

Af is af, al is het niet perfect

VOOR DE SCHILDER, DIE NIET OP PERFECTIE WACHT

25 JAAR DOCENTSCHAP MET DE WIJSHEID VAN WABI-SABI

Een boek over de schoonheid van het onvolmaakte, het onvoltooide en het vergankelijke, en wat er gebeurt als je imperfectie toelaat in je leven.

Door Marian Filarski

kunstenaar, kunstinspirator, talentontwikkelaar en oprichter van Academie Filarski in Roermond

IK BEN HARTSTIKKE IMPERFECT EN IK BEN ER BLIJ MEE

Inhoudsopgave

Inleiding

Deel 1 – Loslaten

1. Het mooiste werk begint met een fout
2. Wat de kleuterklas jou kan leren
3. Je penseel schildert, maar oordeelt niet
4. Vergelijken is de dood van creativiteit
5. Onaf is ook een keuze
6. De moed van het eerste streepje
7. Goed genoeg bestaat, en het is prachtig

Intermezzo: Het weten en het niet-weten

Deel 2 – Zien

8. Twee woorden die alles veranderen
9. De verfvlek die het werk redde
10. Wat een rimpel, een roestige spijker en een leeg veld gemeen hebben
11. Kijken zonder oordeel naar je werk en naar jezelf
12. Lelijkheid bestaat niet, alleen onbegrepen schoonheid
13. De stilte op het doek
14. Wat natuur jou over kunst vertelt

Deel 3 – Voelen

15. Waarom schilderen doet wat praten soms niet kan
16. De cursist die huilde bij een verfstreep
17. Je emoties zijn geen storende ruis, ze zijn je materiaal
18. Schilderen, jezelf niet vergeten
19. Wat je maakt als je niet nadenkt

Deel 4 – Worden

20. Niemand wordt meester, je wordt steeds meer jezelf
21. De leerling die ik zelf was, en nog steeds ben
22. Vijfentwintig jaar later, wat ik nog steeds niet weet
23. Jouw imperfectie is jouw handtekening
24. Toestemming geven aan jezelf, het moeilijkste kunstwerk
25. Het doek is nooit af. Jij ook niet. Dat is precies goed

Epiloog

Wabi-Sabi, een toverwoord

Voor veel mensen is het een onbekend woord. Voor mij is het al jaren een toverwoord. Wabi-Sabi staat voor de schoonheid van het onvolmaakte, het onvoltooide, het vergankelijke, de imperfectie. De scheur in de tegel. Het vlak dat niet was gepland. De streep die iets te ver naar rechts ging. Het werk dat je niet had bedacht, maar toch maakte.

Het is een Japans begrip dat ons uitnodigt om anders te kijken, niet naar wat ontbreekt, maar naar wat er is. Niet naar wat fout ging, maar naar wat daardoor ontstond.

Wabi-sabi is geen excuus voor slordigheid. Het is een diepgaande verschuiving in hoe je de wereld en jezelf waarneemt.

Dit boek gaat over dat toverwoord. En over wat er gebeurt als je het toelaat in je leven, in je kunst, in je denken, in je zijn.

Het onvolmaakte

De scheur, de vlek, de afwijking, niet als fout, maar als karakter en eigenheid.

Het onvoltooide

Ruimte laten. Niet alles hoeft af. Het open einde als bewuste keuze.

Het vergankelijke

Alles verandert, alles vergaat. En juist daarin schuilt een bijzondere, stille schoonheid.

Ik was al wabi-sabi voor ik het wist

Ik ben Marian Filarski, kunstinspirator, talentontwikkelaar en kunstenaar. Docent aan Academie Filarski in Roermond, een plek die ik zelf heb gebouwd, steen voor steen, les voor les, cursist voor cursist. Maar ik wist niet dat ik wabi-sabi was.

Vroeger moest iedereen thuis aan tafel om half zes. Zo niet, dan was ik super chagrijnig. Maandag de was, het huis op orde, alles op tijd. Vastgezet door regeltjes, zoals het hoort. In mijn werkende leven als secretaresse moest alles keurig en netjes zijn. Wel perfect dus. Maar later, op de kunstacademie, maakte ik geen mooie perfecte plaatjes, terwijl anderen dat wél konden. Ik vergeleek, ik twijfelde, ik dacht: *ik kan er niets van*.

Ik hoorde de stem van mijn moeder: *"Marian, hou er toch mee op, want je kunt er niets van."* Maar ik bleef. Ik bleef tekenen, schilderen, zoeken. Ik was wabi-sabi, al had ik die term nog nooit gehoord. Het zat er altijd al in. Het wachtte alleen op een naam.

Ik was wabi-sabi al had ik die term nog nooit gehoord. Het zat er altijd al in, het wachtte alleen op een naam.

Wat dit boek is, en wat het niet is

Dit is geen instructieboek. Je vindt hier geen stap-voor-stap uitleg hoe je een schilderij maakt. Geen technieken om te oefenen, geen methodes om te volgen. Dit boek is iets anders. Iets groters, misschien.

Dit is een boek over **bevrijding**. Over het loslaten van wat je tegenhoudt. Over het vinden van jouw eigen handschrift, niet dat van mij, niet dat van een ander, maar het jouwe. Want iedereen heeft al iets binnenin. Iets wat er is, maar nooit is ontwikkeld. Talent dat er altijd al was, maar nooit de ruimte heeft gekregen om naar buiten te komen.

Dit boek is wél...

- Een uitnodiging tot bevrijding
- Een spiegel voor jouw eigen talent
- Ruimte voor jouw eigen handschrift
- Een gesprek over loslaten en worden
- Een plek om bij jezelf te zijn

Dit boek is niet...

- Een stappenplan voor schilderen
- Een technisch instructieboek
- Een methode om na te volgen
- Huiswerk of een verplichting
- Iets wat je "goed" moet doen

Ik ben er namelijk van overtuigd dat iedereen talent heeft. **Dit boek helpt je het te herkennen.**

Meer dan vijftientwintig jaar docent en nog steeds nieuwsgierig

Ik geef al meer dan vijftientwintig jaar les. Aan mensen die nooit hebben geschilderd. Aan mensen die jarenlang plaatjes natekenden, maar vastliepen. Aan mensen die alles al konden, maar zichzelf niet meer herkenden in hun eigen werk. Ze komen binnen met een hoofd vol zorgen. Ze gaan naar huis bevrijd en blij, niet altijd omdat het schilderij zo mooi is geworden, maar omdat ze de hele dag bij zichzelf zijn geweest.

In al die 25 jaren heeft niemand hetzelfde gemaakt. Geen één. Een krant schreef het ooit zo: *bij Academie Filarski worden geen Mariannetjes gemaakt*. Dat is precies de bedoeling. Want de mooiste ontdekking die een cursist kan doen, is niet een nieuwe techniek, het is zichzelf vinden.

25+

Jaar leservaring

Aan de meest uiteenlopende mensen, van beginners tot gevorderden.

0

Dezelfde werken

In al die jaren heeft niemand hetzelfde gemaakt. Niet één keer.

100%

Eigen handschrift

Elk werk draagt het unieke stempel van zijn maker, nooit van de docent.

Het boek bestaat uit vijftientig hoofdstukken, verdeeld over vier delen. Elk deel nodigt je uit om een stap dieper te gaan, in jezelf, in je werk, in je kijken. Elk hoofdstuk eindigt met een oefening. Je kunt ze doen, maar je hoeft het niet. Dit boek is geen huiswerk. Het is een uitnodiging.

Lees het in volgorde, of open het op een willekeurige pagina. Pak het erbij als het kritische stemmetje begint. Of als je voor een leeg doek staat en niet weet waar te beginnen. Er is geen verkeerde manier.

Deel 1 Loslaten

Over alles wat je tegenhoudt en hoe je het een plek geeft. De eerste stap is altijd de moeilijkste, en de meest bevrijdende.

Deel 2 Zien

Over kijken zonder oordeel en de schoonheid van het gewone. Wat zie je echt, als je stopt met beoordelen?

Deel 3 Voelen

Over emotie en intuïtie als materiaal. Je gevoel is geen storing, het is je grootste gereedschap.

Deel 4 Worden

Over wie jij bent als maker en wie je nog kunt worden. Het mooiste werk ligt altijd nog voor je.

Jij bent goed genoeg. Precies zoals je bent. Hartstikke imperfect. En dat is precies goed.

Marian Filarski, Roermond

En soms vliegt er dan een vogel weg

Maak hier je notities

LOSLATEN

Het mooiste werk begint met een fout

"Wabi-sabi leert ons dat schoonheid niet ontstaat ondanks de onvolmaaktheid, maar dáárdoor."

Er was eens een vrouw, laten we haar Karin noemen, die weken had gewacht op deze ene les. Ze had nieuwe verftubes gekocht, een doek opgezet, haar penselen keurig op volgorde gelegd alsof ze een operatiezaal inrichtte. Alles klopte. Alles was klaar. En toen, na de allereerste penseelstreek, legde ze haar penseel alweer neer. Keek op. En zei met een stem die al halfweg het opgeven was: *"Dit ziet er niet uit." "Wat een vieze kleuren"*.

In meer dan vijftientig jaar lesgeven heb ik dat moment zo ontzettend vaak meegemaakt. Telkens opnieuw. De hand die stopt. Het hoofd neemt het over. Het oordeel dat sneller komt dan de verf kan drogen. Het is een patroon dat ik herken als mijn eigen handschrift, en misschien herken jij het ook. Die aarzeling voor het doek, het penseel dat halverwege in de lucht blijft hangen, alsof het wacht op toestemming die nooit komt.

En elke keer denk ik hetzelfde: hier begint het eigenlijk pas. De fout is niet het einde van iets. De fout is de deur.

De fout die alles veranderde

Jaren geleden werkte ik aan een schilderij dat ik cadeau wilde geven. Ik had de compositie in mijn hoofd, de kleuren zorgvuldig uitgekozen, het doek klaargemaakt met mijn eigen nauwkeurigheid om iets bijzonders wil maken. En ergens in het midden van het proces gooide ik per ongeluk een volle bak verf om, en het was mijn duurste verf, namelijk die van Lascaux. De prachtige gele verf liep breed, traag, onontkoombaar over mijn doek.

Mijn eerste reactie was onmiddellijk: een vloek en weg ermee. Opnieuw beginnen. Fout gemaakt, schade geleden, verhaal voorbij. Maar ik bleef kijken. Ergens in die willekeurige vlek zat een warmte die ik zelf nooit bewust had kunnen mengen. Een beweging die ik nooit gepland zou hebben. Een richting die het werk ergens naartoe stuurde waar mijn hoofd het nooit had gebracht.

En langzaam, heel langzaam, begon ik te begrijpen wat de Japanners al eeuwen weten. De mooiste dingen ontstaan niet uit controle. Ze ontstaan uit overgave. Dat schilderij werd echt heel fraai. Niet omdat ik het zo bedacht had. Maar juist omdat ik het losliet, omdat ik de vlek zijn gang liet gaan en besloot te luisteren in plaats van te sturen. Het werk noemde ik: Het zonnige Frankrijk. Zie volgende pagina.

Uit de serie: Het zonnige zuiden

Wat perfectionisme je echt kost

De stem in je hoofd

Je staat voor je doek en het begint meteen. *Dit klopt niet. Dat is scheef. Waarom lukt het anderen wel?* Het penseel hangt halverwege in de lucht. Je durft de streep niet te zetten.

Dat kritische stemmetje is harder dan je verlangen om te maken. En zolang het harder is, wint het.

De echte prijs

Perfectionisme heeft een prijs, en die is hoger dan de meeste mensen beseffen. Het kost je de spontaniteit, die luchtige beweging van de hand die nog niet weet wat ze doet. Het kost je de vreugde van het proces, het plezier van verf op papier dat nergens heen hoeft.

Het kost je uiteindelijk je eigen stem. Want die stem fluistert altijd een beetje te zacht om boven het lawaai van de twijfel uit te komen. En het meest pijnlijke van alles: perfectionisme beschermt je niet voor mislukking. Het zorgt alleen dat je nooit echt begint.

Spontaniteit

Verdwijnt als controle het overneemt. De hand weet meer dan het hoofd, maar alleen als je haar laat bewegen.

Vreugde

Het plezier van het maken zelf. Niet het resultaat, maar de beweging. Dat is wat perfectionisme als eerste opslokt.

Je eigen stem

Die unieke manier waarop jij de wereld ziet. Ze fluistert, en de twijfel schreeuwt. Tot je leert luisteren.

Wabi-sabi als antwoord

Wabi-sabi is een Japanse levens- en kunstfilosofie die al eeuwen oud is, maar nog nooit zo relevant was als nu. Vertaald naar onze taal gaat het om de schoonheid van het onvoltooide, het vergankelijke, het onvolmaakte, de imperfectie. Een gebarsten theekop die met goud is gerepareerd het beroemde kintsugi, waarbij de barsten niet worden verborgen maar worden verheerlijkt. De as van een vuur. De rimpels in een oud gezicht dat een heel leven heeft meegemaakt. De verfvlek die niet was gepland maar precies goed is.

In de wabi-sabi-filosofie is een fout geen mislukking. Het is een bewijs van leven. Van aanwezigheid. Van een hand die echt iets aanraakte, een hart dat echt iets voelde, een mens die echt aanwezig was op het moment van maken. En dat is iets wat geen perfect, gecontroleerd meesterwerk ooit kan nabootsen, de warmte van het echte, het onvolmaakte, het levende.

In de wabi-sabi-filosofie is een fout geen mislukking. Het is een bewijs van leven. Van aanwezigheid. Van een hand die echt iets aanraakte.

En dat is precies wat ik je wil meegeven in dit boek: jouw fouten zijn niet het bewijs dat je het niet kunt. Ze zijn het bewijs dat je het **doet**.

Wabi-sabi klinkt misschien abstract, een Japans begrip, ver van ons atelier vandaan. Maar het leeft in de kleinste dingen. Laat me je een paar voorbeelden geven van hoe het eruitziet als je het toelaat in je werk.

Kintsugi — de gouden barst

In Japan worden gebarsten potten gerepareerd met goud. De barst wordt niet verborgen hij wordt het mooiste deel van het stuk. Wat als jij je verfstrepen die "fout" gingen zo kon zien?

Het vergankelijke — schoonheid in verval

Drijfhout dat door zee en zon is gladgewreven. Een oud gezicht vol rimpels. De verf die iets te dik is aangebracht en nu scheurt. Verval als schoonheid als je het durft te zien.

De onverwachte streep

Een kwaststreek die anders loopt dan gepland. Een inktdruppel die valt. Een beweging van de pols die iets onverwachts doet. Dat zijn de momenten waarop het werk levendig wordt.

Terug naar Karin

Weet je wat ik die dag tegen haar zei? Niet iets diepzinnigs. Niet een lange uitleg over Japanse filosofie of de aard van creativiteit. Ik zei gewoon: *"Maak nog een paar strepen."*

Ze aarzelde. Dat zag ik aan haar schouders, die even optrokken alsof ze zich beschermde. Maar ze deed het. Ze zette nog een streep. En nog een. En langzaam, heel langzaam, begon er iets te gebeuren op dat doek. Niet omdat ik iets bijzonders had gezegd. Maar omdat ze haar hand toestemming had gegeven om gewoon door te gaan.

En toen zei ik: *"Zie je nu hoe mooi dit geworden is?"* Ze keek. Lachte een beetje, dat lachje van iemand die iets herkent maar het nog niet helemaal gelooft. Pakte haar penseel terug. En ze maakte het mooiste schilderij van die hele dag. Niet ondanks die eerste verkeerde streep. Door die eerste verkeerde streep. Die eerste "verkeerde" streep was niet het probleem. Ze was de uitnodiging. En Karin accepteerde haar, voorzichtig eerst, dan met beide handen.

Dat is wat ik je vraag in dit boek. Niet om je fouten te negeren of te doen alsof ze er niet zijn. Maar om ze te herkennen als wat ze werkelijk zijn: het begin van iets dat alleen jij kunt maken. Je handschrift zit in je fouten. Je stem ook.

Jouw oefening

Dit is geen oefening voor je mooiste schetsboek. Bewust niet. Pak een vel papier dat er niet toe doet, een oud stuk, een velletje van de printer, de achterkant van een envelop. Iets waarvan je niet rouwig bent als het niets wordt. Want dat is precies de vrijheid die je nodig hebt.

1

Maak bewust een fout

Zet een streep die "verkeerd" is. Klots wat verf neer. Zet er een knoeivlek op. Doe het met volle overtuiging, niet verlegen, maar besluitvaardig fout.

2

Kijk, maar niet met je hoofd

Kijk met je ogen. Zonder oordeel. Wat zie je al? Wat zit er al in die vlek, die streep, die knoeiboel? Laat je blik dwalen als een kind dat wolken kijkt.

3

Schrijf op wat je ziet

Niet wat er mis is. Maar wat er al mooi aan is. Wat zit er al in? Welke richting trekt het je op? Dit is je eerste echte les en hij is niet voor in de prullenbak.

Bewaar dit velletje. Leg het ergens waar je het kunt zien. Want dit, dit onvolmaakte, bewust gemaakte foutje, is het bewijs dat je al begonnen bent.

Een vraag om bij stil te staan

"Welke 'fout' in jouw leven bleek achteraf een van de mooiste wendingen te zijn? Neem dat gevoel mee naar je doek."

Neem even de tijd met deze vraag. Niet voor een antwoord dat netjes klinkt, maar voor het echte antwoord, het antwoord dat ergens in je buik zit en dat je misschien nog nooit hardop hebt uitgesproken. De relatie die strandde en je naar iets beters leidde. De baan die je verloor en de deur opende naar iets wat beter bij je paste. De streep die te ver ging en het schilderij iets gaf wat je nooit had kunnen plannen.

Wabi-sabi vraagt ons niet om onze fouten lief te hebben omdat het *moet*. Het vraagt ons om ze te zien zoals ze werkelijk zijn: als de plekken waar het leven doorschemert. Waar jij doorschemert. Want een perfect, vlekkeloos oppervlak laat niets zien. Het is de barst, de vlek, de onverwachte wending die het verhaal vertelt.

En jouw verhaal, met al zijn strepen die net iets te ver gingen, al zijn verfvlekken op de verkeerde plek, al zijn momenten van twijfel en aarzeling, is het enige verhaal dat alleen jij kunt vertellen. Geen ander mens op aarde maakt precies jouw fouten, op precies jouw manier. Dat is niet je zwakte. Dat is je handtekening.

Voor je verdergaat...

Denk aan één moment waarop iets "fout" ging en toch iets moois opleverde. Houd dat moment vast. Schrijf het op als je wilt. En neem het mee naar je doek, je schrift, je werk, wat dat ook is voor jou.

Sprakeloos

Maak hier je notities

Wat de kleuterklas jou kan leren

"Elk kind is een kunstenaar. Het probleem is hoe je een kunstenaar blijft als je opgroeit."

Dit hoofdstuk gaat over een moment dat bijna iedereen kent, het moment waarop iemand iets zei, en jij ophield met zomaar maken. Het gaat over wat kleuters ons kunnen leren over vrijheid, aanwezigheid en de moed om te maken, zonder te vragen of het goed genoeg is. En het gaat over hoe je dat terugvindt.

In de tijd dat ik dit boek schreef, zag ik op facebook behoorlijk wat reels langskomen van:

www.smudgeartspace.com

Een intrigerende kunstbeleving voor kinderen.

Zij schrijven:

Bij Smudge doen we de dingen net even anders, en met veel plezier! Onze lessen zijn gebaseerd op proceskunst, wat betekent dat we ons richten op het maken, niet op het uiteindelijke meesterwerk. Kinderen kunnen vrij experimenteren, creatieve risico's nemen en hun eigen ideeën volgen. Er is geen druk om "binnen de lijnen te blijven" of een perfect voorbeeld na te maken. Wij geloven dat kunst speels, betekenisvol en vol ontdekkingen moet zijn.

ZO ZOULDEN WIJ ALLEMAAL AAN HET WERK MOETEN GAAN.

Ze vroegen nooit of het goed was

Denk eens terug aan jezelf als kind. Vier, vijf jaar oud. Een vel papier voor je, een bak met stiften of verf. Vroeg je je toen af of het goed genoeg was? Of de verhoudingen klopten? Of mensen het mooi zouden vinden?

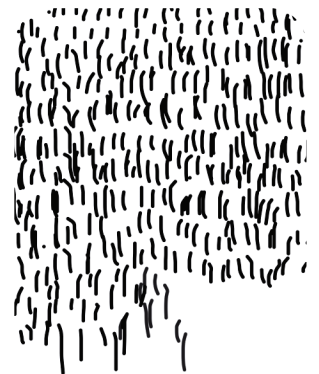
Nee. Je maakte gewoon. De zon was oranje als jij dat wilde. De boom was groter dan het huis. Mama had paars haar. En dat was volkomen logisch, want het klopte met wat je *voelde*.

Kleuters maken zonder rem. Zonder innerlijke criticus. Ze gaan helemaal op in het proces, de natte verf, de mooie klodder, het toevallige patroon dat ontstaat als twee kleuren in elkaar lopen. Ze zijn niet bezig met het resultaat. Ze zijn bezig met het maken zelf.

En dat is precies wat de meeste volwassen schilders zijn kwijtgeraakt.

Wat een kleuter weet dat jij bent vergeten

- De zon mag oranje zijn
- De boom mag groter zijn dan het huis
- Mama mag paars haar hebben
- Het hoeft nergens op te lijken

Er was een moment, voor bijna iedereen, waarop iemand iets zei. Een onderwijzer. Een ouder. Een klasgenoot. Misschien zelfs goedbedoeld: *"Dat lijkt helemaal niet op een paard."* Of: *"Jouw zusje tekent mooier."* Of simpelweg een cijfer op je werkstuk dat zei: dit is niet goed genoeg.

En op dat moment kroop er iets naar binnen. Een twijfel. Een zelfbewustzijn. Een stemmetje dat voortaan meekeek over je schouder. In meer dan vijftientig jaar lesgeven heb ik tientallen mensen dit moment horen beschrijven. Soms heel precies: de naam van de juf, de klas, het schilderij. Soms vaag, maar het gevoel nog scherp: *"Ik dacht dat ik niet kon tekenen."*

Bloemen zijn rood — Lied van Gerard van de Maasakker

Marieke zit in groep 2. Zij tekent dat het een lieve lust is. De lucht is groen. De hondjes zijn paars. De stoep is lichtgeel. De bloemen zijn blauw. De juf vindt het schitterend.

Dan gaat Marieke naar groep 3. Zij tekent en schildert hetzelfde. De nieuwe juf zegt: "Nee Marieke, dat is niet goed. De lucht is blauw. De hond is zwart. En de stoep is grijs. en de bloemen zijn rood."

En zo leerde Marieke dat haar manier van zien, haar manier van voelen, fout was. Marieke bestaat. In elke les die ik geef zit er wel een Marieke. Soms is het de vrouw die zegt dat ze nooit heeft kunnen tekenen. Soms is het de man die zijn penseel steeds opnieuw neergelegd heeft voor hij ook maar begon. Ze zijn allemaal op een bepaald moment gecorrigeerd. Teruggebracht naar de 'juiste' kleuren. Naar de wereld zoals die er volgens iemand anders uit hoort te zien.

 Maar de lucht kán groen zijn. Als jij dat voelt.

Ik was zelf ook Marieke

De afwijzingen

Het breien ging van breed naar smal. **Afgekeurd.**

Het naaien was niet precies genoeg. **Ook afgekeurd.**

De boom die een geboorte voorstelde. **Afgekeurd.**

"Ach, doe maar niet. Want je kunt er toch niets van."

Ik zeg dit niet als buitenstaander. Ik zeg dit als iemand die het zelf heeft meegemaakt. Ik tekende ooit een boom die voor mij een geboorte voorstelde. Iets wat van diep van binnen kwam, iets wat ik nog nooit had durven maken. Het was het kostbaarste wat ik op dat moment in mij droeg, en ik had het eindelijk een vorm gegeven.

Het werd afgekeurd.

Ik geloof dat ik *daarom* docent ben geworden. Niet ondanks die afwijzing. Door die afwijzing. Want ik weet hoe het voelt als iets wat jij kostbaar vindt, iets wat jij met je hele ziel hebt gemaakt, door iemand anders wordt weggewuifd. Ik weet hoe lang dat geluid blijft naklinken.

En ik weet ook hoe het voelt als je eindelijk, eindelijk, op een plek bent waar je dat stemmetje mag negeren. Waar de boom een geboorte mag zijn. Waar de lucht groen mag zijn. Dat is de plek die ik in mijn atelier probeer te maken. Voor iedereen die ooit te horen heeft gekregen: doe maar niet.

 Jij bent niet iemand die niet kan schilderen. Jij bent iemand die ooit heeft geleerd dat te geloven.

Ik geef soms workshops waarbij ik mensen vraag om met hun niet-dominante hand te schilderen. Dus als je rechtshandig bent, schilder je met links. Wat er dan gebeurt is bijna magisch. Mensen beginnen te lachen. Ze kunnen de controle loslaten, niet omdat ze het willen, maar omdat ze simpelweg niet anders kunnen. De hand doet maar wat. En in die onhandigheid, in dat onbeheerste, ontstaat iets dat veel echter is dan wat ze in jaren hebben gemaakt.

In de wabi-sabi filosofie noemen we dit **shizen**, natuur. Dingen die ontstaan zonder geforceerde bedoeling, dragen een levensechtheid die je nooit kunt plannen. Een kind schildert vanuit shizen. En ergens diep in jou zit dat kind er nog steeds.

Volledig aanwezig

Een kleuter is volledig aanwezig in het moment van maken, niet bezig met gisteren of morgen, alleen met nu.

Shizen, natuurlijkheid

Wat ontstaat zonder geforceerde bedoeling draagt een echtheid die je nooit kunt plannen. Laat de verf zijn ding doen.

Controle loslaten

Niet kleiner worden, maar de controle even loslaten. Dat is de kleuterklas terugvinden als volwassene.

Wat volwassenen kunnen leren van kleuters

Een kleuter vraagt niet: *"Mag ik dit wel maken?"* Een kleuter vergelijkt niet met de kleuter naast zich als maatstaf voor mislukking. Een kleuter gooit geen tekening weg omdat die 'fout' is. Dit zijn geen kinderlijke eigenschappen die je achter je moet laten als je serieuzer gaat schilderen. Dit zijn de eigenschappen die het verschil maken tussen werk dat technisch correct is en werk dat je raakt.

Vraagt niet om toestemming

Maakt gewoon. Zonder te vragen of het mag, of het goed is, of het klopt.

Vergelijkt niet als maatstaf

Kijkt wel naar anderen, maar gebruikt dat nooit als bewijs van eigen falen.

Gooit niets weg

Elk resultaat is geldig. Er bestaat geen 'mislukt' in de kleuterklas.

Schildert wat hij voelt

Niet wat hij denkt te moeten voelen. Niet wat anderen verwachten. Wat er echt is.

Techniek kun je leren. Die aanwezigheid, dat lef, die vrijheid, die moet je terugvinden. En dat is het moeilijkste dat er is. Maar ook het mooiste.

"Dit had ik vijftig jaar geleden al moeten doen."

zei een vrouw van zesenvijftig, aan het einde van haar eerste schildermiddag, naast haar kleindochter van vier, die een paarse olifant had geschilderd met grote ogen, een krullende slurf, en een enorme lach erop. De oma had geprobeerd om een "echte" olifant te schilderen.

Jouw oefening na deze les

Zet een timer op tien minuten. Pak goedkoop papier. Schilder met je niet-dominante hand, geen onderwerp, geen plan. Kijk daarna wat er is ontstaan, niet met het oog van de criticus, maar met de ogen van een kind dat iets voor het eerst ziet. Schrijf op: wat zie ik? Wat verrast me? **Bewaar het resultaat. Je hebt zojuist de kleuterklas teruggevonden.**

"Wanneer voelde jij voor het laatste dat je iets maakte puur omdat je het wilde, zonder te denken aan wat anderen ervan zouden vinden?"

Dat gevoel is niet verdwenen. Het wacht.

Je penseel schildert, maar oordeelt niet.

"De grootste vijand van creativiteit is twijfel aan jezelf. En twijfel wordt gevoed door oordeel."

Dit hoofdstuk gaat over het stemmetje dat er altijd al is voordat je ook maar één streek hebt gezet. Het stemmetje dat oordeelt, vergelijkt en ontmoedigt en toch zo menselijk is dat het bijna moeilijk is om het kwalijk te nemen. We verkennen waar het vandaan komt, wat het eigenlijk doet, en hoe wabi-sabi je kan leren om er anders mee om te gaan.

Het stemmetje dat je meeneemt naar het atelier

Je pakt je penseel. Je staat voor je doek. En dan, nog voor je ook maar één streep hebt gezet, is hij er al. Het stemmetje. Hij zit niet buiten je. Hij zit in je hoofd. Hij spreekt met de stem van de juf uit groep 3, van de ouder die zuchtte, van de leraar die je werk teruglegde zonder commentaar, wat soms nog harder aankwam dan woorden.

Hij kent je zwakke plekken en hij gebruikt ze feilloos. *Dit klopt niet. Dat is scheef. Kijk maar naar wat anderen maken. Waarom doe je het dan toch?* Het stemmetje is de reden dat mensen met half afgemaakt werk stoppen. Dat doeken onder een bed verdwijnen. Dat verftubes jarenlang ongebruikt in een la liggen. Niet omdat het werk slecht was. Maar omdat het stemmetje te snel was met zijn oordeel.

Het stemmetje is niet de waarheid. Het is een oud verhaal dat zichzelf blijft herhalen, totdat jij beslist het een ander verhaal te laten vertellen.

Wat het stemmetje echt is

Na vijftientwintig jaar lesgeven denk ik er anders over dan vroeger. Het stemmetje is geen vijand. Het stemmetje is een beschermingsmechanisme. Hij is ooit ontstaan om je te behoeden voor afwijzing, voor de pijn van het werk dat werd teruggegeven, de boom die werd afgekeurd, het breiklusje dat nooit goed genoeg was. Hij deed zijn best.

Maar hij is ook buitenproportioneel geworden. Hij beschermt je nu niet meer tegen echte pijn, hij beschermt je tegen leven. Tegen maken. Tegen jezelf.

Als je dat begrijpt, als je het stemmetje kunt zien als een bezorgde vriend die iets te ver is doorgeslagen dan verandert de relatie. Je hoeft hem niet te bestrijden. **Je kunt hem erkennen, bedanken, en toch je penseel oppakken.**

Je penseel is geen stemmetje dat oordeelt.

Het is een getuige. Het legt vast wat er in jou leeft, op het moment dat je het toelaat.

Vroeger

Bescherming tegen echte afwijzing en pijn

Nu

Bescherming tegen leven, maken en jezelf zijn

De omslag

Erkennen, bedanken en toch je penseel pakken

Het moment dat ik het stemmetje zag

Dat vervelende stemmetje is ook altijd bij mij geweest. Op het creatief centrum, op de kunstacademie, op de docentenopleiding. Want ik vergeleek mezelf altijd met de anderen, de anderen die zo mooi konden schilderen. Het mooie plaatje. Ik kon dat niet. Mijn hand en hoofd deden dat gewoon niet.

Ik was toen al wabi-sabi, al had ik die term nog nooit gehoord.

En dan het grappige. De mensen die toen het mooie plaatje schilderden, die zitten nu bij mij op les. Om de vrijheid te leren. Om los te laten. Om te ontdekken wat er achter het mooie plaatje zit.

"Maak van je onkunde je kunde."

Een docent op de kunstacademie zei tegen mij: Maak van je onkunde je kunde. Ik begreep dat toentertijd nog niet. Pas later, toen ik al les gaf, begreep ik wat hij bedoeld had. Ik heb echt van mijn onkunde, mijn imperfectie een kunde gemaakt. Ik heb dat gedaan. Van mijn niet-mooie schilderijen geef ik nu les in de imperfectie, het niet-mooie. En komen mensen vanuit heel Nederland en België naar mij toe. **Het stemmetje had het mis. Compleet.**

Hoe wabi-sabi het stemmetje het zwijgen oplegt

In de Japanse kunst bestaat het begrip '**ma**', de betekenisvolle leegte. De stilte tussen twee noten. De ruimte tussen twee verfstreken. Het is niet de afwezigheid van iets. Het is de aanwezigheid van mogelijkheid.

Parkeer de eerste reactie

Dat instinct om te corrigeren, te bedekken, opnieuw te beginnen, zet het even opzij. Gewoon tien seconden. Kijk nog eens.

Blijf naast je werk staan

Een verfstreek die 'fout' lijkt, kan een minuut later het mooiste deel van het schilderij zijn. Maar dan moet je er wel naast blijven staan.

Vraag jezelf

Wat zou er kunnen ontstaan als ik dit laat staan? Bijna altijd, bijna altijd, is het antwoord verrassend.

Het stemmetje vult de leegte van '**ma**' meteen op met oordeel. Wabi-sabi leert je om in die leegte te blijven. Te kijken. Te wachten. Zonder direct te beslissen of iets goed of fout is.

De leerling die haar eigen stemmetje ontmoette

Er was een vrouw in mijn atelier, jaren geleden al, maar ik zie haar nog voor me, die na elke verfstreek een stap achteruit deed. Niet om te kijken. Om afstand te nemen. Om zichzelf alvast voor te bereiden op de teleurstelling.

Ik vroeg haar op een gegeven moment: *"Wat zeg je tegen jezelf als je naar je werk kijkt?"* Ze dacht even na. En zei toen: *"Ik zeg dat het niets is. Dat ik er niets van kan. Dat ik het niet had moeten proberen."*

"Zou je dat ook tegen mij zeggen? Als ik dit had gemaakt?"

Ze keek me aan. Geschokt bijna. "Nee. Natuurlijk niet."

"Dan," zei ik, "waarom zeg je het dan tegen jezelf?"

Het bleef lang stil. Daarna pakte ze haar penseel. En deze keer deed ze geen stap achteruit.

Jouw oefening: het stemmetje op papier

Jouw oefening. Niet om te beoordelen. Niet om te bewijzen. Maar om iets te ontdekken over jezelf als maker.

1

Maak iets kleins

Een schilderij of schets die niet langer dan twintig minuten duurt. Geen groot project, gewoon iets dat uit je hand kan komen.

2

Schrijf het stemmetje op

Wat zei het stemmetje in je hoofd terwijl je bezig was? Schrijf het letterlijk op, hoe hard het ook klinkt. Geen censuur.

3

Stel de vraag

Zou ik dit zeggen tegen iemand die ik liefheb? Lees je eigen woorden terug met die gedachte.

4

Schrijf de vriendelijke stem

Wat had je wél willen horen, als een goede vriend naast je had gestaan? Schrijf dat op. Die stem is er ook.

"Wat zou je maken als je wist dat het stemmetje een dag vrij had?"

Schrijf het op. Schets het. Fluister het desnoods. Want dat is wat er wil ontstaan.

Niet mijn probleem

Maak hier je notities

Vergelijken is de dood van creativiteit

"Vergelijking is de dief van vreugde."

Dit hoofdstuk gaat over een van de meest herkenbare valkuilen voor creatieve mensen: het vergelijken van jezelf met anderen. We verkennen wat vergelijken met je doet, hoe je er anders naar kunt kijken, en hoe je jouw eigen handschrift vindt, niet door weg te kijken, maar door te leren kijken met jouw eigen ogen.

Uit de serie: bloemen
(digitaal)

Uit de serie: Nature translated

Het scrollen begon onschuldig

Ze deed het tussendoor. Even op haar telefoon kijken. Instagram. Een kunstenaar die ze volgde. Prachtige doeken, rijke kleuren, een zelfverzekerde stijl die eruitzag alsof ze er nooit over hoefde na te denken.

En toen ze haar telefoon weglegde en naar haar eigen werk keek, was er iets veranderd. Het doek dat vijf minuten geleden nog goed voelde, voelde nu... minder. Kleiner. Onaf op een manier die haar niet meer losliet.

Ze had niet geschilderd. Ze had vergeleken. En dat zijn twee volkomen verschillende dingen.

Dit gebeurt regelmatig.

Vergelijken

Je ziet andermans eindresultaat, gepolijst, gefotografeerd op het beste moment, misschien al jaren in de maak.

Schilderen

Jij bent in je ruwe, kwetsbare, nog zoekende proces. Dat is nooit een eerlijke vergelijking met een ander.

Jouw binnenkant versus andermans buitenkant

Vergelijken is een menselijk instinct. Je doet het al sinds je klein bent, kijken naar wat een ander heeft, wat een ander kan, wie een ander is. In het dagelijks leven kan het je aansporen. In de kunst is het bijna altijd destructief.

Want als je jouw werk vergelijkt met het werk van een ander, vergelijk je nooit appels met appels. Je vergelijkt jouw binnenkant met andermans buitenkant. Je ziet hun eindresultaat, gepolijst, gefotografeerd op het beste moment, misschien al jaren in de maak. En je legt dat naast jouw ruwe, kwetsbare, nog zoekende proces.

Wat jij ziet van de ander

Het eindresultaat. Zorgvuldig gefotografeerd. Op het allerbeste moment gedeeld. Jaren van oefening onzichtbaar gemaakt.

Wat je vergeet van jezelf

Je bent midden in het proces. Zoekend. Kwetsbaar. Eerlijk. Dat is geen zwakte, dat is de kern van creativiteit.

Dat is geen eerlijke vergelijking. Dat is een val. En je kunt besluiten er niet meer in te stappen.

In mijn eigen opleidingsjaren durfde ik nauwelijks naar andere kunstenaars te kijken. Niet omdat ik niet geïnteresseerd was, maar omdat ik zo bang was dat ik zou gaan kopiëren. Ik wilde zo graag mezelf zijn, en ik wist nog niet hoe.

Het geheim werd onthuld op de docentenopleiding, in een vak dat mijn hele kijk op kunst veranderde: **Kunst beschouwen**.

Daar beseftte ik iets wat ik sindsdien nooit meer ben vergeten: je moet niet kijken naar een kunstenaar om hem te kopiëren. Je moet kijken om onder woorden te brengen wat jou raakt. Dat is een wereld van verschil.

Ik stuitte op het werk van Pierre Devreux. Geen grote naam, niet wereldberoemd. Maar zijn werk deed iets met me. Ik ging zitten en probeerde onder woorden te brengen wat ik zag, niet technisch, niet theoretisch, maar persoonlijk.

NO GELUPE

Sprankelend

Geen eigenschap van hem,
maar van mij.

NO GELUPE

Beweging

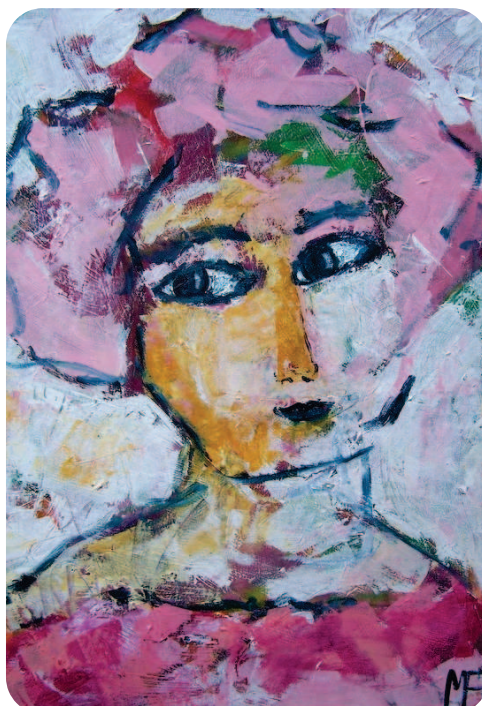
Wat ik verlangde in mijn eigen
werk te leggen.

NO GELUPE

Spontaan

Mijn handschrift in wording,
gevonden via zijn werk.

Op dat moment begreep ik het: dit waren geen eigenschappen die ik moest kopiëren. Dit waren eigenschappen die ik in mijn eigen werk moest zien te leggen. Op mijn eigen manier. Vanuit mijn eigen hand. **Zo vond ik mijn handschrift.**

Ik zie je wel.

Het verhaal van de twee schilders

Ik had ooit twee leerlingen in dezelfde les. Ze zaten naast elkaar en schilderden allebei een stilleven, dezelfde vaas, dezelfde bloemen, hetzelfde licht. De ene schilderde snel, intuïtief, met brede streken en veel kleur. De andere langzaam, precies, met oog voor detail en terughoudende tinten.

Halverwege de les begonnen ze elkaars werk te bekijken. En iets veranderde. De snelle schilder begon haar streken smaller te maken. De langzame schilder begon haastiger te werken. Ze pasten zich aan elkaar aan, en verloren allebei precies datgene wat hun werk bijzonder maakte.

Ik vroeg wat ze in hun eigen werk terug zagen

De snelle schilder zei:

"Ik zie **energie**."

De langzame schilder zei:

"Ik zie **rust**."

Ik antwoordde: "Dat zijn allebei kostbare dingen. En ze zijn van jullie. Niet van elkaar."

Ze pakten hun penselen terug. En schilderden verder, elk in hun eigen tempo, hun eigen taal, hun eigen wereld. **De enige vergelijking die zinvol is in kunst: ben ik eerlijker geworden dan gisteren? Durf ik meer dan vorige week? Herken ik iets van mezelf in wat ik maak?**

Jouw oefening: de drie woorden

De les van dit hoofdstuk mondt uit in een eenvoudige maar krachtige oefening. Neem de tijd voor elke stap, haast maakt hier geen goede kunst.

Dit is geen kopie. Dit is jouw handschrift in wording. Bewondering is een spiegel, kijk er goed in. Wat in het werk van een ander jou raakt, zegt iets over wat jij zelf verlangt te maken.

"Welke kunstenaar bewonder je en wat zegt die bewondering over jou? Wat verlangt jij eigenlijk zelf te maken?"

Onaf is ook een keuze

*"In het Japanse aardewerk bestaat **kintsugi**, de kunst om gebroken keramiek te repareren met goud. De breuk wordt niet verborgen. Ze wordt het mooiste deel."*

Dit hoofdstuk gaat over de moed om te stoppen. Over het verschil tussen onaf als mislukking en onaf als bewuste keuze. Over hoe de leegte in een werk soms juist de kracht is en over waarom meer toevoegen het werk soms doodmaakt. Welkom in het meest bevrijdende hoofdstuk.

Het doek dat nooit werd afgemaakt

Er hing jarenlang een doek in mijn atelier dat ik nooit had afgemaakt. Ik wist niet wat het nog nodig had. Ik voelde dat er iets moest komen, maar wat, dat wist ik niet. Dus liet ik het hangen.

Cursisten keken er altijd naar. Sommigen vroegen: "Is dat af?" Ik zei dan: "Ik weet het nog niet."

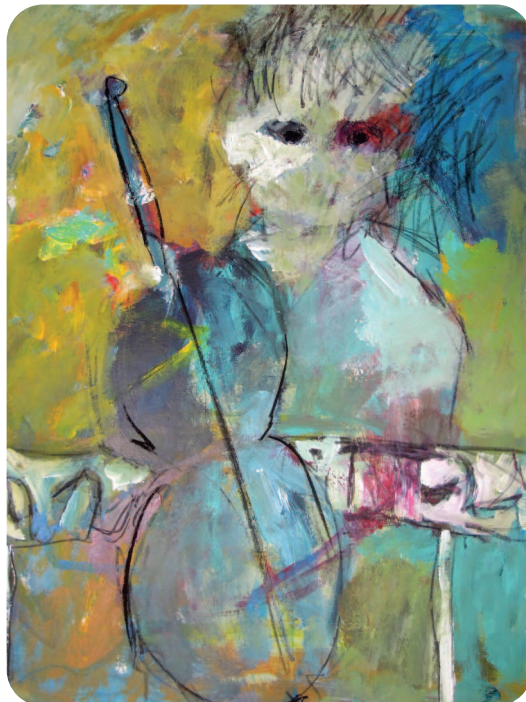
Op een dag keek ik ernaar en dacht: *dit is af*. Niet omdat ik iets had toegevoegd. Maar omdat ik eindelijk zag wat er al was. De leegte was geen gebrek. De leegte was precies de ruimte die het werk nodig had.

Je bent groot geworden met het idee dat dingen af moeten zijn. Een rapport inleveren, een taak afronden, een schilderij voltooien. Af betekende: klaar, goed, goedgekeurd.

Maar in de kunst is "af" geen objectief moment. Het is een gevoel, en dat gevoel is voor iedereen anders.

Dat doek leerde mij iets wat ik sindsdien niet meer ben vergeten: onaf is geen mislukking. Onaf is soms de eerlijkste staat waarin een werk kan verkeren.

Onaf is geen mislukking. Onaf is een keuze. En soms is het de moedigste keuze die je kunt maken

Niet storen, ik speel

Het gevaar van te veel

Ik heb het zo vaak gezien in mijn atelier: een schilderij dat prachtig was, levendig, spontaan, vol energie en dat langzaam dood geschilderd werd. Nog een laagje verf. Nog een detail. Nog even die hoek bijwerken. Toch nog een portretje toegevoegd. En nog een keer. Tot het werk zijn leven verloor.

Het stemmetje fluisterde: het is nog niet goed genoeg. En de hand gehoorzaamde. Streep na streep. Tot er niets meer over was van het eerste, frisse, eerlijke werk.

1

Het eerste moment

Levendig, spontaan, vol energie. Het werk ademt en heeft karakter.

2

Het stemmetje spreekt

"Het is nog niet goed genoeg." Nog een laagje. Nog een detail. Nog een correctie.

3

Dood geschilderd

Het leven is eruit. Wat overblijft is netjes, maar leeg. Het eerlijke is verdwenen.

Ik weet hoe het voelt. Ik heb het zelf meegemaakt.

Op het creatief centrum waar ik les had, waren het altijd stillevens en mensfiguren. Twee onderwerpen waar ik eerlijk gezegd een hekel aan had. Maar dat terzijde, want het echte probleem zat niet in het onderwerp. Het zat in de sfeer.

Het moest precies. Het moest netjes, en ik zat daar met een stuk of 12 mensen, en natuurlijk, zo voelde het althans, was iedereen beter dan ik. Ik keek rond. Ik vergeleek, En ik begon te tekenen voor de docent, ik wilde goedgekeurd worden. **Ik mocht daar niet tekenen voor mezelf.**

Ik snap het creatief centrum wel, dat is een plek waar je moet **léren**. Technieken aanleren, vormen begrijpen, proporties oefenen. Dat heeft zijn waarde. Maar wat ik daar niet leerde, was het zoeken naar mijn eigen handschrift. En precies dat gemis heeft mij gevormd als docent. Ik wilde een plek maken die anders was: waar je niet leert hoe het hoort, maar ontdekt hoe jij het doet.

Onaf als uitnodiging

Er is nog iets aan onaf dat we vergeten. Onaf betekent ook: er is ruimte voor de kijker. Een werk dat tot in elk detail is uitgewerkt, laat niets over voor de verbeelding. Het vertelt je alles. Het laat je nergens binnenkomen.

Een werk dat een beetje onaf is, dat een suggestie doet in plaats van een bewering, trekt je naar binnen. Je vult zelf aan. Je maakt het af in je hoofd. En daarmee wordt het ook een beetje van jou.

'Ma' de betekenisvolle leegte

De ruimte tussen de noten die de muziek maakt. De witregel in een gedicht die harder spreekt dan de woorden ervoor. Onaf als aanwezigheid van mogelijkheid, niet als afwezigheid van moed.

De wand vol werk

In mijn atelier hangt de wand vol met mijn eigen werk. Cursisten kunnen het niet namaken, maar ze zien dat alles is gemaakt met vrijheid. Zonder rem. Zonder dat het perfect moest zijn. Dat is soms genoeg om zelf de stap te zetten.

Vrijheid als les

Mensen komen niet voor een techniek. Ze komen voor die vrijheid. Ze zien aan die wand dat het mág. En dat is precies het mooiste dat je iemand kunt leren.

De enige vergelijking die zinvol is

Na vijftientwintig jaar lesgeven ben ik ervan overtuigd: de enige vergelijking die zinvol is in kunst: ben ik eerlijker geworden dan gisteren? Durf ik meer dan vorige week? Herken ik iets van mezelf in wat ik maak?

Wabi-sabi vraagt je om te kijken naar wat er is, niet naar wat er had kunnen zijn. Naar dit doek, dit moment, deze hand, deze kleur. Niet naar het doek van iemand anders.

Ben ik eerlijker dan gisteren?

Dat is de maatstaf. Niet of je beter bent dan de ander, maar of je dichterbij jezelf bent gekomen.

Durf ik meer dan vorige week?

Moed groeit langzaam. Elke keer dat je toch je penseel pakt, is een overwinning die telt.

Herken ik mezelf?

Als je iets van jezelf terugziet in wat je maakt, dan is er iets goed gegaan. Dat is genoeg.

Jouw oefening: het penseel neerleggen

Pak een oud werk, iets wat je ooit hebt weggezet omdat het 'niet af' was. Hang het op. Of leg het voor je neer. Kijk ernaar zonder iets te willen veranderen. Gewoon kijken.

1 Wat is er al mooi?

Schrijf op wat dit werk al heeft. Wat het onderscheidt van een 'af' werk. Wat er leeft in de onafheid.

2 Durf je het te laten?

De moeilijkste vraag: zou je het nu durven te laten zoals het is? Als het antwoord ja is, feliciteer jezelf. Je hebt zojuist een keuze gemaakt.

"Onaf is geen gebrek aan moed. Het is een uitnodiging."

Aan jezelf. Aan de kijker. Aan wat nog wil ontstaan.

Ik ben hartstikke imperfect, en ik ben er blij mee. En jij mag dat ook zijn.

Bijna een olifant

Maak hier je notities

Ik ben hartstikke imperfect, en ik ben er blij mee

In dit hoofdstuk duiken we in de moed van het eerste streepje en de bevrijdende waarheid dat goed genoeg niet alleen bestaat, maar prachtig is. Dit is geen theorie over perfectie. Het is een eerlijk, warm gesprek over durven, maken, en jezelf toestaan om er te zijn.

HOOFDSTUK 6

De moed van het eerste streepje

"Je hoeft niet goed te zijn om te beginnen. Maar je moet beginnen om goed te worden."

Er is geen moment dat meer van je vraagt dan het moment voor een leeg doek. Het doek zegt niets. Het wacht gewoon. Maar in dat wachten zit een enorme druk, de druk van alles wat het nog niet is, van alles wat het zou kunnen worden, van alles wat er mis kan gaan zodra je je penseel neerzet.

Ik heb mensen zien staan voor een leeg doek alsof ze een berg moesten beklimmen. De kwast in de hand, de verf klaar, en toch niets. Het stemmetje fluistert: *stel dat het niets wordt. Stel dat je het verpest. Stel dat je beter had kunnen wachten tot je er klaar voor was.*

Maar klaar zijn komt niet vóór het beginnen. **Klaar zijn komt dóór het beginnen.**

En laat ik eerlijk zijn, ik hoor ook best vaak dat lastige stemmetje, maar ik kan het ook terzijde schuiven en gewoon beginnen.

Het witte doek

De druk van het lege

Het doek is niet leeg vanwege een gebrek. Het is leeg vanwege alle mogelijkheden. En mogelijkheden voelen soms enger dan zekerheid, want mogelijkheden betekent keuzes maken, en keuzes maken betekent verantwoordelijkheid.

Wat het stemmetje zegt

Het stemmetje heeft één functie: je beschermen tegen teleurstelling. Maar in die bescherming houdt het je ook weg van het enige wat telt, het maken zelf. Het stemmetje is geen waarheid. Het is een gewoonte.

En gewoontes kun je doorbreken. Niet door ze te negeren, maar door er voorbij te stappen. Één streep tegelijk.

Waarom het eerste streepje zo moeilijk is

Het eerste streepje is moeilijk omdat het alles opent. Het zegt: *ik ben er. Ik doe het. Ik durf.* En durven is spannend. **Want durven betekent ook: ik kan falen.** Ik kan teleurgesteld worden. Ik kan iets maken wat niet is wat ik voor ogen had.

Het risico van durven

Durven betekent dat het mis kan gaan. Dat je jezelf kunt tegenvallen. Maar het alternatief, niet durven garandeert dat er niets komt. En niets is altijd een groter verlies dan iets dat tegenvalt.

Het geheim van 25 jaar lesgeven

Na vijftientig jaar lesgeven kan ik dit met zekerheid zeggen: het eerste streepje is altijd goed. Niet omdat het perfect is. Maar omdat het er *is*. Omdat jij er was op het moment dat je het zette.

Het bewijs dat jij het aandurfde

Het eerste streepje is nooit verkeerd. Het is het bewijs dat jij het aandurfde. En dat bewijs kan niemand je afnemen, niet het stemmetje, niet de criticus, niet de buurvrouw die er misschien anders over denkt.

Mijn eigen eerste streepje

Mijn eigen eerste streepje was misschien wel het moedigste wat ik ooit heb gedaan. Ik stapte met mijn werk naar de kunstacademie. Werd aangenomen. Maar echt schilderen? Dat kon ik helemaal niet. Tot dan was ik gespecialiseerd in het schilderen op zijde, prachtige, vloeiende kleuren die als vanzelf uitliepen en in elkaar overgingen. Iets wat ik hartstikke mooi vond.

Maar op de academie was zijde schilderen not done. Stel je voor, zijde! Daar hoefde je niet mee aan te komen. Dat was geen kunst, vonden ze daar. Ik moest leren werken met acryl. En dat was een gevecht. Zijdeverf vloeit uit, leeft, beweegt. Acryl blijft gewoon staan. Stug. Dik. Voor mij leek het op plastic. Ik vond het vreselijk.

Maar ik wilde op de academie blijven. Dus moest ik een oplossing vinden. Wat deed ik? Ik werkte intuïtief. Klein. En over de acryllaag bracht ik levendige lijnen aan met krijt. Daardoor verdween de plastic laag. Er ontstond iets wat van mij was, niet van de academie, niet van de acrylverf, maar van mij. Ik deed er uiteindelijk 6 jaar over om behoorlijk te kunnen schilderen.

Zes jaar, niet zes weken

6

Jaar leren schilderen

Niet zes weken. Niet zes maanden. Zes volle jaren, vol twijfel, gevecht en groei.

1

Krijtlijn die alles veranderde

Één intuïtieve oplossing over een acryllaag. Dat was de doorbraak die van iets vreemds iets eigens maakte.

25+

Jaar lesgeven daarna

Vijfentwintig jaar ervaring die begon met niet kunnen, en uitgroeide tot een eigen, onmiskenbare stijl.

Dus als jij voor een leeg doek staat en denkt dat het te lang duurt, te moeilijk is, te veel vraagt, denk dan aan die zes jaar. En aan het krijt over de acryl. En aan het feit dat de oplossing bijna altijd komt als je durft te beginnen.

Ik heb ook mijn eigen trucje voor het lege doek: ik bedek mijn doek met een vrij dikke laag gesso. Eigenlijk is het helemaal niet nodig. Maar voor mijn gevoel ben ik dan al begonnen. Het doek is niet meer leeg. Het stemmetje heeft minder grip. En ik kan aan de slag.

Wat er gebeurt na het eerste streepje

Zodra het eerste streepje er staat, verandert er iets. Het doek is niet meer leeg. De drempel is genomen. Het stemmetje heeft even minder te zeggen, want je bent al begonnen, het is al te laat om niet te beginnen.

En dan, bijna altijd, komt het tweede streepje vanzelf. En het derde. En voor je het weet ben je niet meer aan het denken over beginnen. Je bent gewoon aan het maken. Dat is de magie van het eerste streepje. Niet wat het is. Maar wat het losmaakt.

In de wabi-sabi filosofie bestaat het begrip '**ichi-go ichi-e**', dit moment, nooit meer zo. Elk eerste streepje is uniek. Het komt nooit meer terug. En dat maakt het niet enger, dat maakt het kostbaar.

De vrouw die drie jaar wachtte

Agnes had drie jaar lang overwogen om bij mij op les te komen. Drie jaar. Mijn folder had al die tijd in haar laadje gelegen, niet weggegooid, maar ook niet gebruikt. Af en toe pakte ze hem eruit. Las hem. Legde hem terug.

Tot ze op een dag belde. "Ik heb meer tijd, ik wil graag schilderen maar ik weet niet of ik het kan,, en of ik het leuk vind" zei ze.

Ik zei: "Dat weet je pas als je het geprobeerd hebt."

Ze kwam. Ze stond voor het doek. Lang. Ik liet haar staan, ik haastte haar niet. En toen, op haar eigen moment, zette ze haar kwast neer. Ze keek ernaar. En zei: **"Dat was het dus."**

Drie jaar in het laadje. Één kleine schildering. En ze wist het.

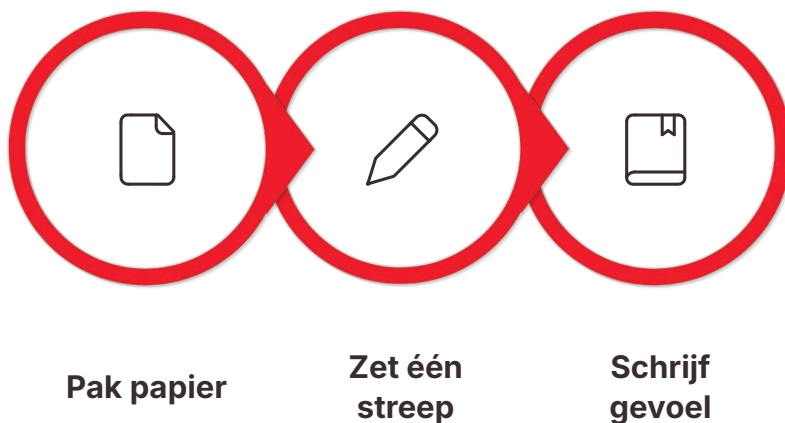
Drie jaar in het laadje

Hoeveel mooie dingen liggen er in jouw laadje? Plannen die je niet hebt opgegeven, maar ook niet uitgewerkt. Dromen die je af en toe erbij pakt en dan toch weer terug stopt.

Ze zijn er nog. Ze wachten. Niet ongeduldig, maar hoopvol. Net als dat witte doek.

Jouw oefening: het eerste streepje

Na deze les is er één ding dat ik je vraag. Niet meer dan dat. Maar ook niet minder.

Kijk naar die ene streep. Was er een moment van aarzeling? Wat zei het stemmetje? En dan, als je wilt, zet je het tweede streepje. En kijk wat er gebeurt. Je hoeft nergens naartoe. **Je bent al begonnen.**

Maak hier je notities

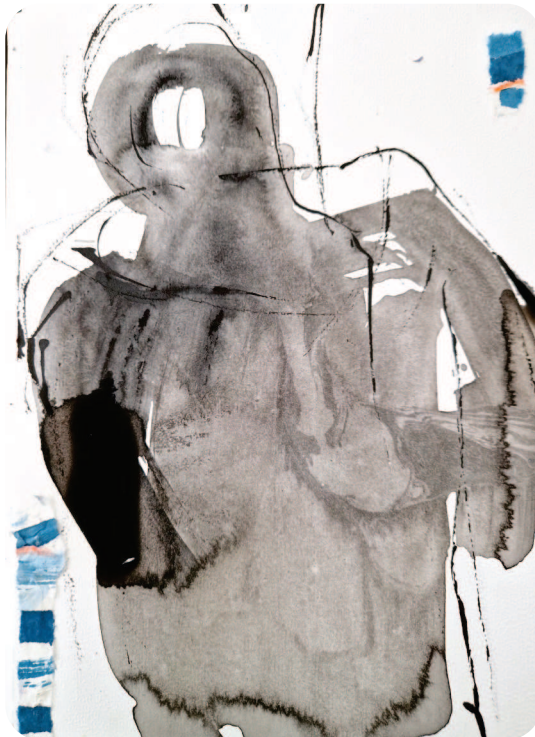
Goed genoeg bestaat, en het is prachtig

"In de wabi-sabi denkwereld is niets perfect, niets blijvend, niets volledig. En juist daarin schuilt de schoonheid."

Er is één woord dat ik in mijn atelier vaker hoor dan welk ander woord ook. Niet "mooi". Niet "spannend". Niet "loslaten". Het woord is: **"beter."**

Het moet beter. Ik wil het beter. Als ik maar beter kon schilderen. Als dit stuk maar beter was. 'Beter' is een horizon die zich eindeloos verplaatst. Je bereikt hem nooit. Want zodra je een stap dichterbij komt, schuift hij weer op. En zo ren je je hele kunstenaarsleven achter iets aan wat je nooit kunt vangen.

Maar 'goed genoeg', dat is een plek waar je *kán* zijn. Waar je even mag stoppen. Waar je mag zeggen: *dit is het. Voor nu. Voor dit moment. En dat is genoeg.*

Uit de cursus: Hartstikke imperfect, maar juist daarom zo mooi

Het woord dat alles blokkeert

"Beter"

Een horizon die zich eindeloos verplaatst. Je rent ernaar toe je hele leven, maar je raakt hem nooit aan. Het woord dat motiveert en verlamt tegelijk.

"Goed genoeg"

Een plek waar je *kán* zijn. Waar je mag stoppen. Waar je zegt: dit is het, voor nu, voor dit moment. Niet een troostprijs, maar de echte prijs.

De hoed wint

Wat goed genoeg niet betekent

Laat me eerst een misverstand uit de weg ruimen. Want ik hoor de gedachte al: *als ik zeg dat goed genoeg prima is, geef ik dan niet op? Zeg ik dan niet dat het niet uitmaakt?*

Niet dit

Het maakt niet uit. Doe maar wat. Streef niet naar groei. Lever halfbakken werk in en wees er blij mee.

Maar dit

Ik heb gegeven wat ik op dit moment te geven had. Ik heb gemaakt vanuit wie ik nu ben, niet vanuit wie ik ooit wil worden. En dat is niet weinig.

De echte definitie

Goed genoeg is geen opgeven. Het is aankomen. Het is jezelf toestaan om er te zijn, volledig, eerlijk, menselijk.

Goed genoeg is geen opgeven. Het is aankomen. Het is jezelf toestaan om er te zijn.

Wat ik leerde van mijn eigen werk

Op de kunstacademie moest ik zoveel leren. En zeker leren werken met acryl, dat gevecht ken je inmiddels. Het was niet goed. Het was al helemaal niet perfect. Maar wat ik wél wist, was dit: ik kon op dat moment niets meer. Dit was alles wat ik had. Niet meer, niet minder.

Tussendoor wil ik ook nog even vermelden, dat ik op de kunstacademie ook overstapte op 3D werken maken. Van papier. Pas later ging ik weer schilderen.

Ik werkte rauw. Niemand zei: dat is mooi. Niemand knikte bemoedigend. En toch hing ik het op. Niet ver weg, ergens in een hoek. Nee, zo dichtbij dat je er wel naar moest kijken. Dat je er niet omheen kon.

"Nou dan went iedereen maar aan mijn schildermanier."

Dat was goed genoeg. Niet omdat het perfect was. Maar omdat het eerlijk was. Omdat het van mij was. En omdat ik weigerde me er voor te schamen. Dat is de moed waar dit boek over gaat, niet de moed om perfect te zijn, maar de moed om jezelf te laten zien en het dan gewoon dichtbij te hangen.

Zij heeft wel door hoe het daar gaat

Ik herinner me een leerling die een schilderij maakte en het meteen wilde weggooien. Te ruw, vond ze. Te onaf. Te weinig. Ik vroeg haar het even op de ezel te zetten. Gewoon even kijken.

Drie andere cursisten zagen het hangen. En alle drie vroegen ze: **"Is dat te koop?"**

Ze stond erbij en geloofde het niet. Het werk dat zij als mislukt beschouwde, raakte anderen direct. Precies door zijn ruwheid. Precies door zijn onafheid. Precies doordat het niet geprobeerd had perfect te zijn.

Dat is de les die ik sindsdien aan iedereen geef: **jouw oordeel over je eigen werk is het minst betrouwbare oordeel dat er bestaat. Niet omdat je dom bent. Maar omdat je te dichtbij staat.**

De paradox van nabijheid

Hoe dichter je bij je eigen werk staat, hoe minder je ziet. Je ziet de fouten. Je ziet wat je wilde maar niet lukte. Je ziet de afstand tussen intentie en resultaat.

Anderen zien het werk. Gewoon het werk. En soms is dat werk precies goed.

Waarom goed genoeg prachtig is

In de wabi-sabi filosofie is er geen onderscheid tussen goed genoeg en perfect. Perfectie bestaat simpelweg niet, niet in de natuur, niet in de kunst, niet in een mensenleven. Wat bestaat is: **dit moment. Dit werk. Deze hand. Deze keuze.**

Niets is perfect

De natuur maakt geen perfecte bladeren. Geen perfecte bergen. Geen perfecte rivieren. En toch noemen we de natuur prachtig. Waarom zou kunst anders zijn?

Niets is blijvend

Elk schilderij vervaagt. Elke kleur verandert. Elk werk draagt de tijd in zich. En die vergankelijkheid is geen fout, het is bewijs van echtheid.

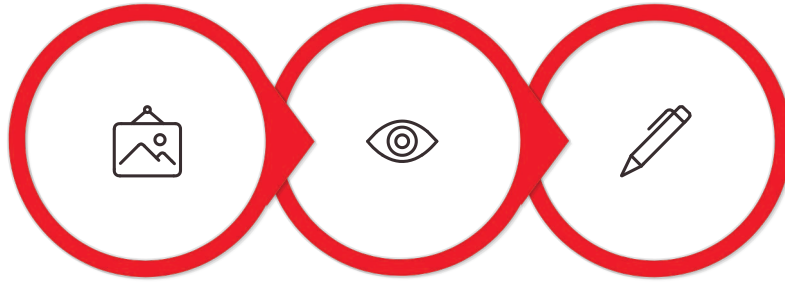
Niets is volledig

Er is altijd meer te zeggen, meer toe te voegen, meer te verfijnen. En toch, op een gegeven moment, is het compleet. Niet omdat het klaar is. Maar omdat jij er klaar mee bent.

En als je vanuit dat besef maakt, volledig aanwezig, zonder de drang naar perfectie, dan is alles wat je maakt goed genoeg. Niet als troostprijs. Maar als de echte prijs. **Want goed genoeg gemaakt met heel je hart, dat is het mooiste wat er is.**

Jouw oefening: drie werken uit het laadje

Pak drie werken uit het verleden die je nooit hebt laten zien, omdat ze volgens jou niet goed genoeg waren. Leg ze naast elkaar. Kijk ernaar alsof je ze voor het eerst ziet. Alsof ze van iemand anders zijn.

**Leg naast
elkaar**

**Kijk als
ander**

**Schets één
zin**

Je zult versteld staan van wat je ziet, als je niet zoekt naar wat er ontbreekt.

In het atelier

Maak hier je notities

Een eerlijk verhaal over twee hersenhelften, de kracht van eigenheid, en de Japanse filosofie die alles op zijn plek liet vallen. Dit document is een intermezzo en een hoofdstuk tegelijk, over het weten en het niet-weten, over wabi-sabi als manier van kijken, en over de stem die alleen jij kunt hebben.

Het weten en het niet-weten

Over dit intermezzo

Twee hersenhelften. Twee manieren van werken. En de plek daartussenin, dat is waar kunst geboren wordt. Dit intermezzo gaat over de reis die begon met drie heel verschillende opleidingen, en die uiteindelijk leidde tot een eigen pedagogie: een manier van lesgeven die het weten en het niet-weten in balans brengt.

Wat je gaat lezen

01

Drie opleidingen, drie werelden

Wat elke opleiding gaf, en wat ze miste

02

De ontdekking van het midden

Waarom kennis én intuïtie onmisbaar zijn

03

Eigenheid in de praktijk

De dame met de dieren, en wat haar verhaal leert

04

Wabi-sabi als kompas

De Japanse filosofie die alles verbindt

Drie opleidingen, drie werelden

PLUS NOG EEN OPLEIDING IN DUITSLAND

Ik heb drie heel verschillende opleidingen gehad. En pas jaren later, toen mijn atelier begon te groeien en ik steeds meer mensen begeleidde, begreep ik wat elk van hen mij had gegeven, en wat ik bij elk van hen had gemist. Het zijn drie werelden die elk een stuk van de puzzel droegen, maar geen van hen had voor mij het complete plaatje.

Creatief Centrum

Technieken. Goed kijken, goed uitvoeren. De **linkerhersenhelft** aan het roer: het weten, het analyseren, het correct doen. Waardevol, maar de eigenheid bleef buiten de deur.

Kunstacademie

Geen beeldaspecten, geen kader. Werk. Doe. Maak. De **rechterhersenhelft** regeerde, prachtig, maar verwarrend. Velen verdwaalden in de vrijheid. De intuïtie werd fantastisch ontwikkeld.

Docentenopleiding

Alles moest je kunnen onderbouwen. Het analytische was de enige taal die telde. Mijn 3D-werken uit die tijd heb ik allemaal weggegooid: correct, maar dood.

De docentenopleiding: het weten dat alles overstemde

Na het creatief centrum en de kunstopleiding volgde de docentenopleiding. En daar was van intuïtie geen sprake. Alles moest je kunnen onderbouwen. Beeldaspecten. Compositie. Kleurenleer. Je werkte met het weten, de linkerhersenhelft, het analytische, en dat was de enige taal die telde. Ik vond het verschrikkelijk.

Maar ik begreep ook: **je moet als docent wél veel weten. Je moet kunnen uitleggen. Je moet taal hebben voor wat je ziet.** Dus ik bleef. Ik hield vol, ook al voelde het soms alsof ik mezelf moest wringen in een mal die niet voor mij gemaakt was.

Mijn 3D-werken uit die tijd heb ik allemaal weggegooid. Ze spraken boekdelen, maar niet het boek dat ik wilde schrijven. Het denken zat erin, van voor tot achter. Niets intuïtiefs te vinden. Ze waren correct. **Ze waren dood.**

Dat woord, dood, klinkt hard, maar het is eerlijk. Een werk kan technisch perfect zijn en tegelijkertijd niets zeggen. Geen hart, geen vrijheid, geen risico. Juist de werken die uitdagen, die de hand even loslaten van de controle, die leven. En dat was wat ik tijdens de docentenopleiding kwijt was geraakt: de vrijheid in mijn werk.

De ontdekking: het midden

Jaren later, toen mijn atelier begon te groeien en ik steeds meer mensen begeleidde, besepte ik welke stem ik had bij het lesgeven. Niet de linkerhersenhelft alleen. Niet de rechterhersenhelft alleen. Beiden zijn onmisbaar, en de ruimte daartussenin is precies waar de magie gebeurt.

Alleen het weten

Als je alleen werkt vanuit regels, technieken en analyse, loop je op een gegeven moment tegen een muur aan. Je weet niet meer hoe je verder moet. Het werk wordt stijf. Het wordt uitvoering zonder ziel, correct, maar leeg.

Alleen het niet-weten

Vrijheid zonder kader kan verlamrend zijn. Je maakt, maar je weet niet wat je maakt. Je kunt er niet over praten. Je kunt er niet van leren. Je verdwaalt in een zee van mogelijkheden zonder kompas.

De kern van de filosofie

Weten én niet-weten

❏ Dit is geen methode. Dit is een houding. Een bereidheid om te bewegen tussen twee werelden, het weten en het niet-weten, en daartussenin jouw eigen stem te vinden.

Jouw handschrift

Kennis + intuïtie = jouw stem

Die unieke combinatie van kennis en intuïtie, van hoofd en hart, dat is jouw handschrift. Dat is wat niemand van jou kan afnemen. Niet de markt, niet de trend, niet de criticus, niet het stemmetje in je hoofd dat zegt dat het niet goed genoeg is. Je handschrift is van jou.

Het weten geeft je taal

Met kennis kun je benoemen wat je ziet, keuzes onderbouwen, en je werk beoordelen op meer dan gevoel. Taal is macht, ook in de kunst.

Het niet-weten geeft je ziel

Intuïtie is wat het werk uniek maakt. Het is de onverwachte wending, de lijn die je niet gepland had, het gevoel dat klopt zonder dat je weet waarom.

Samen geven ze eigenheid

Eigenheid is het resultaat van de dans tussen beide. Niet een formule. Niet een stijl. Maar een manier van zijn in je werk die onmiskenbaar van jou is.

Hoe ik dit in mijn atelier gebruik

Zo geef ik les. En zo maak ik mijn eigen werk. Eerst het weten: voor welk thema ga je? Wat zijn de beeldaspecten? Welke kleuren, welke compositie, welk formaat, welke techniek past bij wat ik wil zeggen? Ik geef mijn cursisten een kader, niet om hen daarin op te sluiten, maar om hen een startpunt te geven. Een platform van waaruit ze kunnen springen.

En dan: het niet-weten. Laat los. Vertrouw je hand. Laat het werk zijn eigen weg vinden. De intuïtie doet het werk dat het verstand niet kan. Dit is het moment waarop mensen zichzelf verrassen, waarop het werk hen verbaast, in plaats van dat zij het werk volledig in de hand houden.

In de praktijk betekent dit dat elke les twee bewegingen heeft. Eerst oefenen we bewustzijn: we kijken naar beeldaspecten, we benoemen wat we zien, we begrijpen de keuzes die voorliggen. En dan schakelen we over naar vertrouwen: we maken, we volgen het werk, we laten toe wat er wil komen. Die ritmische beweging, van hoofd naar hand, van weten naar voelen, dat is het hart van mijn lesgeven.

Er bestaat nog een misverstand dat ik graag wil wegnemen. Mijn academie steunt op de wabi-sabi gedachte, op imperfectie, op loslaten, op het unieke van elk moment. Maar dat betekent niet dat iedereen een Karel Appel moet worden. Het betekent niet dat ruw beter is dan fijn, of dat gebroken mooier is dan heel.

Wabi-sabi is de ruimte. Eigenheid is wat jij daarin brengt.

Ik breng iedereen in mijn kunsttraject tot eigenheid. Dat is het doel. Niet een bepaalde stijl, niet een bepaalde techniek, niet een bepaald resultaat. Maar jouw stem. Jouw handschrift. Jouw manier van kijken en maken. Wabi-sabi is het klimaat waarin eigenheid kan groeien, warm, acceptierend, zonder oordeel. Maar wat er groeit, dat bepaal jij.

Wat wabi-sabi niét is

Een stijl om te kopiëren.
Een uitvlucht om elk werk "goed genoeg" te noemen. Een excuus om niet te leren. Wabi-sabi vraagt juist om bewustzijn en kennis.

Wat wabi-sabi wél is

Een houding van aanvaarding. Een bereidheid om te zien wat er is. Een filosofie die zegt: het unieke moment, dit werk, nu, is echt en waardevol.

Hoe het eigenheid ondersteunt

Door perfectie los te laten, maak je ruimte voor wat uniek is aan jou. Wabi-sabi geeft toestemming om te zijn wie je bent, ook in je werk.

Uit de cursus: Hartstikke imperfect, en daarom zo mooi

De vrouw met de dieren

Lang geleden kwam er een ontzettend lieve dame bij me op les. Ze kon fantastisch tekenen, jawel, natekenen. In mijn lessen was dat not done. Maanden bleef ik samen met haar zoeken naar een oplossing. Ze wilde niet los, kon het gewoon niet. Maar ik gaf niet op. Want eigenheid is niet iets wat je forceren kunt, het is iets wat je samen moet ontdekken, met geduld en met echte nieuwsgierigheid naar wie de ander is.

Ik vroeg haar waarom ze zoveel dieren tekende. Het leek een eenvoudige vraag, maar het was de sleutel. Haar antwoord veranderde alles: ze zag eigenschappen van zichzelf in die dieren. De vos voor haar slimheid. De uil voor haar behoefte aan rust. De wolf voor haar trouw. Het waren geen dieren. Het waren spiegels.

Dat was het weten, de sleutel tot haar eigenheid. En daarna volgde het niet-weten: ik gaf haar de opdracht om zelfportretten te maken waarin ze de dieren verwerkte. Haar stijl, haar techniek, haar manier van tekenen, maar nu met haar eigen visie erin.

Het zijn eindeloos mooie werken geworden. Technisch superbe, maar de visie sprak boekdelen. Eindelijk kon ze afstuderen. En ik ben hartstikke trots op haar. Dit verhaal is voor mij het meest heldere voorbeeld van wat eigenheid betekent: niet de stijl van iemand anders, niet het ideaalbeeld, maar het werk dat alleen jij kunt maken, omdat het uit jouw leven, jouw blik, jouw ziel komt.

Dat is eigenheid. Niet de stijl van iemand anders. Niet het ideaalbeeld. Maar het werk dat alleen jij kunt maken, omdat het uit jouw leven, jouw blik, jouw ziel komt. **En dát is waar mijn atelier voor staat.**

Werk van Stephanie

Om over na te denken

De vraag

"Werk jij meer vanuit het weten of het niet-weten? En wat zou er veranderen als je de andere kant wat meer ruimte gaf?"

Het weten verkennen

Welke technieken of beeldaspecten ken je goed? Waar voel je je zeker? En werkt die zekerheid soms als een bescherming tegen het echte risico van maken?

Het niet-weten verkennen

Wanneer heb je voor het laatst iets gemaakt zonder plan? Wat gebeurde er? Was er ruimte voor verrassing, of vooral voor onrust?

Lenie aan het werk

Maak hier je notities

ZIEN

"Wabi-sabi is de kunst om schoonheid te vinden in wat onvolmaakt, onaf en vergankelijk is."

Je leerde al loslaten. Je keek naar wat je tegenhoudt, het stemmetje, het perfectionisme, de angst om te beginnen. Nu ga je leren kijken. Niet met de ogen van de criticus, maar met de ogen van iemand die wil zien wat er werkelijk is. Dat is een vaardigheid. Een die je kunt oefenen. En wabi-sabi is je gids.

Twee woorden die alles veranderen

Wabi-sabi. Twee Japanse woorden die samen iets beschrijven waarvoor wij in het Nederlands geen woord hebben. Ze wijzen naar een manier van kijken die radicaal anders is dan wat wij in het Westen gewend zijn, en die precies daardoor zo bevrijdend werkt voor iedereen die worstelt met perfectie, met oordeel, met de vraag of het goed genoeg is.

Wabi

Verwijst naar de eenvoud van dingen die alleen staan, een tak zonder bladeren, een lege kom, een stille kamer. Er zit een soort melancholie in, maar ook rust. Een gevoel van: **dit is genoeg.**

Sabi

Verwijst naar de schoonheid van het vergankelijke. De roest op een oude sleutel. De vervaagde verf op een houten deur. De rimpel die de tijd achterlaat. Dingen die **sporen dragen van wat ze hebben meegemaakt.**

Samen vormen ze een manier van kijken die één centrale vraag stelt, niet: hoe kan dit mooier worden? Maar: **wat is hier al mooi, precies zoals het is?** Het is een kleine verschuiving in perspectief die alles kan veranderen in hoe je naar je eigen werk kijkt, en naar jezelf als kunstenaar.

Hoe ik wabi-sabi ontdekte

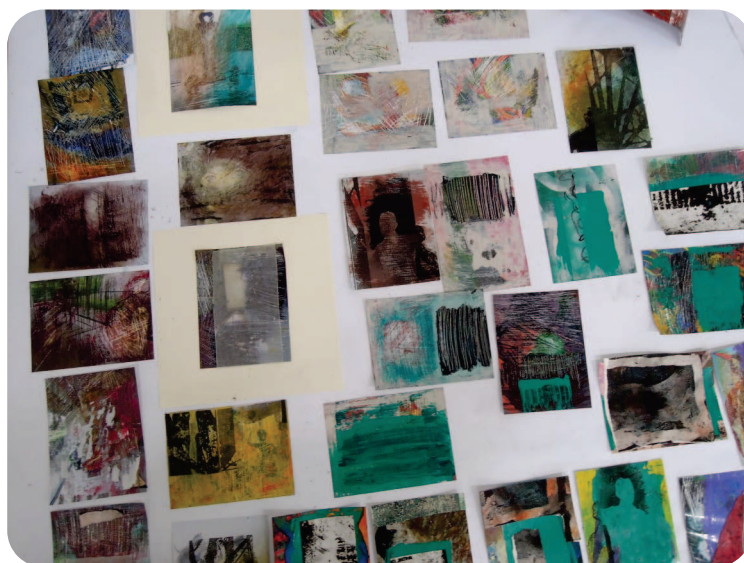
Een aantal jaren geleden, of misschien was het al langer geleden dan ik besef, kwam ik het woord wabi-sabi tegen. Het klonk me als muziek in de oren. 'sNachts sliep ik er niet van. Elke keer kwam het woord voorbij. Ik las een korte beschrijving: tevreden zijn met wat je hebt. Vriendjes worden met de imperfectie. En ik dacht: deze woorden zijn voor mij geschreven. Ik voelde me gelijk thuis.

Ik kocht boeken over Wabi Sabi en las alles. Ja, ik voelde me verbonden met deze Japanse filosofie. Want wabi-sabi was ooit een antibeweging. Een reactie tegen de perfectionistische opvattingen van schoonheid die in Japan heersten. Tegen het idee dat mooi betekent: nieuw, glad, gaaf, ongerept. De boodschap was radicaal: schoonheid zit niet in de perfectie. Schoonheid zit in het uniek zijn.

De meeste mensen hangen te veel aan het nieuwe. Als iets niet meer zo mooi is, wordt het weggegooid en vervangen door iets nieuws. Maar wabi-sabi vraagt je om anders te kijken. Om het moment te waarderen. **Om het unieke en onherroepelijke te koesteren, juist omdat het nooit meer terugkomt.**

Het is niet voldoende om te blijven wie je bent. Je moet eindelijk ook worden wie je bent.

Zelf zocht ik al jaren en jaren lang naar mezelf. En wabi-sabi gaf dat zoeken eindelijk een naam. Een thuis. Het paste me als een jas. Een filosofie die zei: je bent op de goede weg. Het gaat om het hier en nu. Om het koesteren van het onvolmaakte en toevallige. Om nieuwe waarden te vinden in wat er al is. Het unieke moment, dit moment, nu, dat is echt. Het ideaalbeeld is een illusie.

Wabi-sabi is geen stijl

Mensen denken soms dat wabi-sabi een stijl is, een uiterlijk dat je kunt kopiëren. Gebroken tegels. Roestige objecten. Onregelmatige vormen. En ja, dat zijn wabi-sabi elementen. Maar wabi-sabi zelf is iets diepers. Je kunt een perfect glad, symmetrisch schilderij maken in de geest van wabi-sabi, als je het maakt vanuit aanvaarding en aanwezigheid. En je kunt een bewust gebroken, ruw schilderij maken dat niets van doen heeft met wabi-sabi, als je het maakt vanuit pose en berekening.

Het zit niet in het werk

De uiterlijke kenmerken van wabi-sabi, ruwheid, onregelmatigheid, vergankelijkheid, zijn gevolgen, geen oorzaken. Je kunt ze nabootsen zonder de geest te vatten.

Het zit in de maker

Wabi-sabi is een manier van zijn die je langzaam ontdekt. Het begint niet bij je penseel of je materiaal. Het begint bij je houding tegenover onzekerheid, onvolledigheid en het onverwachte.

Wabi-sabi is geen stijl die je aanleert. Het is een manier van zijn die je langzaam ontdekt, door te maken, door te kijken, door te laten wat er is. Het groeit met je mee. Het vraagt eerlijkheid: de eerlijkheid om je werk te zien zoals het is, niet zoals je het had gewild. En precies in die eerlijkheid schuilt de schoonheid.

Wat wabi-sabi jou als schilder geeft

Als je wabi-sabi als kompas gebruikt in je schilderwerk, verandert er iets wezenlijks. De onverwachte verfvlek wordt geen fout maar een kans. De scheefgelopen lijn wordt geen mislukking maar een karakter. Het onafgemaakte werk wordt geen gebrek maar een uitnodiging, een uitnodiging aan de kijker om mee te denken, mee te voelen, mee te dromen.

De fout als kans

Wat als de vlekken, de scheefheden en de toevalligheden niet je werk verpesten, maar verrijken? Wabi-sabi leert je die vraag oprecht te stellen.

Toestemming om te bestaan

Wabi-sabi geeft je toestemming. Toestemming om niet perfect te hoeven zijn. Toestemming om te maken vanuit wie je nu bent, niet vanuit wie je denkt te moeten zijn.

Zien wat er al is

De verschuiving van "hoe kan dit beter?" naar "wat is hier al mooi?" is klein in woorden, maar groot in effect op je werk en je werkplezier.

Het moment waarop een leerling het zag

Ik leg wabi-sabi nooit uit met woorden alleen. Ik laat het zien. Ik pak een blad papier en laat er water op lopen. De verf vloeit mee, vormt patronen die ik nooit had kunnen plannen. Ik wijs ernaar en vraag: wat zie je? Er valt altijd een stilte. Mensen kijken. Echt kijken, niet oordelen, niet plannen, maar zien. Bijna altijd zegt iemand iets wat me raakt. Een berglandschap. Een gezicht. Een dier. Een herinnering. Elk van die antwoorden is uniek. Elk van die antwoorden zegt meer over de kijker dan over het werk. En dat is precies het punt.

"Dat heb je zelf meegebracht. Dat zat al in jou. De verf heeft het alleen zichtbaar gemaakt."

Dat is wabi-sabi in de praktijk. Niet plannen. Niet controleren. Maar zien wat er ontstaat, en het verwelkomen. **Schoonheid die je niet kunt plannen is de eerlijkste schoonheid die er bestaat.** Ze liegt niet. Ze kan niet liegen. Ze is er gewoon, als je de ruimte maakt om haar te zien.

Wabi-sabi is geen vrijbrief

Laat ik nog iets heel belangrijks zeggen. Wabi-sabi betekent niet dat elk werk automatisch goed is. Het is geen excuus om niet te leren of niet te groeien.

Je moet nog steeds onderscheid kunnen maken. Is er balans? Zit het werk goed in elkaar? Zijn de beeldaspecten bewust ingezet? Is er rust én onrust? Klopt de compositie? Wabi-sabi vraagt kennis. Vakmanschap. Bewuste keuzes. Je kunt pas echt loslaten als je weet wat je loslaat.

Kennis

Begrip van materiaal, techniek en compositie

Vrijheid

Intuïtie, vertrouwen en acceptatie

Authenticiteit

Wabi-sabi als samenspel van beide pijlers

Vrijheid zonder kennis is willekeur. Vrijheid mét kennis is wabi-sabi. Dit is de paradox die zoveel beginnende kunstenaars verwarring geeft: je moet weten om te kunnen loslaten. Je moet leren om te kunnen vergeten. Je moet het kader begrijpen om er bewust buiten te kunnen stappen. Dat is de rijke, veeleisende, heerlijke uitdaging van echt kunstenaarschap.

Jouw oefening

Ga vandaag met andere ogen door je dag. Zoek drie dingen die je normaal over het hoofd ziet, een vlek op de muur, een gebarsten stoeptegels, een verwelkte bloem, de kleur van een oude deur. Dit is geen grote opdracht. Het vraagt geen materiaal, geen atelier, geen uren. Het vraagt alleen aandacht. Bewuste, liefdevolle aandacht voor wat er al is.

1

Zoek drie details

Dingen die je normaal over het hoofd ziet. Een vlek, een barst, een verwelkte bloem. Ze zijn overal, je hoeft alleen te kijken.

2

Kijk anders

Niet: hoe kan dit beter?
Maar: wat is hier al mooi?
Die ene vraag verandert alles. Laat haar écht landen.

3

Leg het vast

Maak een foto of een snelle schets. Schrijf op wat je ziet. Geef het een plek, in je schetsboek, je telefoon, je geheugen.

Dit is het begin van wabi-sabi kijken. En als je eenmaal begint, stop je nooit meer.

Wabi-sabi begint niet in het atelier. Het begint met hoe je naar jezelf kijkt. Naar je leven, je littekens, je imperfecties, je onvoltooide verhalen. Het begint met de bereidheid om te zeggen: dit is wat er is. Dit draagt sporen van alles wat ik heb meegemaakt. En dat maakt het waardevol, niet ondanks de onvolmaaktheid, maar precies daardoor.

Het weten

Ken je ingrediënten. Leer je vak. Geef jezelf de taal om te benoemen wat je ziet en maakt. Dit is het fundament.

Het niet-weten

Laat los. Vertrouw de hand. Verwelkom het onverwachte. Hier ligt je eigenheid, uniek, onnavolgbaar, van jou.

Wabi-sabi

De filosofie die beide verbindt. De ruimte waarin eigenheid kan groeien. Schoonheid die je niet kunt plannen, de eerlijkste schoonheid die er bestaat.

Ik ben hartstikke imperfect. En ik ben er blij mee.

Maak hier je notities

De verfvlek die het werk redde

"Er is geen fout in kunst. Er is alleen het onverwachte dat wacht om gezien te worden."

Een uitnodiging om anders te kijken, naar je werk, naar de wereld, en naar jezelf.

Het ongelukje dat alles veranderde

Op de docenten opleiding had ik de vakken beeldhouwen en schilderen. Ik vertelde al, dat het op deze opleiding ging over de linker hersenhelft, het weten. Dus ik moest ook redelijk netjes schilderen.

Het gebeurde op een gewone dinsdagochtend in mijn atelier. Ik werkte aan een schilderij dat bijna klaar was, ik kende het gevoel: nog één detail, nog één kleine aanpassing. En toen viel mijn kwast. Een vlek midden op het doek. Precies waar ik hem niet wilde hebben.

Mijn eerste reactie was irritatie. Ik had zo zorgvuldig gewerkt. En nu dit. Maar ik bleef kijken. En langzaam, heel langzaam, zag ik het. Die vlek gaf het schilderij precies het gewicht dat het nodig had. De spanning die ik de hele tijd had geprobeerd te maken, maar niet kon vangen, was er ineens. Dankzij de gevallen kwast. Ik heb die vlek laten staan. Het schilderij was beter dan alles wat ik had gepland. Dat moment leerde mij iets wat geen les had kunnen onderwijzen: het onverwachte is geen onderbreking van het creatieve proces. Het is het creatieve proces.

Het perfecte deel van je schilderij vertelt wat je wilde maken. Het onverwachte deel vertelt wie jij bent.

Waarom het onverwachte zo krachtig is

Wat je plant

De compositie. De kleuren. De sfeer die je wilt oproepen. Planning geeft richting, en dat is waardevol. Het geeft je werk structuur en intentie.

Maar het geplande deel is ook controle. En controle heeft een plafond.

Wat je verrast

Het mooiste in een schilderij, het deel dat mensen blijft, dat hen raakt op een plek die ze niet kunnen benoemen, is bijna nooit het geplande deel. Het is de verfvlek. De onverwachte kleur. De streep die net iets te ver liep.

Het onverwachte draagt een levensechtheid die je nooit kunt plannen. Het is bewijs dat er een echte hand, een echt mens, een echt moment achter het werk zit. En dat is het enige wat kunst van decoratie onderscheidt.

Je kunt heel veel plannen in kunst. En planning is niet verkeerd, het geeft richting. Maar het mooiste in een schilderij heeft altijd iets van verrassing. Van het moment dat groter was dan de maker. Dat is geen toeval. Dat is kunst.

Leren zien wat er al is

Het grote geheim van wabi-sabi kijken is dit: je hoeft niet te wachten op het perfecte moment of het perfecte werk. Je hoeft alleen te leren zien wat er al is.

Dat klinkt eenvoudig. Maar het is misschien wel de moeilijkste vaardigheid die er bestaat. Want je bent getraind om te kijken naar wat er ontbreekt. Naar wat fout is. Naar wat beter kan. Die blik is aangeleerd, door school, door vergelijking, door het idee dat er altijd een hoger niveau bestaat waar jij nog niet bent. Kijken naar wat er al is, vraagt iets anders van je. Het vraagt stilte. Geduld. En de bereidheid om verrast te worden door je eigen werk. Niet om te zoeken naar wat er nog ontbreekt, maar om te ontdekken wat er al was, soms al voordat jijzelf het zag.

De eerste blik

Altijd een oordeel. Snel, zeker, ongenadig. Dit is wat je gemaakt hebt, en dit is wat je ervan vindt. De eerste blik sluit af.

Het tweede kijken

Rustiger. Opener. Zonder conclusie. Na de eerste reactie, die altijd een oordeel is, komt het tweede kijken. Dit is wat ik in mijn atelier het echte kijken noem.

Het derde zien

Wanneer je lang genoeg hebt gekeken zonder te oordelen, begint het werk zichzelf te onthullen. Je ziet wat er is, niet wat je verwachtte.

Jouw eigen verfvlek, het verhaal van de inkt

Lang geleden werkte ik aan mijn eindopdrachten voor de docentenopleiding. Mijn thema was Japan een land dat ik had bezocht en me had geïntregeerd: de architectuur, de mensen, de gewoonten. Ik maakte inkttekeningen met oost-indische inkt. Prachtige koppen.

Mijn inktpot stond rechts van mij. En ik stootte hem om. Pats, midden op mijn tekening. Wat een ramp. Ik depte met een papiertje de inkt op. En toen zag ik het. Een prachtige vlek, gedept, onregelmatig, onverwacht, een wonderbaarlijke toevoeging aan de tekening. Iets wat ik nooit had kunnen plannen.

Bij de volgende tekeningen nam ik de inkt en maakte expres een vlek. En ging deppen. Er is een prachtige serie ontstaan.

Ik studeerde cum laude af.

En de praktische les die eruit kwam? Voortaan staat bij mij én bij mijn studenten de inkt in een kuipje. Want valt het op de grond, dan is het wél echt een rotzootje. Zo kan één omgevallen inktpot een serie maken, een opleiding afsluiten met lof, en een vaste gewoonte in een atelier worden.

Uit de serie: Japan

De leerling die haar vlek niet kon loslaten

De rode vlek

Er zat een vrouw in mijn les die een grote, onbedoelde rode vlek op haar doek had gezet. Ze was er kapot van. Ze wilde het overschilderen, meteen, wit erover, opnieuw beginnen. Ik vroeg haar te wachten. Gewoon even niet doen.

Het wachten

Een kwartier later liep een andere cursist langs. Bleef staan. Zei: "Wat is die rode plek mooi. Dat is het hart van dit schilderij." De vrouw keek naar haar doek. Toen naar mij. Toen weer naar haar doek.

De erkenning

"Mag ik hem laten staan?" vroeg ze. "Natuurlijk," zei ik. "Hij was er al." Die vlek was altijd al onderdeel van het schilderij geweest. Ze had hem alleen nog niet gezien als dat.

Jouw oefening: het bewuste ongeluk

Na alles wat je hebt gelezen, is het tijd om het zelf te ervaren. Niet als theorie, maar als daad. Want wabi-sabi kijken is geen concept dat je begrijpt, het is een vaardigheid die je oefent, keer op keer, totdat het een tweede natuur wordt.

01

Maak de fout met opzet

Maak een schilderij waarbij je bewust iets 'fout' doet. Gooi een klodder verf. Zet een streep die je niet had gepland. Laat iets uitlopen. Geef je hand toestemming om verrast te worden.

02

Leg je kwast neer

Kijk tien minuten. Zonder iets te doen. Geen correcties, geen oordelen. Alleen kijken. Dit is misschien het moeilijkste deel van de hele oefening.

03

Schrijf op wat je ziet

Wat zie je in dit onverwachte? Wat vertelt het over jou dat je dit niet had kunnen plannen? Laat de woorden komen zonder ze te sturen.

Het onverwachte is niet jouw vijand. Het is jouw meest eerlijke medewerker.

Wat een rimpel, een roestige spijker en een leeg veld gemeen hebben

"Schoonheid is niet iets wat je maakt. Het is iets wat je leert te zien."

Een rimpel. Een roestige spijker. Een leeg veld in november. In onze cultuur zijn dit dingen die je wegwerkt, vervangt of over het hoofd ziet. Maar ze dragen iets in zich wat het nieuwe nooit kan hebben, de schoonheid van sporen, van tijd, van het leven dat erover heen is gegaan.

Drie dingen die niemand mooi vindt

De rimpel

In onze cultuur wordt hij weggesmeerd, vermeden, weggewerkt. Maar de rimpel is een landkaart van een leven. Elke lijn vertelt iets, een lach, een zorgenrimpel, een jaar vol zon. Je kunt een rimpel niet namaken. Je kunt hem alleen verdienen.

Het lege veld in november

Saaï, niets te zien, niets te doen. Maar het heeft een stilte die je alleen kunt voelen als je er middenin staat. De grond is donker en zwaar van regen. De lucht is laag. Er is niets, en toch is er alles. Ruimte. Belofte. De aarde die wacht.

De roestige spijker

Hij ligt vergeten in een hoek van de schuur, dof en krom, alsof hij zijn beste tijd gehad heeft. Maar in zijn roest zit het verhaal van vocht, van lucht, van jaren die hem langzaam hebben veranderd. Ook dit is schoonheid: iets dat niet langer nieuw is, maar precies daardoor zichtbaar wordt.

Alles wat sporen draagt van tijd en gebruik heeft een verhaal. En verhalen zijn altijd mooi.

Hoe dit jouw kijken verandert

Als je leert om op deze manier te kijken, naar wat er is in plaats van naar wat er zou moeten zijn, verandert er iets in je schilderwerk. Het is een langzame, stille verandering. Niet spectaculair. Maar fundamenteel.

Je begint de wereld anders te zien. De gebarsten muur wordt een compositie. De verwelkte bloem wordt een kleurenstudie. De oude vrouw aan de overkant van de straat wordt een portret dat zichzelf al heeft geschilderd. En dat kijken, dat wabi-sabi kijken, neem je mee naar je atelier.

Voorheen

Je zoekt naar het perfecte onderwerp. Het exotische landschap. Het dramatische licht. Het stilleven dat er al mooi uitziet voordat je begint. Je loopt achter iets aan wat er al is, maar wat je niet ziet.

Na wabi-sabi kijken

Je hoeft niet meer te zoeken naar het perfecte onderwerp. Het perfecte onderwerp is overal. Een lege koffiekop op de vensterbank. Een stukje schors van een boom. De schaduw van je hand op het tafelkleed. Dat zijn geen saaie onderwerpen. Dat zijn uitnodigingen.

De olifant in de stoeptegel

Ik liep ooit door een straat in Santander, dicht bij het museum. Gewone stoeptegels. Iedereen liep erover heen. Maar ik bleef staan. Want in de scheuren van die tegels zag ik beesten. Een olifant. Heel duidelijk. Alsof hij er altijd al had gezeten, wachtend op iemand die hem zou zien.

Dat is het moment waarop ik begreep wat wabi-sabi kijken werkelijk betekent. Niet zoeken naar het bijzondere. Maar het gewone lang genoeg aankijken totdat het bijzonder wordt. Later heb ik hierover een les gemaakt. Mijn studenten moesten heel bewust zoeken naar scheuren, in tegels, in muren, in hout, in steen. En kijken wat ze erin zagen. Niet wat er stond. Wat zij erin zagen.

Elke student zag iets anders. Want zo werkt een eigen blik.

Dat is de les die geen boek je kan leren. Je kunt scheuren beschrijven, fotograferen, catalogiseren, maar wat jij erin ziet, is uniek voor jou. Het is de ontmoeting tussen de wereld en jouw blik. En die ontmoeting is kunst.

De radiatoren in je woonkamer

Op de kunstacademie moesten wij alles zelf bedenken. Geen inspiratiebronnen, geen voorbeelden. Alles moest uit jezelf komen, uit je hart. En dat is als student hartstikke moeilijk. Je staat voor een leeg doek en denkt: waar begin ik?

Het advies

Een docent zei: "Kijk gewoon eens naar de radiatoren in je woonkamer. Daar zit zoveel inspiratie in." Op dat moment vond ik het een stom idee. Maar dat was het niet.

Wat je ziet als je kijkt

De lijnen, de schaduwen, de herhaling, de warmte die eruit komt. Je zou heel veel schilderijen kunnen maken door alleen maar naar die radiatoren te kijken, iets waar je elke dag langs loopt zonder het echt te zien.

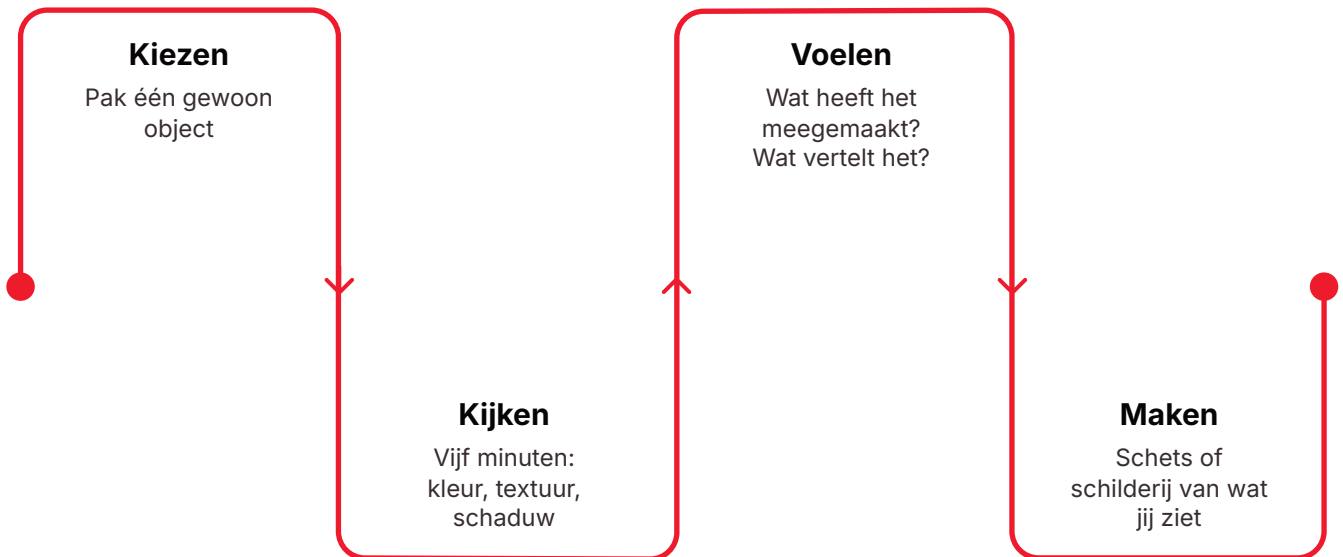

De les

Inspiratie hoeft je niet ver te zoeken. Je hoeft alleen maar te beginnen met kijken naar wat er al is. Het gewone dat altijd al bijzonder was, wacht geduldig op jouw blik.

Jouw oefening

Pak vandaag één gewoon object uit je omgeving. Iets wat je elke dag ziet zonder ernaar te kijken. Een kop, een schoen, een sleutel, een handvol stenen. Iets dat je normaal gesproken passeert zonder het te zien.

Maak er dan een schets of schilderij van. Niet om het na te bootsen, maar om te vangen wat jij erin ziet. Er is geen goed of fout antwoord. Er is alleen jouw blik, en wat die blik ontdekt.

*"Welke sporen van tijd draag jij in jouw dagelijks leven, en heb je dat ooit echt mooi gevonden?
Kijk er vandaag naar met nieuwe ogen."*

Kijken zonder oordeel naar je werk én naar jezelf

"Zodra je oordeelt, stop je met zien. En zien is alles."

Je zet een streep. En voor de verf droog is, heeft het stemmetje al gesproken. Mooi. Lelijk. Goed. Fout. Te donker. Te vlak. Had ik anders moeten doen. Het oordeel is snel. Het kijken is langzaam. En bijna altijd wint het oordeel, terwijl het kijken het enige is dat echt iets oplevert.

Twee soorten kijken

Er is een fundamenteel verschil tussen kijken met je hoofd en kijken met je ogen. Dit verschil lijkt klein. Maar het verandert alles.

Kijken met je hoofd

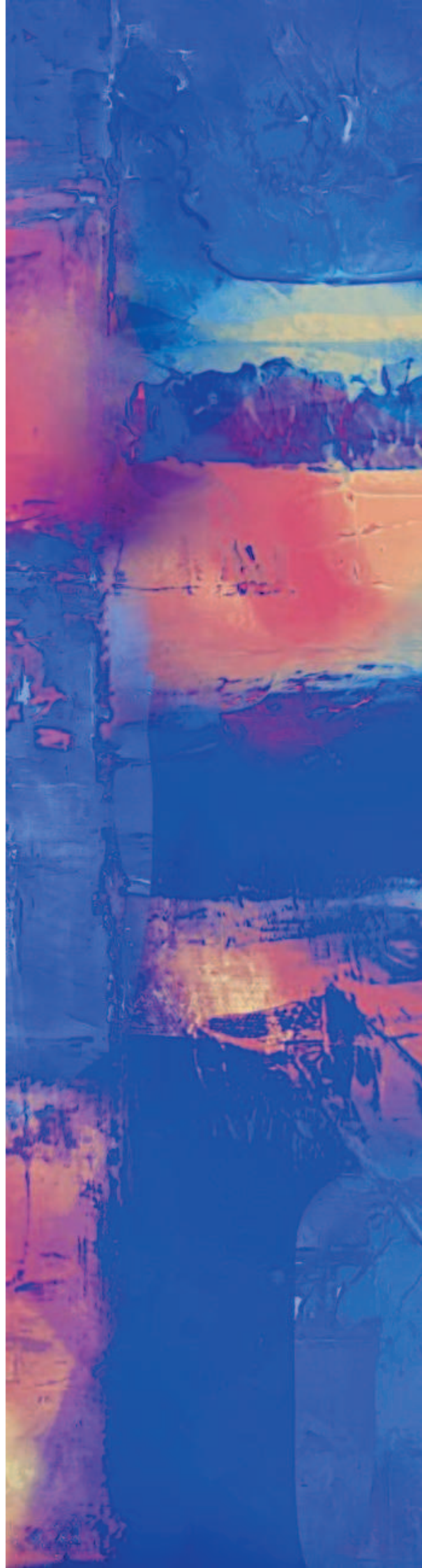
Je ziet iets en je vergelijkt het meteen met alles wat je al weet. Met regels over compositie, met werk van anderen, met wat je had willen maken. Je hoofd geeft direct een oordeel. Het sluit af.

Dit is het kijken dat je hebt geleerd. Het is snel, efficiënt, en dodelijk voor je creatieve proces.

Kijken met je ogen

Je ziet iets en je laat het even bestaan zonder er iets van te vinden. Je kijkt naar de kleur zonder hem te beoordelen. Naar de lijn zonder hem te vergelijken. Naar het geheel zonder al te weten wat het moet zijn.

Dat tweede kijken, met je ogen, is het kijken dat ik probeer bij te brengen in mijn atelier. Het opent.

Kijken zonder oordeel naar jezelf

Dit geldt niet alleen voor je werk. Het geldt ook voor jou als mens en als maker.

De meeste mensen zijn strenger voor zichzelf dan voor wie dan ook. Ze zien hun eigen tekortkomingen scherper dan hun kwaliteiten. Ze herinneren zich de mislukkingen langer dan de successen. Ze meten zichzelf af aan een standaard die niemand ooit heeft bepaald. Maar wat als je ook naar jezelf kon kijken zonder oordeel? Niet met de ogen van de criticus, maar met de ogen van iemand die oprecht benieuwd is? Wie ben jij als maker? Wat breng jij mee dat uniek is? Wat zit er in jouw handen dat nergens anders zit?

De vraag van de criticus

Ben ik goed genoeg? Vergelijkt. Veroordeelt. Sluit af. Deze vraag heeft geen antwoord dat bevredigt, want er is altijd iemand die beter is, altijd iets dat mooier kan.

De vraag van de maker

Wie ben ik als maker? Wat breng ik mee dat uniek is? Wat zit er in mijn handen dat nergens anders zit? Die vragen zijn niet makkelijk, maar ze zijn zoveel waardevoller.

Wanneer ik leerde kijken zonder oordeel

Ik heb leren kijken op mijn docentenopleiding. Het vak heette kunst beschouwen. Het klinkt misschien zwaar, maar dat is het niet. Onbevooroordeeld kijken betekent objectief leren kijken, niet of je iets mooi of lelijk vindt, maar ontleden wat je ziet. Welke kleuren? Welke contrasten? Is er perspectief of niet? Welke compositievorm? Welke beeldaspecten zijn er gebruikt?

Het was een fantastisch vak. En ik leer het mijn cursisten ook. Want als je goed kunt kijken naar welke beeldaspecten je hebt gebruikt, als je kunt zien wat er al in je werk zit, dan weet je ook hoe je verder kunt. Dan maak je een serie met precies die beeldaspecten. En dan komt je expositie van jouw kunst vanzelf.

De oefening

Leg je werk op de grond. Loop er omheen. Zeg bij elke stap hardop één ding dat je ziet, geen oordeel, alleen een beschrijving.
"Een donkere vlek links."
"Een lijn die schuin loopt."
"Oranje naast grijs."

Het effect

Na een minuut of twee zie je iets bijzonders gebeuren. De spanning verdwijnt. Je ontspant. Je kijkt anders, opener, rustiger, nieuwsgieriger. De verdediging zakt weg.

De ontdekking

Bijna altijd zeggen mensen daarna: "Eigenlijk is het mooier dan ik dacht." Niet omdat het werk veranderd is. Maar omdat zij veranderd zijn.

Alles bewaren, alles zien

Vanaf het moment dat ik ging lesgeven heb ik van alle gemaakte werken foto's gemaakt. Niet voor een website, niet voor social media, gewoon omdat ik het boeiend vond. Omdat ik wilde zien wat er ontstond. Omdat ik niets wilde vergeten. Elk werk dat in mijn atelier is gemaakt, heeft een plek gekregen. Niet alleen in de handen van de maker, maar ook in mijn geheugen.

Dat is ook kijken zonder oordeel. Niet selecteren wat goed genoeg is om te bewaren. Alles bewaren. Alles zien. Alles telt.

Ik zeg dat ook altijd tegen mijn cursisten: bewaar alles wat je maakt. Gooi niets weg. En gekscherend voeg ik er dan aan toe: ik heb dat ook gedaan, vandaar dat mijn bed zo hoog staat.

Jouw oefening

Pak een werk dat je al een tijdje niet hebt gezien, iets wat je had weggelegd omdat je er niet tevreden over was. Loop er omheen. Leg het op de grond als het kan. Verander de hoek. Kijk er van ver naar en van dichtbij. Schrijf vijf dingen op die je ziet, geen oordelen, alleen beschrijvingen.

De vraag

Kijk daarna opnieuw. Wat zie je nu dat je eerst niet zag? Wat was er altijd al, maar wachtte geduldig op jouw tweede blik?

In het atelier

Maak hier je notities

Lelijkheid bestaat niet, alleen onbegrepen schoonheid

"Schoonheid is in het oog van de kijker. Maar het oog moet leren kijken."

Lelijk. Het is een klein woord met een grote uitwerking. Je hoort het in ateliers, op keukentafels waar iemand hun eigen schetsboek dichtslaat en zegt: dit is niks geworden. Of erger: *ik ben niks*. Alsof de maker en het werk hetzelfde zijn. Alsof een mislukte verfstreek iets zegt over de waarde van de persoon die hem zette.

Maar lelijkheid is geen eigenschap van dingen. Het is een oordeel, en elk oordeel zegt meer over degene die oordeelt dan over het object van dat oordeel. Wat jij lelijk vindt, vindt een ander prachtig. Wat deze generatie lelijk vindt, vond een vorige generatie misschien mooi. Lelijkheid is niet vast. Het is vloeibaar. Het beweegt mee met de ogen die kijken, de handen die voelen, de tijd die verstrijkt.

Onbegrepen schoonheid

Ik geloof niet in lelijkheid. Ik geloof in schoonheid die nog niet begrepen is. Denk aan het werk van Van Gogh. In zijn tijd werd het afgewezen, bespot, niet verkocht. Nu hangt het in de mooiste musea van de wereld. Was het lelijk? Of begreep zijn tijd het nog niet?

Het werk wacht

Denk aan jouw eigen werk. Het werk dat je 'lelijk' noemde en weglegde. Misschien was het gewoon te vroeg, te vroeg voor jou, te vroeg voor de mensen om je heen. Misschien heeft het gewacht op een oog dat het kon zien.

Lelijk bestaat niet

Er bestaat alleen schoonheid die nog wacht op het juiste oog. Elk werk dat je weglegde, elk schilderij dat je "niet goed genoeg" noemde, het wacht. Geduldig. Op het moment dat jij klaar bent om het te zien zoals het werkelijk is.

Ook in dit boek heb ik werk opgenomen, dat ik zelf als lelijk had bestempeld, een paar jaar geleden. Mijn docent zag er niet veel in. En ik was het met hem eens, want ik zag de werken van anderen. Oh, wat waren die weer mooi! Ik viel weer in die valkuil!! Nu ik werken van mezelf zoek bij de hoofdstukken, kijk ik met andere ogen en denk ik: Lelijk? Wat een onzin. Ik publiceer het gewoon in dit boek.

Mijn eigen lelijke werk

Lang geleden maakte ik grote werken met een rakel. Heel veel kleur, gemaakt vanuit het hart. Vreselijk wild. Zelf vond ik ze niet zo geweldig, te heftig, te ongetemd, niet wat ik wilde laten zien aan de wereld. Ik stopte ze weg, zette ze achter andere werken, liet ze verdwijnen in de stilte van een map.

Maar anderen zagen er iets anders in. Expressiviteit. Kracht. Leven. Ze kwamen kijken en bleven staan bij precies die werken die ik het liefst wilde verbergen. En ergens, diep van binnen, begreep ik waarom ik ze toch had bewaard. Niet omdat ik wist dat ze mooi waren, maar omdat ik wist dat ik ze nog niet mocht weggooien. Er was iets in die werken wat op mij wachtte. Op het moment waarop ik er klaar voor zou zijn om ze te zien. Ook dit werk laat ik hieronder voor het eerst publiekelijk zien.

Te heftig voor nu

Sommige werken zijn verder dan waar jij op dat moment bent. Ze lopen voor je uit. Ze laten zien wie je wordt, nog voor je het zelf weet.

Bewaar het

Gooi je 'mislukte' werk niet weg. Leg het weg. Geef het tijd. De afstand die je nodig hebt om het opnieuw te zien, is soms niet meer dan een paar maanden, maar soms ook jaren.

Het juiste moment

Er komt een dag waarop je het werk teruggrijpt en denkt: o. Dít was wat ik bedoelde. Dít was wie ik was. Dít was mooi, en ik zag het gewoon nog niet.

Wat schoonheid vraagt van jou

Schoonheid zien vraagt iets van jou. Het vraagt openheid, de bereidheid om je eerste oordeel los te laten en een tweede keer te kijken. Niet het vluchtige oordeel van de eerste seconde, maar de rustige blik van iemand die de tijd neemt. Die iets wil begrijpen voor ze iets wil beoordelen.

Het vraagt ook moed. Want als je toegeeft dat iets mooi is wat iedereen lelijk vindt, maak je jezelf kwetsbaar. Je zegt: ik zie de wereld anders dan jij. En dat kan voelen als een risico, zeker in een wereld die beoordeelt en etiketten plakt.

Maar dat is precies de moed die een kunstenaar nodig heeft. De moed om te zien wat anderen niet zien. Om mooi te noemen wat anderen over het hoofd zien. Om je eigen ogen te vertrouwen, zelfs als niemand anders het bevestigt.

Jouw oefening: zoek de onbegrepen schoonheid

Zoek vandaag iets op wat jij normaal lelijk zou vinden. Een plek, een object, een kleurencombinatie. Misschien een bouwplaats, een verwelkte bloem, een oud gebouw met afbladderende verf. Iets wat je normaal gesproken snel voorbijloopt.

Kijk er langer naar dan je gewend bent. Vraag jezelf: wat zou iemand anders hierin kunnen zien? Wat zou een kind hierin zien? Wat zou een Japanse wabi-sabi meester hierin zien? Laat de eerste afwijzing zakken. Wacht tot er iets anders opkomt, nieuwsgierigheid, herkenning, of zelfs een soort tederheid.

"Welk werk van jezelf heb jij lelijk gevonden, en durf je er nu opnieuw naar te kijken? Misschien wacht het op jouw oog."

De stilte op het doek

"In de stilte hoor je wat het lawaai verbergt."

Er is een neiging, zeker bij beginners, maar ook bij gevorderde schilders, om elk stukje van het doek te vullen. Elke hoek een kleur. Elke rand afgewerkt. Geen wit, geen leegte, geen ruimte die 'leeg' blijft. Het voelt veiliger zo. Een vol doek lijkt "meer gedaan". Meer waarde. Meer werk. Meer bewijs dat je iets hebt gepresteerd.

Maar een vol doek kan ook verstikkend zijn. Het laat de kijker geen ruimte. Het vertelt alles, legt alles vast, laat niets over voor de verbeelding. En daardoor, paradoxaal genoeg, zegt het minder. Het roept minder op. Het raakt minder diep. Want de verbeelding heeft ruimte nodig om te bewegen.

Wat stilte doet op een doek

Stilte op een doek is geen gebrek aan moed. Het is een keuze. Een bewuste keuze om ruimte te geven, aan het werk, aan de kijker, aan het onuitgesprokene. In de Japanse kalligrafie is de lege ruimte rond een karakter even belangrijk als het karakter zelf. De ruimte geeft het karakter zijn kracht. Zonder die ruimte zou het verzuipen in zijn eigen drukke bestaan.

Zo werkt het ook op een doek. Een enkele, krachtige lijn op een groot wit vlak zegt meer dan twintig lijnen door elkaar. De stilte eromheen geeft de lijn zijn stem. Ze maakt van één strek een uitspraak, iets wat klinkt in het hoofd van de kijker lang nadat ze het werk al hebben verlaten.

Ruimte is geen leegte

Ruimte is de stilte waarin het werk kan spreken. De plek waar jij als maker stopt, begint de kijker. En dat is precies de uitnodiging die een werk levend maakt.

De kracht van weglaten

Elke keer dat je besluit iets *niet* te schilderen, maak je een keuze die net zo krachtig is als een strek met het penseel. Weglaten is ook een kunstvorm.

Rust én onrust, het contrast dat een werk laat leven

Er is iets wat ik altijd vertel aan mijn cursisten: zorg voor rust én onrust in je werk. Dat contrast maakt het interessanter dan welke technische vaardigheid ook. Een werk dat alleen rustig is, kan saai worden. Een werk dat alleen onrustig is, kan vermoeiend worden. Maar als je die twee naast elkaar zet, een drukke plek en een stille plek, een volle hoek en een lege hoek, dan ontstaat er spanning. Dan heeft het werk iets te zeggen.

Alleen rust	Rust + Onrust	Alleen onrust
Voorspelbaar. Veilig. Maar na een tijdje: saai. De blik glijdt erover heen zonder te blijven hangen.	Spanning. Leven. De ogen bewegen tussen vol en leeg. Ze zoeken, ontdekken, rusten, en zoeken opnieuw. Dát is wat een werk blijft.	Overweldigend. Vermoeiend. Nergens om op te landen. De kijker trekt zich terug, overweldigd door het lawaai.

Stilte heeft onrust nodig om gehoord te worden. En onrust heeft stilte nodig om tot rust te komen. Het zijn twee kanten van hetzelfde gesprek, en jij bent degene die dat gesprek orkestreert.

De stilte in jezelf

Stilte op het doek begint met stilte in jezelf. En die stilte is misschien wel het moeilijkst te vinden in de wereld van nu. Want je hoofd praat de hele dag. Over wat er moet gebeuren, over wat er fout ging, over wat anderen denken. Over de boodschappen, de vergadering, het bericht dat je nog niet hebt beantwoord. En als je voor een doek staat, gaat dat praten gewoon door.

Maar schilderen kan een weg naar stilte zijn. Als je je hand laat gaan, als je stopt met denken over het resultaat en gewoon aanwezig bent bij het maken, dan ontstaat er vanzelf ruimte. In je hoofd. En op je doek. Ze zijn verbonden, die twee stiltes. De stilte die je toelaat in jezelf, weerspiegelt zich in het werk dat je maakt. En het werk dat je maakt, nodigt jou uit tot meer stilte.

Schilderen is geen lawaai maken. Schilderen is luisteren.

En dat luisteren hoef je niet te leren van een leraar. Je hoeft alleen maar voor het doek te gaan staan, je adem te laten zakken, en te wachten. De stilte komt vanzelf, als je haar de ruimte geeft.

Jouw oefening: het halve doek

Maak een schilderij waarbij je bewust de helft van het doek leeg laat. Niet omdat je niet weet wat je erin moet zetten, maar omdat je kiest voor de stilte. Dat is een heel ander vertrekpunt. Niet het gebrek aan ideeën, maar de moed om ruimte te bewaren.

01

Kies je onderwerp

Wat wil je zeggen? Eén ding. Niet meer.
Schilderen vanuit één intentie geeft je werk richting.

03

Kijk en voel

Wat doet die leegte? Geeft het het werk rust?
Trekt het je blik? Laat het je nadenken over wat er niet is?

02

Schilder de helft

Laat bewust de andere helft leeg. Weersta de neiging om de leegte op te vullen. Laat haar er zijn.

04

Schrijf op wat je ontdekt

De stilte is niet niets. De stilte is alles wat je nog niet hebt gezegd, en dat is precies haar kracht.

"Waar in jouw leven verlang je naar meer stilte? En wat zou er veranderen als je die stilte toeliet op je doek, en in je leven?"

Uit mijn serie: zeefdrukken

Maak hier je notities

Wat natuur jou over kunst vertelt

"De natuur maakt nooit fouten. Ze maakt alleen dingen die zijn wat ze zijn."

Dit is de laatste les van Deel 2, Zien. In deze les keer je terug naar de grootste kunstenaar die er bestaat: de natuur zelf. Niet om haar na te bootsen, maar om te leren van haar wijsheid. Want de natuur doet iets wat wij mensen maar moeilijk kunnen: ze maakt zonder te oordelen, ze groeit zonder plan, en alles wat ze maakt is precies wat het op dat moment moet zijn.

De natuur als leermeester

De natuur plant nooit. Ze controleert niet. Ze corrigeert niet. Ze maakt geen schetsontwerp en werkt dat zorgvuldig uit. Ze groeit. Ze beweegt. Ze reageert op wat er is, op het licht, de wind, het water, de grond. En wat ze maakt is altijd precies goed. Niet perfect in de menselijke zin van het woord. Maar volmaakt in zichzelf.

Geen twee blaadjes zijn hetzelfde. Geen twee wolken. Geen twee golven. Elk uniek, elk vergankelijk, elk precies wat het op dat moment moet zijn. Dat is wabi-sabi in zijn puurste vorm. En de natuur heeft het nooit hoeven leren, want voor haar bestaat de vraag "is dit goed genoeg?" simpelweg niet.

Onregelmatigheid als kracht

Een tak die scheef groeit is interessanter dan een rechte. De kleur van een blad in de herfst, half groen, half geel, met een bruine rand, is mooier dan een blad in één kleur. Onregelmatigheid is niet een fout. Het is een handtekening.

Vergankelijkheid als schoonheid

De bloem die verwelkt is niet minder mooi dan de bloem die bloeit. Ze is anders. En anders is nooit lelijk. Vergankelijkheid geeft dingen betekenis, het mooiste is ook het meest voorbijgaande.

Elk ding zijn eigen tempo

De boom groeit niet harder omdat jij wilt dat hij groeit. Hij groeit in zijn eigen tijd. Net als jouw werk. Net als jijzelf. De natuur haast zich niet, en toch komt alles precies op tijd.

Wat de natuur jou als schilder leert

Als je de natuur bestudeert, niet om haar te kopiëren, maar om haar te begrijpen, leer je een aantal dingen die je direct kunt meenemen naar je atelier. Je leert dat onregelmatigheid sterker is dan symmetrie. Dat een scheve lijn meer leven heeft dan een rechte. Dat de imperfectie van een licht bevende hand soms precies het juiste is, het bewijs dat een mens dit heeft gemaakt, geen machine.

Je leert dat vergankelijkheid geen verlies is maar een vorm van eerlijkheid. Alles verandert. Alles vergaat. En dat vergaan maakt ruimte voor iets nieuws. Een schilderij dat dit toelaat, dat laat zien dat iets beweegt, ademt, leeft, heeft meer te zeggen dan een werk dat probeert te verhullen dat de maker ook maar een mens is.

De natuur haast zich niet. En toch komt alles precies op tijd.

De boom die scheef groeide

Als ik aan de kust van zuid Frankrijk ben, dan valt me altijd op dat de bomen scheef zijn gegroeid door de wind. Ze leunen ver over, bijna horizontaal, maar ze staan. De wortels houden ze vast. Al die jaren van wind, van storm, van druk van één kant. En toch: ze staan. Niet ondanks het buigen, maar dankzij. Het buigen heeft ze gevormd. Het is een fantastisch gezicht.

Ook waar ik woon zie ik veel scheve bomen. Ik kijk er elke keer naar als ik er langs fiets. Want die bomen hebben iets wat rechte bomen niet hebben: een verhaal. Je ziet de wind. Je ziet de weerstand. Je ziet de jaren van buigen zonder breken. En dat verhaal maakt ze mooi op een manier die een boom die altijd rechtop heeft gestaan nooit kan zijn.

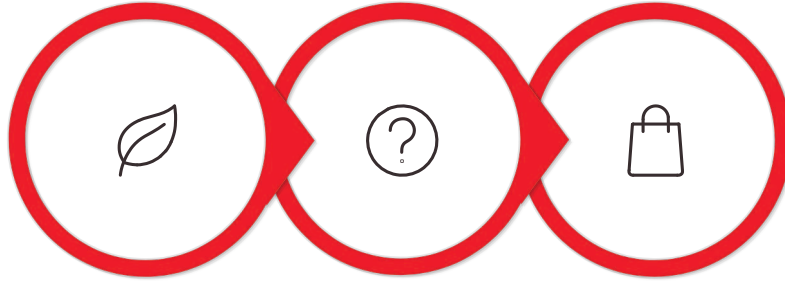
Dat is wat ik wil in mijn schilderijen. Niet de rechte boom. De scheve boom. Met het verhaal erin. Met de sporen van wat het heeft gekost om te blijven staan.

En in mijn cursisten zie ik datzelfde. De mooiste mensen zijn niet de mensen, die nooit gebogen zijn. Het zijn de mensen die gebogen zijn en toch staan.

Daarom geef ik ook graag mensen les vanaf ongeveer 40 jaar, mensen die al het een en ander hebben meegemaakt. Zij kunnen materiaal halen uit hun levens rugzakje.

Jouw oefening: ga naar buiten en kijk

Ga naar buiten. Niet om te wandelen, maar om te kijken. Zoek één ding in de natuur dat jou raakt, een blad, een tak, een steen, een plas water. Iets wat je normaal gesproken voorbijloopt omdat het "gewoon" is. Iets wat geen bijzondere aandacht lijkt te verdienen.

Zoek iets

Vraag het

Neem mee

Kijk er lang naar. Schrijf op: wat heeft dit ding meegemaakt? Wat zie je erin dat een mens ook kent? Wat heeft de wind ermee gedaan, het water, de tijd? Neem het mee naar je atelie, in je hoofd, als schets, of letterlijk als object. Laat het een gesprek worden tussen jou en de natuur. Ze wacht al op je. Ze heeft de hele tijd staan kijken.

"Ben jij meer de rechte boom of de scheve boom? En wat heeft het buigen jou gebracht wat rechtop staan je nooit had kunnen geven?"

Uit mijn serie: zeefdruk

Wat je hebt ontdekt over kijken

Kijken lijkt eenvoudig. Je ogen zijn open, je ziet. Maar wat je in de afgelopen lessen hebt ontdekt, is dat echt kijken iets heel anders is. Echt kijken vraagt aanwezigheid. Het vraagt bereidheid om je oordeel uit te stellen. Het vraagt de moed om te zien wat er werkelijk is, niet wat je denkt dat er zou moeten zijn.

Je hebt geleerd dat lelijkheid een oordeel is, geen feit. Dat stilte een keuze is, geen gebrek. Dat de natuur de meest eerlijke leraar is die je ooit zult hebben. En misschien, heel misschien, heb je ook iets over jezelf geleerd. Over hoe jij kijkt. Over wat jij ziet als je echt de tijd neemt. Over welk oog jij aan het ontwikkelen bent.

→ Van oordeel naar openheid

Je eerste reactie op een werk, of op jezelf, is zelden het hele verhaal. Wacht. Kijk nog een keer. Er is altijd meer te zien dan je in één blik kunt vangen.

→ Van vol naar stil

Ruimte laten is een daad van moed. Op je doek én in je leven. Niet alles hoeft gevuld, uitgelegd, afgemaakt. Soms is de stilte het mooiste wat je kunt zeggen.

→ Van recht naar scheef

Scheefheid en onregelmatigheid maken een werk menselijk. Juist wanneer iets afwijkt van de rechte lijn, ontstaat karakter, spanning en leven. Perfectie is niet altijd interessanter dan een kleine afwijking.

Werk uit het atelier

Een brief aan jouw toekomstige ik

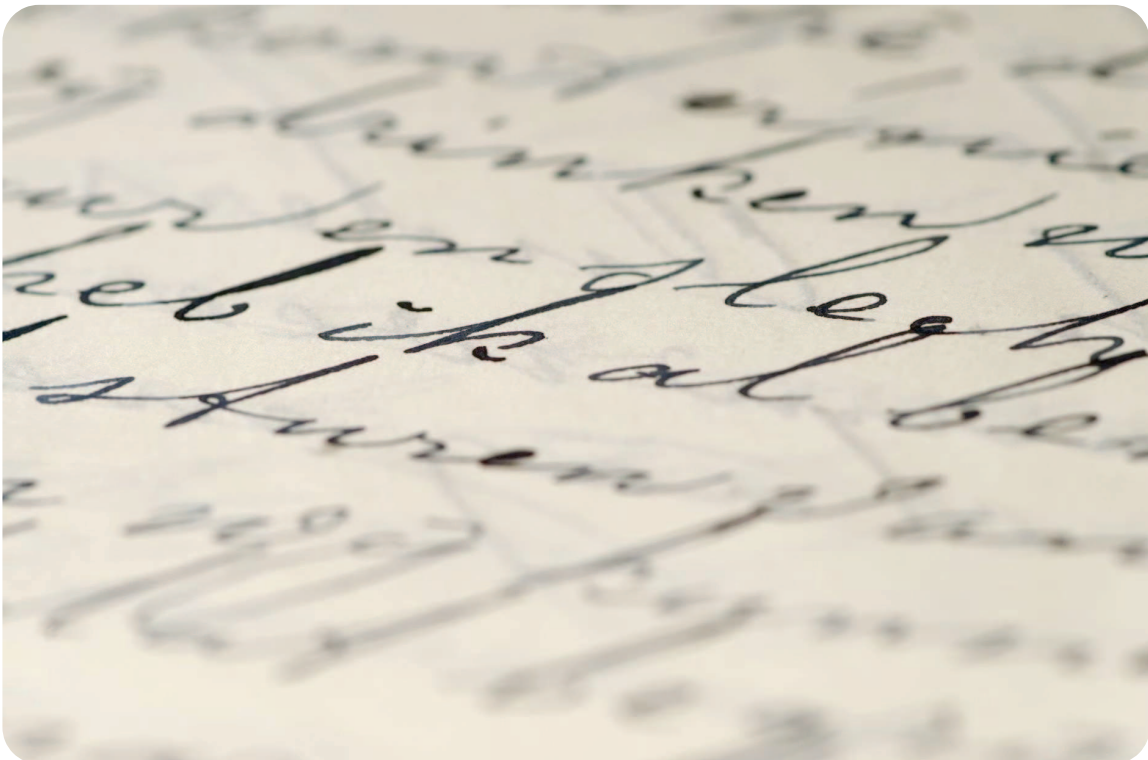
Neem even de tijd voor dit. Schrijf, in je hoofd of op papier, een korte brief aan jezelf over een jaar. Een brief van jou nu, aan jou dan. Over wat je vandaag hebt geleerd. Over het werk dat je weglegde en dat misschien nog wacht. Over de stilte die je nog niet hebt durven toelaten. Over de scheve boom die jij bent.

Het werk dat je vandaag maakt, is het bewijs dat je bestaat. Niet meer, niet minder. En dat bewijs is altijd genoeg.

Je hoeft het niet mooi te schrijven. Je hoeft het niet te delen. Het is voor jou alleen. Maar schrijf het. Want over een jaar, misschien eerder, zul je teruglezen wat je nu weet, en je zult zien hoever je bent gekomen. En je zult het werk zien dat je toen 'lelijk' vond, en je zult het met andere ogen bekijken. Met ogen die hebben leren kijken.

Ik schreef ooit ook een brief aan mezelf (ik heb hem helaas niet meer bewaard), maar wat ik me nog wel herinner is dat ik schreef: "nu voel ik me een grijze muis, maar ik word een trotse pauw. En dat ben ik zeker geworden."

Onthoud: Je oog is aan het groeien. Elke les, elk werk, elke keer dat je bewust kijkt, wordt jouw blik rijker, dieper, zachter voor jezelf en voor anderen.

Maak hier je notities

VOELEN

Je leerde loslaten. Je leerde kijken. Nu gaan we naar **voelen**. Naar wat er beweegt als je maakt. Naar wat schilderen met je doet, van binnen. Dit deel neemt je mee naar de plek waar woorden ophouden en verf het overneemt.

HOOFDSTUK 15

Waarom schilderen doet wat praten soms niet kan

"Er zijn dingen die je niet kunt zeggen. Maar je kunt ze wel schilderen. En soms is dat genoeg."

Er zijn dingen die je voelt maar niet kunt zeggen. Een verdriet dat te groot is voor woorden. Een vreugde die te licht is om vast te houden. Een verlangen waarvan je niet eens weet hoe het heet. Woorden zijn prachtig, maar ze zijn ook beperkend. Ze verdelen de wereld in stukken die passen in zinnen. En niet alles past in een zin.

Verf past wel. Kleur past wel. Een verfstreep die te hard gaat, te zacht gaat, die trilt of die stilstaat, die vertelt iets wat geen woord kan vangen. **Schilderen is een taal. Niet beter of slechter dan woorden, maar anders.** En voor sommige dingen is het de enige taal die werkt.

De taal die woorden niet hebben

Wat woorden doen

Woorden ordenen. Ze verdelen de wereld in hapklare stukken, geven namen aan ervaringen en maken het mogelijk om te communiceren. Maar in die ordening zit ook een beperking: wat geen naam heeft, past niet in een zin.

Er zijn gevoelens die bestaan vóór de taal. Die ouder zijn dan het woord dat we er later voor gevonden hebben. Die gevoelens hebben een andere weg nodig.

Wat verf doet

Verf heeft geen grammatica. Een kleur kan tegelijkertijd zacht en fel zijn. Een streep kan tegelijkertijd afsluiten en openen. Er zijn geen regels over hoe een gevoel eruit moet zien, alleen de hand die beweegt over het doek.

En in die vrijheid ontstaat iets wat woorden zelden geven: de ruimte om te zijn wat je bent, zonder het eerst te hoeven begrijpen of benoemen.

Wat er gebeurt als je je penseel pakt

Als je je penseel pakt en begint te schilderen, gebeurt er iets merkwaardigs. Het hoofd, dat altijd praat, altijd oordeelt, altijd bezig is, wordt stiller. Niet meteen. Maar langzaam. De hand neemt het over. En de hand weet dingen die het hoofd niet weet.

Ik zie het keer op keer in mijn atelier. Mensen die binnenkomen met een hoofd vol zorgen, drukte, verplichtingen. Ze zitten aan tafel. Ze pakken hun kwast. En na tien minuten is er iets veranderd. Niet de zorgen, die zijn er nog. Maar de *verhouding* tot die zorgen. Er is ruimte in het hoofd gekomen.

Het hoofd

Praat, oordeelt, analyseert. Wil begrijpen voordat het toestaat. Houdt de wacht bij de poort.

De hand

Beweegt, voelt, weet. Neemt het over als het hoofd stiller wordt. Kent de weg zonder kaart.

De ruimte

Ontstaat vanzelf als je maakt. Niet als oplossing maar als stilte. Zorgen worden voor even geparkeerd.

De vrouw die niet wist dat ze verdriet had

Sandra was een vrouw die altijd vrolijk was. Altijd een grap, altijd energie, altijd klaar om anderen te helpen. Ze schilderde ook vrolijk, felle kleuren, snelle streken, veel beweging. Iedereen kende haar als het zonnetje van de groep.

Op een dag pakte ze donkere kleuren. Langzame streken. Ze werkte bijna zwijgend, wat ongewoon was voor haar. Ik liet haar begaan. Er was iets in haar houding dat vroeg om stilte, niet om aandacht.

Aan het einde van de les keek ze naar haar werk. En zei: *"Ik wist niet dat ik dit in me had."*

Het was geen verdrietig schilderij. Het was een heel doorleefd schilderij. Het droeg iets wat ze nooit had uitgesproken, misschien nooit had kúnnen uitspreken. Maar haar hand wist het al. Dat is de kracht van schilderen. Het weet meer dan jij.

Voelen is geen zwakte

"Techniek zonder gevoel maakt correcte werken. Gevoel met techniek maakt werk dat mensen raakt."

In onze cultuur wordt voelen vaak gezien als iets zachts. Iets wat je opzij zet als je serieus wilt werken. Iets voor als je tijd hebt, voor in de avond, voor in het weekend, maar niet voor nú, niet hier, niet in het midden van alles.

Maar in kunst is voelen geen bijzaak. Het is de hoofdzaak. Werk dat mensen raakt, raakt hen omdat het iets in henzelf aanraakt. Iets wat zij ook kennen maar misschien nooit hebben durven voelen. Jouw schilderij geeft hen toestemming.

Dus als je voelt terwijl je schildert, als er iets beweegt van binnen, laat het dan toe. Het is niet in de weg. Het is de weg.

Jouw oefening

Kies een kleur die past bij hoe je je *nu* voelt. Niet de kleur die je mooi vindt, maar de kleur die klopt. Maak een schilderij met alleen die kleur, of twee kleuren die samen voelen zoals jij je voelt. Geen onderwerp, geen plan. Alleen het gevoel en de verf.

Reflectie achteraf

Kijk daarna wat er is ontstaan. Schrijf op:
wat vertelt dit over hoe ik mij voel? Wat wist mijn hand dat mijn hoofd niet wist?

"Wat draag jij in je mee dat je nog nooit in woorden hebt gezegd? Misschien hoef je het ook niet te zeggen. Misschien kun je het schilderen."

Uit het atelier

De cursist die huilde bij een verfstreep

En wat dat betekende.

Het was een gewone dinsdagavond in mijn atelier. Rita zat al een tijdje bij me op les, rustig, zorgvuldig, altijd iets terughoudend. Rita stond voor haar doek. De les ging over het schilderen van herinneringen. We hadden een lijst samengesteld met mogelijke herinneringen en manieren van schilderen. Het was stil op een goede manier, die stilte die ontstaat als mensen echt bezig zijn. Penselen bewogen. Kleuren werden gekozen. Doeken begonnen te leven.

Rita schilderde, tot ze begon te huilen. Ze huilde zoals je huilt als iets eindelijk naar buiten komt wat al heel lang op toestemming heeft gewacht.

Ik liet het er zijn. Na een paar minuten keek ze me aan en zei: *"Ik weet niet waarom ik huil."* Ik nam haar mee naar de woonkamer om wat te kalmeren. Ze vertelde me wat er was opgekomen: haar grootouders waren getuige geweest van de bom op Hiroshima.

Het thema 'herinneringen' had iets losgemaakt wat dieper ging dan haar eigen leven. Het was iets wat generaties lang was meegedragen, misschien nooit helemaal uitgesproken, misschien nooit helemaal verwerkt. En een kwast, een doek en één woord als thema hadden de deur geopend.

Dat is wat schilderen soms doet. Het omzeilt de bewaker bij de poort, het stemmetje, het hoofd, de controle, en gaat recht naar wat eronder zit. Niet als therapie. Niet als analyse. Maar als directe verbinding met jezelf.

Begrijpen

Ons hoofd wil altijd weten waarom. Het wil een verklaring, een oorzaak, een conclusie. Dat heeft zijn waarde, begrijpen helpt ons het leven te ordenen.

Voelen

Maar er zijn dingen die je niet kunt begrijpen voordat je ze hebt gevoeld. En die je soms alleen kunt voelen via de omweg van verf, van kleur, van een kwast die beweegt over een doek. Voelen hoeft niet verklaard te worden.

Schilderen is geen therapie, in elk geval niet bij mij. Maar het kan je iets laten voelen wat therapie soms niet bereikt. Ik ken heel veel cursisten waarbij het schilderen therapeutisch heeft gewerkt.

Wat ik doe als iemand huilt of boos is, in mijn atelier

Emoties, verdriet of boosheid of plezier. Het komt allemaal langs in het atelier. Mensen die in de put zitten, verdriet hebben, het komt er in het schilderen altijd uit. Ook heb ik boosheid meegemaakt. Iemand tegen wie ik iets had opgemerkt over een andere compositie, werd woedend en stoof op en neer door het atelier. Alle andere cursisten vroegen zich ook af: Wat gebeurt hier. Ik heb haar laten uitrazen. Uiteindelijk was de woede weggeëbd en ging de dame weer gewoon verder. Op een ander moment hebben wij over deze boosheid gesproken en zijn wij nader tot elkaar gekomen. Zij is trouwens een van mijn beste cursisten geworden. Schilderen roept emoties op.

Als iemand over de emoties wil vertellen, dan mag dat en dat kan dan ook. Maar ik vraag er niet altijd expliciet naar. Het verhaal komt als het wil komen. En anders blijft het waar het hoort, op het doek.

Mijn atelier is een plek waar je niet hoeft te presteren. Niet hoeft te functioneren. Niet hoeft te weten waarom je iets voelt. Je hoeft alleen aanwezig te zijn bij wat er is. Want als je even niet hoeft te functioneren, als je even gewoon mag zijn, dan ontstaat er ruimte. En in die ruimte maakt iedereen zijn mooiste werk.

Stilte

Niet meteen iets zeggen. De ruimte laten bestaan. Soms is stilte het krachtigste wat je kunt geven.

Nabijheid

Een glas water. Een rustige aanwezigheid. Voelen wat de situatie vraagt, afstand of nabijheid.

Ruimte

Het verhaal komt als het wil komen. Niet vragen, niet sturen. De deur openlaten zonder te trekken.

Onverschrokken schilderen betekent niet dat je niet huilt. Het betekent dat je durft te schilderen ook als je huilt.

In het atelier

Jouw oefening

Denk aan iets wat je al een tijdje met je meedraagt. Niet iets wat je wilt oplossen, gewoon iets wat er is. Iets wat een plek heeft ingenomen zonder dat je het hebt uitgenodigd. Iets wat er 's ochtends al is als je wakker wordt.

01

Sta stil

Breng het gevoel naar binnen. Geef het geen naam, geen oordeel. Laat het er gewoon zijn.

03

Maak

Eén streep. Of tien. Of een heel doek vol. Niet om het op te lossen, niet om het te begrijpen. Alleen om het een plek te geven buiten jezelf.

02

Kies

Kies een kleur, een vorm, een beweging die bij dat gevoel past. Vertrouw de eerste impuls.

04

Kijk

Daarna: kijk naar wat er is ontstaan. Niet met vragen. Gewoon kijken.

"Wat draag jij al een tijdje mee dat nog nooit een streep heeft gekregen? Misschien is vandaag die dag."

In het atelier

Maak hier je notities

Je emoties zijn geen storende ruis, ze zijn je materiaal

"Je hoeft je gevoelens niet te begrijpen om ze te gebruiken. Je hoeft ze alleen maar toe te laten."

De kunstenaar die zichzelf uitzette

Veel mensen die beginnen met schilderen, proberen zichzelf uit te zetten. Ze komen het atelier in en zeggen, niet met woorden, maar met hun houding, dat ze het dagelijks leven even willen loslaten. De zorgen, de drukte, de dingen die spelen. Alsof schilderen een vakantie is van jezelf.

Ik begrijp dat verlangen. En in een bepaald opzicht klopt het, schilderen geeft je afstand van het dagelijks leven. Maar het lukt nooit om jezelf helemaal uit te zetten. Want jij bent ook je handen. Jij bent ook je kleuren. Jij bent ook de druk waarmee je je penseel vasthoudt. Wat er in je leeft, komt altijd mee. En dat is niet erg. Dat is precies goed.

Emotie en intuïtie als ingrediënt

In mijn lessen leer ik mensen om met beeldaspecten te werken, compositie, kleur, lijn, vorm, ruimte. Dat zijn de ingrediënten van het *weten*. Maar er is nog een ingrediënt dat net zo belangrijk is, en dat de meeste mensen vergeten: emotie en intuïtie. Niet als iets wat je uitbeeldt, een blij schilderij of een droevig schilderij. Maar als iets wat de keuzes stuurt die je maakt. De kleur die je pakt zonder te weten waarom. De streep die harder gaat dan gepland. De plek op het doek waar je steeds terugkomt. Dat zijn geen fouten. Dat zijn je emotie en je intuïtie die mee schilderen.

Woede

Streken worden groter, harder, sneller. Het penseel gaat verder dan gepland. Er ontstaat energie op het doek die je nooit krijgt als je rustig en beheerst werkt.

Verdriet

Kleuren worden donkerder. Bewegingen trekken naar binnen. Er ontstaat iets zwaarwichtigs dat de kijker direct raakt zonder dat er een woord aan te pas komt.

Vreugde

Licht, bijna zorgeloos werk waarbij de kwast danst en de kleuren bijna vanzelf kloppen. De hand beweegt sneller dan de gedachte.

Je emotie en intuïtie zijn geen storende ruis, het zijn de meest eerlijke kleuren op je palet.

Tranen in mijn buik

Lang geleden werden er kankercellen gevonden in mijn baarmoeder. Die baarmoeder moest eruit. Ik ging "gezond" het ziekenhuis in en kwam er "ziek" uit. De gang naar het ziekenhuis, het verlies van ontzettend veel bloed, een urenlange operatie, het dicht nieten van de wond. Ontzettend emotioneel allemaal.

Ik gaf in die tijd al schilderles. Er stond zes weken herstel voor. Zo ontzettend moe. Ik schreef mijn verhaal op de computer, alles wat ik had meegemaakt, alles wat er in me omging. Zes weken later moest ik weer lesgeven, weer beter worden. Ik moest weer zo snel mogelijk opkrabbelen en daarom besloot ik om weer aan het werk te gaan. Ik pakte mijn verhaal erbij en ging dat omzetten in beeld. Gewoon voor mezelf, gewoon om over die paar weken weer les te kunnen geven.

Als je ziek bent, kun je niet groots werken. Dus ik werkte klein, op karton, met inkt, sobere kleuren. Ik las een stukje van mijn verhaal en vertaalde het op een (half)abstracte manier naar beeld. Bij het dicht nieten van de wond gebruikte ik daadwerkelijk **nietjes op het karton**. De emotie en de intuïtie namen het over, het materiaal werd de taal.

Tranen in mijn buik

De vogels die wegvlogen

Op een gegeven moment tijdens het herstelproces kwam IngerMarlies langs. Zij was een verhalenverteller. In de schilderles vertelde zij het verhaal van een gewonde vogel op het strand. Zijn vriendjes beurden hem op. En uiteindelijk vloog de hele stoet vogels weg van het strand, de wijde wereld in. Mijn cursisten kregen van mij opdracht om naar aanleiding van dat verhaal een werkstuk te maken. Wat niemand wist, was dat IngerMarlies speciaal voor mij het verhaal vertelde. Het was voor mij echt helend.

De gewonde vogel vloog weg met zijn vriendjes, dat is ook het eindbeeld geworden van mijn boek *Tranen in mijn buik*. Ik verbond alle afzonderlijke delen met een mooi lint aan elkaar. Symbolisch, omdat het een aaneengesloten verhaal was geworden. En zo ontstond mijn boek: ***Tranen in mijn buik***.

Dit werk had ik nooit kunnen maken als ik niet ziek was geweest. Niet omdat ziekte nodig is om iets moois te maken. Maar omdat ik in die kwetsbaarheid, in die moeheid, in die kleine formaten dichter bij mezelf was dan ooit.

Dat is wat emotie en intuïtie als materiaal betekent. Niet dat je lijden moet. Maar dat je niets hoeft weg te stoppen. Dat wat er in je leeft, ook het zware, ook het bange, een plek mag krijgen op het doek. Of op het karton. Met inkt. Met nietjes. Met een lint.

Tranen in mijn buik

Hoe je werkt met emotie als materiaal

Je hoeft je emotie of intuïtie niet te benoemen voordat je begint. Je hoeft niet te zeggen: *vandaag schilder ik mijn verdriet*. Dat is te bewust, te geregisseerd. Het werkt alleen als het van binnen uit komt, niet als het van buiten wordt opgelegd.

Wat je wel kunt doen: merk op wat er gebeurt terwijl je maakt. Welke kleur trekt je? Hoe hard ga je? Waar gaat je hand naartoe als je niet nadenkt? Dat zijn signalen. Geen verklaringen, gewoon aanwijzingen. Laat ze dan hun gang gaan op het doek. Niet sturen, niet corrigeren. Kijk wat er ontstaat als je jezelf toestaat om er helemaal in te zijn.

Merk op

Welke kleur trekt je aan?
Welke beweging wil je hand maken? Luister naar de eerste impuls zonder die te beoordelen.

Laat toe

Laat de emotie en intuïtie hun gang gaan. Niet sturen, niet corrigeren. Wees aanwezig bij wat er ontstaat.

Vertrouw

Het mooiste werk ontstaat als jij en het doek hetzelfde voelen. Vertrouw dat. Vertrouw jezelf.

Jouw oefening

Voordat je begint met schilderen: sta even stil. Vraag jezelf: *hoe voel ik mij nu?* Niet goed of slecht, maar specifieker. Rustig? Onrustig? Blij? Leeg? Zwaar? Geef het gevoel een naam, niet om het te analyseren, maar om het te erkennen.

Kies dan een kleur die daarbij past. Niet de mooiste kleur, de **eerlijkste**. De kleur die eerlijk is over hoe jij je voelt op dit moment. Schilder twintig minuten. Laat de emotie meewerken. Stuur haar niet.

De vraag vóór

Hoe voel ik mij nu, precies? Niet goed of slecht, maar specifieker. Rustig, onrustig, blij, leeg, zwaar, licht?

De keuze

Kies de eerlijkste kleur, niet de mooiste. En schilder twintig minuten. Stuur je emotie niet, laat haar meewerken.

De reflectie erna

Wat deed mijn emotie op het doek? Wat verraste me? Schrijf het op, ook als het moeilijk te verwoorden is.

In dit deel heb je kennisgemaakt met schilderen als voelende daad. Niet als prestatie, niet als techniek, maar als directe verbinding met wat er in je leeft. Je hebt gelezen over de vrouw die niet wist dat ze verdriet had. Over de leerling die heel boos was. Over tranen die op karton werden gezet met inkt en nietjes. Over vogels die uiteindelijk wegvlogen.

Al deze verhalen zeggen hetzelfde: je emoties en intuïtie zijn geen hindernis op weg naar goed werk. Ze zijn het werk. Ze zijn het materiaal waarmee je maakt wat geen ander kan maken, omdat niemand anders jou is, niemand anders voelt wat jij voelt, niemand anders dezelfde hand heeft die jij hebt.

De enige vraag is of je ze binnenlaat.

Loslaten

Deel 1 De hand leren
vrijlaten van controle.

Kijken

Deel 2 De wereld leren
zien als maker.

Voelen

Deel 3 Emotie en intuïtie
toelaten als het eerlijkste
materiaal dat je hebt.

"Ik ben hartstikke imperfect. En ik ben er blij mee."

In het atelier

Maak hier je notities

Schilderen — jezelf niet vergeten

"Je kunt niet geven wat je zelf niet hebt. Maar je kunt jezelf altijd bijvullen."

Er is iets wat keer op keer gebeurt bij mensen die beginnen met schilderen. Ze starten vanuit een verlangen, naar rust, naar vrijheid, naar zichzelf. **En ergens onderweg verandert dat verlangen stiltes in een verwachting.** Het schilderij moet goed worden. Het moet iets zijn om te laten zien. Het moet vooruitgang aantonen.

En voor ze het weten, is schilderen niet meer iets wat ze voor zichzelf doen, het is: **moeten presteren**. Dan is de vreugde weg. Dan is het geen eigen tijd meer. Dan is het gewoon een andere verplichting.

Dit hoofdstuk gaat over wat er gebeurt als je dat patroon herkent en doorbreekt.

Ik heb een dame op les gehad, in het kunsttraject. Ontzettend gemotiveerd. Ze wilde vrijer worden. Maar elke keer als ze vrijer ging schilderen, dan was ze niet blij, echt niet. Het leek wel of ze niet door die barrière van precisie heen kon breken.

Ik heb je al eerder verteld over de dame met de dieren. Deze dame waar ik het nu over heb, had echt ook heel veel kwaliteiten, maar ze wilde die niet zien, ofwel ze zag het wel, maar wilde gewoon de vrijheid. De vrijheid die ze bij anderen zag.

Ze is 2 jaar bij mij geweest. Haar doel, de vrijheid bereiken, is niet gelukt. Ze ging weg. Het spijt mij oprecht dat ze niet wilde inzien, dat ze zoveel kwaliteiten had (ja wel heel gedetailleerd). Ze had echt heel eigen werken kunnen maken. En denk niet dat je in mijn atelier alleen maar rauw moet tekenen of schilderen. Het zoeken naar wie ben jij als kunstenaar is minstens zo belangrijk. Ik hoop dat ze ooit inziet, waar ze aan voorbij is gelopen.

De prestatieval

Het begint onschuldig. Je maakt iets, je laat het zien, iemand reageert positief. Dat voelt goed. Dus de volgende keer wil je dat gevoel opnieuw. En langzaam verschuift de focus: van *maken* naar *resultaat*. Van *aanwezig zijn* naar *presteren*.

De prestatieval is subtiel. Hij fluistert. Hij zegt dingen als: dit stelt niks voor, je hebt toch niks geleerd, anderen zijn veel verder. Hij vergelijkt. Hij oordeelt. En hij doet dat allemaal terwijl jij gewoon een penseel vast hebt en probeert te genieten van een vrije ochtend.

Het probleem is niet dat je wilt groeien. Groeien is mooi. **Het probleem is wanneer de verwachting groter wordt dan de vreugde.** Wanneer je niet meer schildert *om* te maken, maar maakt *om* te bewijzen.

De val begint hier

Verlangen naar rust en vrijheid verandert stilletjes in de verwachting dat het schilderij iets moet bewijzen.

En eindigt hier

Schilderen wordt een verplichting. De vreugde verdwijnt. Het is niet meer jouw tijd, het is weer een taak op de lijst.

Wat jezelf niet vergeten werkelijk betekent

Niet dit

Een mooi schilderij maken zodat je je beter voelt. Het gaat niet over het eindresultaat. Niet over iets om te bewaren of te laten zien.

Niet over de kleur die klopt, de compositie die werkt, of het compliment achteraf.

Maar dit

Aanwezig zijn bij het *maken*, bij de verf, de kleur, de beweging van je hand, zonder je druk te maken over wat het wordt. Twintig minuten dat jij er bent voor jezelf. Dat je hand beweegt. Dat je hoofd stiller wordt.

Dat je even niet bereikbaar hoeft te zijn voor de rest van de wereld. Een schilderij dat ontstaat vanuit die ruimte hoeft nergens aan te voldoen. Het hoeft niet mooi te zijn. Niet af. Niet bewaard. Het heeft zijn werk al gedaan op het moment dat jij je penseel neerlegt en denkt: **dat was goed.**

Hoe dit er in de praktijk uit ziet

Ik geef dagworkshops. Mensen komen 's ochtends binnen, soms met een hoofd vol zorgen, een drukke baan, drie kinderen. Ze krijgen eerst een hartelijk welkom, een knuffel. Altijd koffie. En de vraag: hoe gaat het met je?

Iedereen weet zo langzamerhand wel dat een telefoon not done is in mijn atelier. Ik heb een mooie spreuk aan de wand hangen: Vergeet als je naar huis gaat, niet je telefoon weer aan te zetten.

Na een korte inleiding van het thema laat ik inspiratiebronnen zien. Kunstenaars over een bepaald thema. Beeldaspecten bespreken. Ik geef een aantal simpele oefeningen om hand en hart los te maken. Snel tekenen om het hoofd leeg te maken, in the mood te komen voor het loslaten. En er wordt ook heel veel gelachen, naast het serieus schilderen in stilte.

En dan, de hele dag, zijn die zorgen er niet. Niemand denkt aan thuis, de kinderen, de vergadering van morgen. 's Avonds gaan ze bevrijd en blij naar huis. Niet omdat het schilderij zo mooi is geworden. Maar omdat ze de hele dag bij zichzelf zijn geweest.

Geen tijd om stil te staan

De vrouw die eindelijk tijd voor zichzelf nam

Er was een dame bij mij op les, Belinda, die voor iedereen zorgde. Haar man, haar kinderen, haar moeder. Ze was altijd beschikbaar, altijd bezig, altijd als laatste aan de beurt. Ze had zich aangemeld voor mijn lessen, "gewoon iets voor mezelf," zei ze. Maar de eerste weken merkte ik dat ze ook in het atelier voor anderen zorgde. Ze vroeg of iedereen genoeg verf had. Ze ruimde dingen op. Ze keek naar het werk van anderen voor ze naar haar eigen werk keek.

"Op een dag zei ik tegen haar: deze 2 uren zijn voor jou. Niet voor ons. Voor jou."

Ze keek me aan alsof ik iets gekks zei. En begon toen te schilderen. Echt te schilderen, voor het eerst. Aan het einde van de les zei ze: "Ik weet niet wanneer ik voor het laatste iets alleen voor mezelf heb gedaan." Ze dacht even na. "Jaren geleden. Misschien wel nooit." Die zin blijft me bij. Niet als uitzondering, maar als herkenning. Want hoeveel mensen kennen dit gevoel? Hoeveel mensen leven hun hele leven in dienst van anderen, en vergeten ergens onderweg zichzelf? Het atelier werd voor haar geen luxe. Het werd een noodzaak. Een plek waar ze eindelijk mocht bestaan.

Toestemming geven aan jezelf

Dat is misschien wel de diepste laag van dit boek. Niet de techniek. Niet de filosofie. Maar de toestemming. Toestemming om tijd voor jezelf te nemen. Toestemming om iets te maken dat nergens voor dient. Toestemming om imperfect te zijn, om te beginnen zonder te weten waar het eindigt, om te voelen wat je voelt terwijl je maakt. Die toestemming kan niemand je geven. Niet je partner, niet je kinderen, niet je vriendin. Alleen jijzelf. En dat is precies waarom het zo moeilijk is. We zijn gewend om toestemming te vragen. We zijn gewend om te wachten tot iemand zegt: ga maar, het is goed zo, jij mag ook. Maar die stem komt misschien nooit. En ondertussen wacht jij.

Schilderen, een kwast, een vel papier, een halfuur, is misschien wel de eenvoudigste manier om die toestemming aan jezelf te geven. Niet omdat het schilderij iets bewijst. Maar omdat het *daad* is. Een kleine, stille daad van zelfzorg.

Toestemming voor tijd

Twintig minuten voor jezelf plannen is geen luxe. Het is onderhoud. Net als slapen, eten, bewegen.

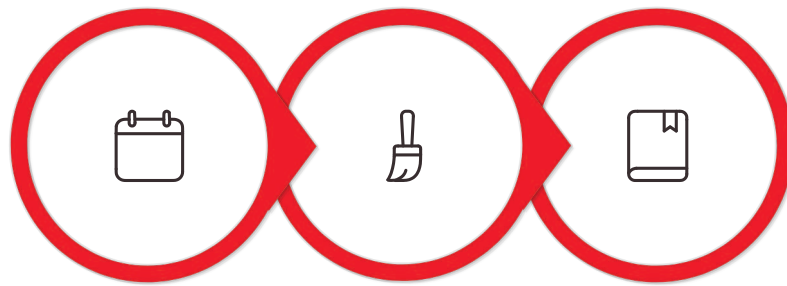
Toestemming voor imperfectie

Je hoeft het niet goed te doen. Je hoeft het alleen maar te doen. Het resultaat is niet het doel.

Toestemming voor gevoel

Wat je voelt terwijl je maakt, mag er zijn. Verdriet, vreugde, verveling, rust, alles is welkom op het doek.

Jouw oefening: twintig minuten voor jou

Plan

Maak

Reflecteer

Plan deze week één moment van twintig minuten in, alleen voor jou. Geen doel, geen resultaat, geen publicatie. Gewoon maken. Niet voor Instagram. Niet om iemand te laten zien. Gewoon omdat jij er bent, en jij het waard bent.

Schrijf daarna op: hoe voelde het om die twintig minuten echt voor mezelf te nemen? Wat zei het stemmetje? En wat deed ik ermee? Dat stemmetje is veelzeggend. Het laat zien hoeveel ruimte je jezelf werkelijk geeft, en hoeveel je nog kunt terug veroveren.

"Wanneer heb jij voor het laatste iets gedaan puur en alleen voor jezelf? En wat zou er veranderen als je dat vaker deed?"

Maak hier je notities

Wat je maakt als je niet nadenkt

"De hand weet dingen die het hoofd nog niet begrijpt. Geef haar de ruimte om het te laten zien."

Er is een moment in het schilderen dat je misschien kent. Je bent al een tijdje bezig. Het hoofd is wat stiller geworden. De hand beweegt. En opeens, zonder dat je het besluit, maak je iets wat je niet had gepland. Een kleur die je pakt zonder te weten waarom. Een lijn die ergens heen gaat. Een vorm die ontstaat terwijl jij eigenlijk met iets anders bezig was.

Dat is het moment. Het moment dat het hoofd even de controle loslaat. En de hand, de intuïtie, de emotie, iets diepers, het overneemt. In dat moment maak je je **eerlijkste werk**.

Zoek het maar uit

Denken als vijand van het maken

Het hoofd is een prachtig instrument. Het helpt je plannen, analyseren, begrijpen. Maar bij het schilderen kan het ook in de weg zitten. Want het hoofd wil controleren. Het wil weten wat het wordt voor het er is. Het wil vergelijken met wat al bestaat. Het wil oordelen voor het werk de kans heeft gekregen om zichzelf te worden.

Dat is het weten, de linkerhersenhelft, die het overneemt van de intuïtie. En als dat te vroeg gebeurt, verdwijnt er iets. De spontaniteit. De verrassing. De échte jij. Elk schilderij dat te vroeg wordt gecontroleerd, verliest zijn leven. Het wordt netjes. Correct. Maar leeg.

Academisch werk vraagt:

Is dit correct? Klopt het perspectief? Zijn de verhoudingen goed? Voldoet dit aan de norm?

Jouw werk vraagt:

Moest dit eruit? Klopt dit voor mij? Herken ik mezelf hierin? Is dit eerlijk?

De grot als thuiskomst, textuurwerken

Jaren geleden maakte ik een serie textuurwerken. De ondergrond bestond uit Indiaas papier, sumpfkalk, marmermeel en diverse inktten. Complex, materiaalintensief, maar het resultaat droeg de sfeer van een grotwand. Rauw, oud, alsof er handen overheen waren gegaan die er al eeuwen niet meer waren.

Die werken ontstonden grotendeels zonder nadenken. Het materiaal leidde. De ondergrond bepaalde mede wat er kwam. Ik reageerde op wat er was, niet op wat ik had gepland. Dat is precies wat grotkunst zo krachtig maakt. De oermens die zijn hand tegen een rotswand drukte, dacht niet: is de compositie goed? Hij dacht: **ik was hier. Ik laat een spoor achter.**

Aanwezigheid

De krachtigste kunst zegt niet "kijk hoe goed ik ben", maar "ik was hier". Dat is genoeg.

Het materiaal als leidraad

Soms weet het materiaal beter dan jij wat het wil worden. Volg het. Reageer. Vertrouw.

Niet perfectie

Wat blijft hangen is niet het perfecte werk. Het is het werk dat iets van waarheid in zich draagt.

Hoe je het hoofd even uitzet

Je kunt het hoofd niet dwingen om stil te zijn. Maar je kunt het wel afleiden. Er zijn manieren om de controle los te laten, niet door te stoppen met denken, maar door de hand sneller te laten bewegen dan het denken kan bijhouden.

1

Werk snel

Zo snel dat het hoofd niet kan bijhouden wat de hand doet. Snelheid doorbreekt controle.

2

Werk met je niet-dominante hand

De niet-dominante hand weet niet hoe het "moet". Dat is precies haar kracht.

3

Zet meeslepende muziek op

Muziek neemt het hoofd mee. De hand kan dan vrij bewegen, zonder commentaar.

4

Begin in het midden

Begin ergens in het midden van het doek zonder te weten wat eromheen komt. Laat het werk zijn eigen richting vinden.

Wat dan ontstaat, heeft iets wat gepland werk bijna nooit heeft: **verrassing**. Voor jou. En daarna voor de kijker.

De leerling die haar eigen handschrift vond

Ans was altijd planmatig aan het werk. Schets eerst, dan kleur, dan afwerking. Netjes, zorgvuldig, stap voor stap. Ze maakte mooie dingen. Maar er ontbrak iets. Een vonk. Een stem. Iets wat alleen van haar was. Op een dag gaf ik haar de opdracht om tien minuten lang te schilderen zonder haar penseel van het doek te halen. Eén lange, doorgaande beweging. Geen plannen. Geen stoppen. Ze keek me aan alsof ik haar vroeg om te vliegen. Ik zette mijn wekker aan. Ze deed het. En na die tien minuten stond er iets op het doek wat ik in maanden les niet had gezien: haar. Haar energie. Haar ritme. Haar handschrift. Ze zei: "**Dit voelt als ik.**" "Wat maak jij als niemand kijkt en je hoofd even stilstaat? Dát wil ik zien."

- 📌 **Jouw oefening:** Zet een timer op tien minuten. Begin te schilderen zonder plan, zonder schets, zonder te weten wat het wordt. Als het hoofd zich bemoeit, maak dan een grotere, snellere beweging. Stuur de hand, niet het hoofd. Schrijf op: wat zie ik hier van mezelf dat ik niet had gepland? Dat ongeplande deel, dat is jouw handschrift.

Maak hier je notities

WORDEN

Niemand wordt meester, je wordt steeds meer jezelf

Je hebt losgelaten, gekeken en gevoeld. In deze laatste hoofdstukken gaan de vragen dieper: wie word jij als maker? Wat is jouw handschrift? En wat betekent het om te worden wie je al bent? "Je wordt niet beter. Je wordt echter. En dat is altijd beter."

Het woord meester

Ik heb mezelf nooit meester genoemd. Dat woord past niet bij mij, niet bij hoe ik werk, niet bij hoe ik les geef, niet bij wat ik geloof over kunst. Een meester heeft het bereikt. Een meester weet hoe het moet. Een meester kijkt naar wat hij heeft geleerd en zegt: dit is het. Maar kunst werkt niet zo. Kunst is geen eindpunt. Het is een beweging. En de kunstenaars die ik het meest bewonder zijn niet degenen die zijn aangekomen, het zijn degenen die blijven zoeken. Na vijftientig jaar lesgeven weet ik minder dan dertig jaar geleden. Niet omdat ik achteruit ben gegaan. Maar omdat ik meer zie. Meer vragen heb. Meer mogelijkheden ontdek. Dat is groei in kunst. Niet omhoog, maar naar binnen. Niet naar een eindpunt, maar naar een dieper verstaan van jezelf. En hoe dieper je gaat, hoe minder je zeker weet. Dat is geen zwakte. Dat is wijsheid.

Wat groeien in kunst werkelijk betekent

Wat mensen vragen

Word ik beter? Na hoeveel lessen kan ik echt schilderen? Wanneer ben ik goed genoeg?

Wat ik geloof

Beter impliceert een norm buiten jezelf. Die norm bestaat niet in kunst. Wat bestaat: echter worden. Vrijer worden. Dichter bij jezelf komen.

Echte groei

Je handschrift herkennen. Vertrouwen krijgen in je eigen blik. Jezelf zien in wat je maakt. Dat is groei, niet omhoog, maar naar binnen.

Je wordt geen meester. Je wordt steeds meer jezelf. En dat is zoveel mooier. Want een meester heeft een eindpunt bereikt, maar jij bent een levend proces. Je verandert. Je groeit. Je verdiept. **En elk schilderij is een foto van wie je op dat moment was.**

Bonnie op de parking

In 2012 kwam Bonnie bij mij op les. Zij kon goed schilderen. Erg goed zelfs. Maar haar perfectionisme zat haar vreselijk in de weg. En in mijn lessen is perfectie een no-go plek. Na een van de lessen stonden zij en ik op de parking bij de deur van mijn atelier. Ik vroeg haar: waarom kom je niet naar mijn academie? Ze keek me aan alsof ik haar had voorgesteld om op de maan te gaan wonen. "Ik? Bij jou op de academie?" Ze kwam wel. En ze overwon.

Zij schreef mij: "Daar hoorde ik iets wat bleef hangen: kunst hoeft niet te zijn zoals het hoort. Kunst mag vrijer zijn. Ik maakte mijn dochter in groen en paars en hing het portret aan de muur. Het werd steeds meer een bevrijding en opluchting. Ik ervoer weer plezier. Voor mijn afstuderen koos ik de titel Lichtpuntjes: kleine momenten, zoals een kopje koffie drinken, alleen of samen."

Ze exposeerde met medestudenten en daarna ging Bonnie haar eigen weg. Eerst kunstmarkten, daarna winkels. Kleine kunstwerkjes voor aan de wand, nog steeds de eenvoud en de lichtpuntjes vierend. Beetje bij beetje werd ze, naast kunstenaar, ook ondernemer. Dat is worden. Niet in één grote stap. Maar beetje bij beetje. Precies zoals het hoort.

Wat ik zelf ben geworden, de horizonzoeker

Als ik terugkijk op vijftientig jaar, op de zijde waar ik niet op mocht schilderen, op de acryl die ik haatte, op de docentenopleiding die me verstijfde, op de boom die ik tekende en die werd afgekeurd, op de zes jaar die ik nodig had om te leren schilderen, dan zie ik geen weg omhoog. Ik zie een weg naar binnen. Steeds dieper. Steeds eerlijker. Steeds meer van mij.

Vroeger moest iedereen om half zes aan tafel zitten. Maandag de was, het huis op orde, alles op tijd. Ik zat vast aan regeltjes. Toen ik naar de kunstacademie ging, ben ik van die regeltjes afgestapt. Niet in één dag, dat proces heeft jaren geduurd. En als ik de Marian van dertig jaar geleden nu zou tegenkomen, zou ik zeggen: joh, laat het toch. Als je later aan tafel zit, is daar toch geen man overboord?

Een van mijn bijnamen is: horizonzoeker. Elke keer als ik iets heb bereikt, ga ik op zoek naar de volgende horizon. Altijd door. Nooit stoppend. Angst kende ik ook: Zo duurde het even voor ik de stap zette om mijn naam te veranderen van Atelier Filarski naar Academie Filarski. Ik was bang dat iemand vond dat ik het in mijn bol had. Maar uiteindelijk heeft niemand iets negatiefs hardop gezegd. Mijn volgende horizon? Een schildertraject in het buitenland. Ik dacht altijd: dat is niet voor mij, te hoog gegrepen. Maar ik ga het doen.

De Queen van de Wabi Sabi, zo noemen mijn cursisten mij. Niet omdat ik alles weet. Maar omdat ik durf te zijn wie ik ben. Hartstikke imperfect. En ik ben er blij mee. Dat is wat ik jou gun. Niet de titel, maar het gevoel.

De ingenieur die leerde niet te begrijpen

Dave was bij mij op les, een man, wat ongewoon, want de meeste cursisten zijn vrouwen. Hij was ingenieur. Precies, analytisch, gewend om problemen op te lossen. In het begin wilde hij alles begrijpen. Waarom die kleur? Wat is de regel voor compositie? Hoe weet je wanneer het af is?

Na een paar maanden veranderde er iets. Hij stelde minder vragen. Hij stond langer voor zijn doek. Hij begon te kijken in plaats van te analyseren. De stilte werd groter. De controle kleiner. En langzaam, heel langzaam, verscheen er iets op zijn doek dat zijn eigen kleur had.

Op een dag zei hij: **"Ik denk dat ik eindelijk begrijp dat ik het niet hoeft te begrijpen."** Dat is worden. Niet beter worden. Jezelf worden. Voor een ingenieur is dat misschien wel de moeilijkste les. En de mooiste.

Begrijpen willen

Waarom? Wat is de regel? Hoe weet je wanneer het klopt?

Kijken in plaats van denken

De controle vermindert. Het eigen ritme verschijnt.

Minder vragen

De stilte groeit. Langere blikken op het doek. Minder analyseren.

Worden

"Ik begrijp eindelijk dat ik het niet hoeft te begrijpen." Dat is het. Precies dat.

afdruktechniek

Jouw handschrift, jouw oefening

Pak drie werken van jezelf, uit verschillende periodes als dat kan. Leg ze naast elkaar. Kijk niet naar wat beter is. Kijk naar wat echter is. Waar ben jij het meest aanwezig? Waar herken je jezelf het sterkst? Schrijf op: wat zie ik in mijn werk dat alleen van mij kan zijn?

Dat is jouw handschrift

Niet wat het meest op andermans werk lijkt. Maar wat alleen van jou kan zijn.

Dat ben jij

Jij bent het waard om voor te zorgen. Jij bent het waard om te maken. Jij bent het waard om te worden.

Begin vandaag

Niet morgen, niet als de kinderen groot zijn, niet als je meer tijd hebt. Vandaag. Twintig minuten. Alleen voor jou.

"Waar ben jij de afgelopen jaren meer jezelf geworden? En wat hielp je daarbij?"

Ik ben hartstikke imperfect. En ik ben er blij mee.

Dit is mijn werkplek, en ik maak er een lekkere troep van

Een reis door vijftientig jaar lesgeven, leren en loslaten. Dit hoofdstuk gaat over de leerling die je altijd blijft, het geschenk van niet-weten, en de handtekening die alleen jij kunt schrijven. Voor iedereen die ooit heeft getwijfeld of ze goed genoeg waren, en toch zijn gebleven.

De leerling die ik zelf was, en nog steeds ben

"Wie anderen leert, leert zichzelf. Elke les is ook een spiegel."

Dit hoofdstuk gaat over iets wat mensen zelden van een docent verwachten: dat zij ook leerling is. Niet was. **Is**. Na vijftientig jaar voor de klas staan, ben ik nooit opgehouden met leren en dat is precies wat mij maakt tot de docent die ik ben geworden. De nieuwsgierigheid die ik bij mijn cursisten aanwakker, heb ik zelf nooit laten uitdoven.

Ik ben nooit gestopt met leren

Mensen denken soms dat je na vijftientig jaar lesgeven alles wel weet. Dat je niet meer hoeft te leren. Dat je bent *aangekomen*. Maar dat is een misverstand over wat lesgeven eigenlijk is.

Ik volgde voornamelijk in Duitsland heel veel cursussen en opleidingen, ook als docent, ook als kunstenaar. Niet omdat ik tekortschoot. Maar omdat ik nieuwsgierig bleef. Omdat ik weet dat er altijd meer te ontdekken valt. Omdat ik de leerling in mijzelf niet wil laten verdwijnen.

Want als je stopt met leren, stop je met groeien. En als je stopt met groeien, geef je je leerlingen ook minder mee. De docent die nog altijd leert, geeft les vanuit een levende plek, niet vanuit een opgeslagen archief van oude kennis.

Wat mijn cursisten mij leren

Het bijzondere van lesgeven is dit: elke cursist is ook een spiegel. Ze laten je zien wat ik zelf ook heb meegemaakt. Ze stellen vragen die mij aan het denken zetten. Ze maken werk dat mij iets leert over kijken, over mezelf, over het leven, over wat echt telt.

De vrouw die niet durfde beginnen

Ik herken haar. Ik was haar. De aarzeling voor het witte vel, de angst om het fout te doen.

De man die alles wilde begrijpen

Ik herken hem. De behoefte aan controle, aan zekerheid, voordat je je overgeeft aan het onbekende.

De leerling die huilde bij een verfstreek

Ik herken haar ook. Wanneer iets je raakt op een manier die je zelf niet helemaal begrijpt.

Dat maakt geen betere docent dan iemand die het makkelijker had. Misschien maakt het een eerlijkere. **De beste docent is niet degene die nooit heeft getwijfeld. Het is degene die weet hoe twijfel voelt, en toch is gebleven.**

Het moment dat ik begreep waarom ik docent ben

Op de docentenopleiding zei een docente, Karin, iets wat alles veranderde: *"Marian, je moet je papiertje halen, want je kunt **echt** lesgeven."* Ze zag de passie, het enthousiasme. Ze geloofde in mij. En dat was iets wat ik nauwelijks kon geloven, want er zat altijd een andere stem in mijn hoofd.

De stem die zei: je kunt niets

De stem van mijn moeder: *"Marian, hou jij je mond maar, want je weet er toch niets van."* Het breien te smal, het naaien niet precies genoeg, de boom afgekeurd. Die woorden laten sporen na.

De stem die zei: je kunt het wél

De docente die mij zag. Die mijn talent benoemde. Die geloofde in mijn mogelijkheden, op het moment dat ik dat zelf nog niet kon. Een enkelvoudige zin kan een leven veranderen.

Die twee stemmen, de ene die zei dat ik niets kon, de andere die zei dat ik het wel degelijk kon, hebben mij gevormd. Niet ondanks alles wat moeilijk was, maar **dáárdoor**. Ik ben een docent geworden die weet hoe het voelt om niet goed genoeg te zijn. Die vanuit dat weten een plek heeft gemaakt waar anderen dat niet meer hoeven te voelen. Die docent, Karin, ben ik eeuwig dankbaar. Zelf wil ik ook die docent zijn die heel veel vertrouwen heeft in haar cursisten.

De leerling die ik nog steeds ben: de serie

Na de coronatijd had ik een enorme behoefte aan een omgeving met schilders van hetzelfde niveau. Ik zag een nieuwe opleiding van ruim anderhalf jaar, 4 x per jaar elke keer een week werken in Duitsland. Ik ging voor het avontuur. Zonder te weten waar het heen zou gaan. Ik ging voor mijn 3e papiertje, na de kunst academie en de docentenopleiding. In die opleiding kon ik niet blijven rommelen. Op een bepaald moment moest ik met een idee komen. Ik wilde digitaal werken, ik wilde mijn zolder niet nog voller laten worden. Ik zocht al heel lang naar een manier om iets te doen met klassieke schilderijen. Het idee kwam daar tot stand: **de perfecte vrouwen uit de klassieke schilderkunst combineren met mijn eigen imperfecte werk.**

1

Het begin

Lekker schilderen, zonder richting, gewoon het avontuur ingaan

2

Het idee

Perfekte klassieke vrouwen combineren met imperfect eigen werk, digitaal

3

De waarom-vraag

De vrouwen om mij heen die alle ballen in de lucht houden, en zichzelf verliezen

4

Het eindresultaat

De perfecte vrouw wordt weggeschilderd, maatschappijkritisch en heel persoonlijk

De leerling in mij heeft dezelfde les gevolgd als de leerlingen die ik zelf begeleid. De waarom-vraag beantwoorden. Je eigen handtekening vinden. Jezelf laten zien via je werk.

Wat dit betekent voor jou als maker

Jij bent ook leerling. Altijd. En dat is geen zwakte, het is de motor van je ontwikkeling. De dag dat je denkt alles te weten, stop je met zien. Stop je met zoeken. Stop je met verrast worden door je eigen hand.

Nieuwsgierigheid is het mooiste wat een kunstenaar kan hebben. Niet talent. Niet techniek.

Nieuwsgierigheid. De bereidheid om te blijven kijken, blijven vragen, blijven proberen. Talent zonder nieuwsgierigheid stolt. Techniek zonder nieuwsgierigheid wordt herhaling. Maar nieuwsgierigheid, die brengt je altijd verder. Blijf de leerling, het is de beste plek om te zijn.

Jouw oefening

Probeer deze week iets wat je nog nooit hebt geprobeerd. Een ander materiaal, een ander formaat, een ander onderwerp. Iets wat je een beetje ongemakkelijk maakt. Ga erin als leerling. Zonder verwachting, zonder oordeel. Gewoon kijken wat er gebeurt als je iets niet weet.

Schrijf op: Wat leerde ik vandaag? Niet over kunst, over mezelf

"Wat heb jij het afgelopen jaar geleerd wat je niet had verwacht te leren? En wie of wat leerde het je?"

Vijfentwintig jaar later: wat ik nog steeds niet weet

"Onzekerheid is geen gebrek aan kennis. Het is het bewijs dat je nog steeds kijkt."

Na vijfentwintig jaar schilderen en lesgeven kan ik een lange lijst opstellen van alles wat ik weet. Technieken, filosofieën, manieren van kijken, manieren van begeleiden. Maar er is een andere lijst die minstens zo interessant is, en misschien nog eerlijker. De lijst van wat ik nog steeds niet weet. En waarom dat een geschenk is.

De eerlijke lijst

Nee ik weet niet alles, ik heb niet overal een antwoord op: ik weet niet altijd:

Waarom sommige werken raken

En andere niet. Na al die jaren weet ik het nog steeds niet met zekerheid. Het blijft een mysterie dat ik respecteer. Ik voel het.

Waarom de ene dag alles vloeit

En de andere dag niets wil. Het ritme van de creativiteit laat zich niet dwingen of voorspellen.

Wat een handschrift echt eigen maakt

Je kunt het zien, je kunt het herkennen, maar het verklaren? Dat lukt niet altijd. Ik voel het.

Wanneer een schilderij af is

Na vijfentwintig jaar weet ik dat nog steeds niet. Ik *voel* het. Maar ik kan het niet verklaren.

Waarom niet-weten een geschenk is

Mensen verwachten soms van een docent met vijftientig jaar ervaring dat die alle antwoorden heeft. Dat die precies kan zeggen wat goed is en wat niet. Maar dat is niet hoe kunst werkt. En het is ook niet hoe mensen werken. Ik moet hier wel een kanttekening maken. Als je een stapvoorstap cursus volgt dan ligt het anders. Je leert wat de docent weet, je doet dat na, je kopieert. Bij mij in het atelier leer je niet wat ik weet, je zoekt je eigen pad.

Als ik alle antwoorden had, zou ik stoppen met zoeken. En als ik stop met zoeken, stop ik met zien. En dan ben ik geen docent meer, dan ben ik een handleiding. Het niet-weten houdt mij scherp. Het houdt mij nieuwsgierig. Het houdt mij eerlijk tegenover mijn cursisten.

Wat ik nooit zeg

Zo hoort het.

Want wie bepaalt hoe het hoort? In kunst is er geen enkel juist antwoord, alleen jouw antwoord, op dit moment, met dit werk.

Wat ik altijd vraag

Wat vind jij? Wat zie jij? Wat wil er ontstaan?

Die drie vragen zijn de kern van mijn begeleiding. Ik open een ruimte, in plaats van die te sluiten met een kant-en-klaar oordeel.

"Niet-weten is geen zwakte. Het is de ruimte waarin alles nog kan ontstaan."

Niet storen, ik loop hier

Wat 25 jaar lesgeven mij wél heeft geleerd

Maar er zijn ook dingen die ik na vijftientwintig jaar met zekerheid kan zeggen. Geen twijfel, geen voorbehoud. Dit zijn de dingen die ik keer op keer heb gezien, bij mijzelf, bij mijn cursisten, bij iedereen die durft te beginnen.

Iedereen kan schilderen

Niet iedereen op dezelfde manier, maar iedereen heeft iets te zeggen via beeld. Het vermogen is er. Het wacht alleen op toestemming.

Angst voor mislukking is altijd groter dan de mislukking zelf

We bouwen monsters in ons hoofd. De werkelijkheid van het falen is bijna altijd draaglijker dan de verbeelding ervan.

Het stemmetje liegt. Bijna altijd.

Die innerlijke criticus die zegt dat je het niet kunt, dat het niet goed genoeg is, hij liegt. Geloof hem niet zo makkelijk.

Eigenheid is er al, je hoeft het alleen vrij te laten

Je hoeft je handschrift niet te vinden. Het is er al. Je hoeft het alleen maar niet langer te verbergen.

Imperfectie is bewijs van leven

Een perfect werk is een dood werk. De onvolmaaktheden zijn de plekken waar de maker zichtbaar wordt.

Het eerlijke verhaal

Maar er is ook een eerlijk verhaal. Het is niet iedereen gelukt. Er zijn mensen die eigenzinnigheid, iets wat ik hartstikke mooi vindt, verwarren met eigenwijsheid. Mensen die dachten het beter te weten. En dan stel ik mezelf de vraag: waarom ben je dan hier gekomen? Heb je geld uitgegeven, als je het veel beter weet dan de juf?

En er zijn mensen die hun perfectionisme echt niet konden afleggen. Ik probeerde van alles om hen te brengen waar ze graag wilden zijn. Maar sommigen wilden of konden het echt niet. Ik sliep er soms niet van. Want het is wel mijn missie om iedereen te laten slagen, iedereen op het eigen pad te brengen.

Maar één ding heb ik nooit gedacht: dat ik het op een andere manier had moeten aanpakken. Want een cursist weet waar ze terecht komt. Mijn visie is duidelijk. Mijn manier van werken ook.

Ik ben heel rechtvaardig. Maar ook rechte doorzee. En daar moet je tegen kunnen.

De vraag die mij bijblijft

Wabi-sabi leert je dat je nooit bent uitgeleerd. Je bent altijd op pad. Stel dat je een werk hebt gemaakt dat helemaal perfect is. Dan is er daarna niets meer te leren. Dan is het pad afgelopen. Dan is de spanning weg. En wat is kunst zonder spanning?

Het pad	Het zoeken	De reis
Belangrijker dan het eindresultaat. Het is waar alles gebeurt, waar je groeit, waar je verrast wordt.	Belangrijker dan het vinden. Want in het zoeken ontdek je dingen die je nooit had gevonden als je meteen het antwoord had.	Belangrijker dan de bestemming, en vele malen spannender. Dit is geen cliché. Dit is een levenshouding.

"Wat ga ik nog ontdekken? Wat kan er nog ontstaan? Wat weet ik morgen dat ik vandaag nog niet weet?"

De vraag die al vijftientwintig jaar meegaat en nooit loslaat.

Jouw oefening

Schrijf drie dingen op die je over schilderen nog steeds niet weet. Niet als probleem, als nieuwsgierigheid. Kies er één uit. En ga er deze week mee aan de slag. Niet om het op te lossen. Om erin te verdwalen.

Jouw imperfectie is jouw handtekening

"Eigenheid is niet iets wat je vindt. Het is iets wat er al is, alleen moet het nog herkend worden."

Dit hoofdstuk gaat over het mooiste wat er is in het leven van een kunstenaar: het moment waarop je stopt met jezelf vergelijken en begint met jezelf te zijn. Niet als einddoel, als praktijk. Elke dag, elk werk, elke streek. Dit is het hoofdstuk over jouw handtekening.

Wat eigenheid niet is

Eigenheid en een herkenbare stijl hoeven elkaar niet uit te sluiten. Maar ze zijn niet hetzelfde. Een herkenbare stijl kan het gevolg zijn van eigenheid, het spoor dat ze achterlaat. Of het kan een masker zijn, een manier van werken die je hebt geleerd, of volgehouden omdat het werkte, of omdat mensen het mooi vonden, of omdat het veilig voelt.

Het verschil zit niet in hoe het eruit ziet. Het zit in waar het vandaan komt. Eigenheid gaat over de keuzes die je maakt, zonder dat je weet waarom. Over de onderwerpen, die je blijven trekken. Over de manier waarop jij de wereld ziet, en die je niet kunt verbergen, ook al zou je het willen. Het is de laag onder de techniek, onder de stijl, onder alles wat je hebt geleerd.

Wat eigenheid niet is

Een herkenbare stijl die iedereen bewondert. Een techniek die je perfect beheerst. Het werk dat iedereen mooi vindt.

Wat eigenheid wél is

De keuzes die je maakt zonder te weten waarom. De onderwerpen die je blijven trekken.

Hoe je eigenheid vindt

Niet door te zoeken. Door ruimte te geven. Door toe te laten. Door te durven kijken naar wat er al is.

Geen Mariannetjes

Ik geef al meer dan 25 jaar het kunsttraject. Mijn meest boeiende en prachtige programma. En wat ik ontzettend bijzonder vind, en waar ik eerlijk gezegd ook trots op ben, is dat niemand, maar dan ook niemand, ooit hetzelfde heeft geschilderd of gemaakt.

Dat komt omdat ik zoveel inspiratie geef, steeds maar weer, zodat iedereen daar iets van zijn gading kan vinden. En omdat cursisten allemaal hun eigen techniek moeten zoeken en uitwerken, en hun eigen thema ontwikkelen. Wabi-sabi geeft je ruimte. Eigenheid is wat jij daarin brengt.

"Bij Academie Filarski worden geen Mariannetjes gemaakt."

dit schreef een journalist in een krantenartikel over Academie Filarski

Mijn atelier is geen kopieerruimte. Het is een ontdekkingsruimte. Voor jouw stem. Jouw handschrift. Jouw eigenheid. Dat is precies zoals het hoort, en het is precies wat 25 jaar lang de praktijk is gebleken.

Hanneke (nu zelf docent schilderen) schreef mij het volgende:

Zij zegt tegen haar cursisten:

kijk, dit heb ik bij Marian geleerd ... en dat geef ik dan door. Of ik zeg: laten we even een Mariannetje doen, als mensen vast zitten in teveel details. Dan laat ik ze expres 'lelijk' werken, spelen met verf, of ongewoon gereedschap, zonder waarde te hechten aan het eindresultaat. Daarna werken ze dan losser en vrijer! Ik heb zoveel handvatten geleerd bij jou Marian, en hoe meer tijd eroverheen gaat, hoe meer dingen ik ga gebruiken en waarderen. Procesmatig werken: onbetaalbaar. Je komt nooit meer vast te zitten als je dit kent.

In hun eigen woorden

Ik maakte ooit fotoboeken van het werk van een groep cursisten uit het kunsttraject. Ik vroeg hen om hun eigen verhaal te schrijven. Elk verhaal was anders. Elk verhaal was echt. Dit zijn hun woorden.

Ik kan hier helaas maar een paar reviews plaatsen, dus ik heb een keuze gemaakt.

Joëlle

"Het enthousiasme van Marian raakte me, haar stimulans hielp me, haar gedrevenheid heeft mij ook besmet... ik kan er niet meer mee ophouden. Met schilderen, met tekenen, met experimenteren, met spelen."

Rob

"Marian, jij bent iemand die ontmaskert en enthousiasmeert, iemand die steeds de kleinste doorgang, mogelijkheid, ontwikkeling bloot legt."

Anja

"Marian vroeg: 'En wie is Anja?' Daar kon ik eerlijk gezegd nog niet op antwoorden. Die drie jaar zijn omgevlogen en vol vertrouwen verlaat ik Academie Filarski met een koffer vol ideeën. "Ik weet nu wie ik ben."

Ans

"Uit de opdrachten werd mij duidelijk, en dat staat nu op de deur van mijn werkkamer geschreven: "eenvoud is sterk. Beperk je, haal er niet te veel bij."

Marion

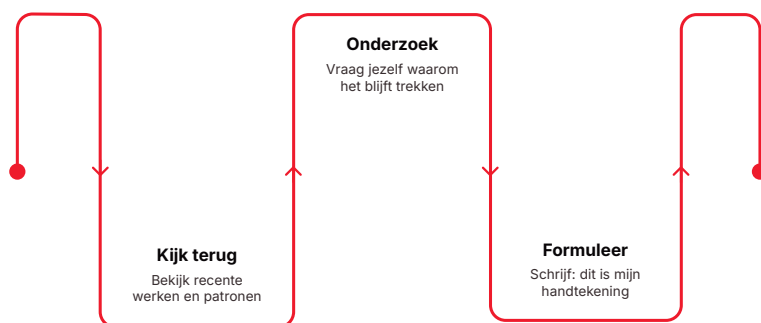
"Marian: warm en verwachtingsvol. Ze had vertrouwen in me. Oude patronen werden losgeschud, mijn horizon werd verlegd."

Bonnie

"Marian, doe maar met mij wat jij denkt dat het best is. Het is een manier om steeds dichterbij mezelf te komen, heb ik het idee."

Jouw oefening

Kijk terug op de werken die je de afgelopen tijd hebt gemaakt. Of denk aan de onderwerpen die je steeds opnieuw aantrekken. Vraag jezelf waarom je daar steeds naartoe trekt. Wat zeg je over jezelf via dit onderwerp? Welke eigenschappen van jouzelf zie je hierin terug?

Dit is een gevoelsoefening. Je hoeft het niet perfect te formuleren. Je hoeft het niet helemaal te begrijpen. Schrijf gewoon op wat er opkomt. Want daar, precies daar, begint jouw handtekening.

Blijf zoeken. Blijf vragen. Blijf kijken met open ogen. **Het niet-weten is het begin van alles wat nog kan worden.**

Een uitnodiging om jezelf toestemming te geven, om te beginnen, om imperfect te zijn, en om de maker te worden die je altijd al was. Dit zijn de laatste hoofdstukken van een boek dat geen eindpunt kent, maar een begin.

Toestemming geven aan jezelf, het moeilijkste kunstwerk

"Op toestemming wachten, is wachten op iemand die nooit komt. Jij bent die iemand zelf."

Wachten op toestemming

Hoeveel mensen wachten er op dit moment op toestemming? Toestemming om te beginnen. Toestemming om imperfect te zijn. Toestemming om tijd te nemen voor iets wat geen direct nut heeft. Toestemming om zichzelf serieus te nemen als maker.

Ze wachten op iemand die zegt: het mag. Jij mag dit. Jij bent goed genoeg. Jij verdient het. Maar die iemand komt niet. Of hij komt te laat. Of zijn stem is niet luid genoeg om het stemmetje te overstemmen. De enige die die toestemming echt kan geven, ben jijzelf.

Waarom het zo moeilijk is

Toestemming geven aan jezelf is moeilijk omdat het vraagt dat je jezelf serieus neemt. En dat is iets wat veel mensen, zeker vrouwen, in mijn ervaring, niet gewend zijn. Ze zijn gewend om voor anderen te zorgen. Om hun behoeften ondergeschikt te maken aan die van hun gezin, hun werk, hun omgeving.

En als ze dan eindelijk iets voor zichzelf willen doen, schilderen, tekenen, maken, voelt het bijna illegaal. Nutteloos. Egoïstisch. Zonde van de tijd. Maar het tegendeel is waar. Als je jezelf vergeet, raak je leeg. En lege mensen kunnen weinig geven aan anderen.

Toestemming is geen egoïsme

Het is de moed om te zijn wie je bent, ook als niemand kijkt.

Wat er echt achter zit

De angst om jezelf serieus te nemen zit diep. Het is aangeleerd. Maar aangeleerde patronen kunnen ook worden afgeleerd, één kleine keuze tegelijk.

Toestemming geven aan jezelf ziet er niet groots uit. Het is geen dramatisch moment. Het is een kleine, stille keuze, elke dag opnieuw.

Het uur dat van jou is

De vrouw die zegt: dit uur is voor mij. En haar telefoon omdraait. Geen uitleg. Geen verontschuldiging. Gewoon: dit is van mij.

De folder in het laadje

De vrouw die drie jaar lang mijn folder in haar laadje bewaarde, en op een dag belde. Drie jaar. En toch: ze belde.

Het schilderij aan de muur

De leerling die haar schilderij zo dichtbij hing dat niemand er omheen kon. Die zei: nou dan went iedereen maar aan mijn schildermanier.

Het eerste streepje

Het eerste streepje op een leeg doek. Zo klein. Zo stil. En toch: het moeilijkste kunstwerk dat er bestaat. En het mooiste.

Mijn eigen toestemming

Ik heb mezelf ook toestemming moeten geven. Keer op keer. Toestemming om te blijven op de kunstacademie, en mezelf te mogen blijven zijn. Al kostte mij dat erg veel moeite. Toestemming om te werken met zijde, ook al was het not done. Toestemming om na mijn operatie klein te werken, met inkt, met nietjes, op karton, en dat goed genoeg te vinden.

Die toestemming heb ik niet één keer gegeven en daarna nooit meer nodig gehad. Ik geef haar elke dag opnieuw. Elke keer als het stemmetje begint. Elke keer als ik voor een leeg doek sta en twijfel.

Toestemming om hartstikke imperfect te zijn. En er blij mee te zijn. En elke keer is het opnieuw de moeite waard.

Jouw oefening

Schrijf een brief aan jezelf. Niet lang, één alinea is genoeg. Geef jezelf daarin toestemming. Voor wat je al een tijdje wilt maar nog niet durft. Voor het werk dat je wilt maken. Voor de maker die je wilt zijn.

Stap 1: Pak pen en papier

Geen computer. Geen telefoon. Pen en papier. Schrijf met je eigen hand, dat voelt anders, echt anders.

Stap 2: Schrijf één alinea

Begin met: "Ik geef mezelf toestemming om..." Schrijf wat er in je opkomt. Geen filter. Geen correcties.

Stap 3: Bewaar de brief

Vouw hem op. Stop hem ergens waar je hem terugvindt. En lees hem als het stemmetje weer begint.

Waar wacht je nog op? En wat zou er veranderen als je jezelf vandaag toestemming gaf?

Maak hier je notities

Het doek is nooit af. Jij ook niet. Dat is precies goed.

"Een leven is ook een schilderij. Niet af. Niet perfect. Maar vol van jou."

Het laatste hoofdstuk is ook een begin

Dit is het vijftiengste en laatste hoofdstuk van dit boek. Maar ik wil hier zeggen: dit is geen einde. Want zo werkt wabi-sabi niet. Wabi-sabi kent geen eindpunten. Geen afgeronde verhalen. Geen perfecte slotzinnen.

Wabi-sabi kent alleen dit moment. Dit doek. Deze hand. Deze keuze. En dit boek, deze vijftieng hoofdstukken, vijftieng lessen, vijftieng jaar, is ook niet af. Het is een momentopname van een zoektocht die nooit stopt.

Er zit iets troostends in dat besef. Je hoeft niet klaar te zijn. Je hoeft niet af te zijn. Je mag gewoon zijn, hier, nu, in dit onvoltooide, prachtige moment van je leven.

Wat ik je mee wil geven Jij bent goed genoeg

Niet als eindbeoordeling

Het is geen rapportcijfer.
Geen eindoordeel over wie
je bent of wat je hebt
bereikt.

Maar als startpunt

Precies zoals je bent, op
dit moment, is het genoeg
om te beginnen. Niet
straks. Nu.

Precies zoals je bent

Met je twijfels, je
imperfecties, je
onzekerheid. Die zijn geen
obstakels, ze zijn deel van
het werk.

De rijen die er niet stonden

De afgelopen jaren zijn mijn workshops en kunsttrajecten altijd vol geweest. Soms was er nog een plekje vrij, maar niet veel. Waar ik me wel altijd over verwonderd heb, is de vraag: waarom stonden er nooit rijen cursisten voor mijn atelier op de wachtlijst? Ik heb daar een antwoord op gevonden. Niet een gemakkelijk antwoord, maar een eerlijk antwoord. Wat ik aanbied is niet makkelijk te zoeken, omdat mensen niet weten dat ze ernaar op zoek zijn. Ze zoeken niet op 'wabi-sabi'. Ze zoeken op 'schilderles'. Ze zoeken op 'cursus tekenen'. Maar wat ze echt zoeken, toestemming, eigenheid, vrijheid, zichzelf, dat staat niet in de zoekbalk.

De mensen die wél komen, komen omdat ze iets voelen wat ze niet kunnen benoemen. Ze komen met een folder die maanden in het laadje heeft gelegen. Ze komen na jaren twijfelen. Ze komen en zeggen: ik weet niet of ik het kan.

En precies die mensen zijn de mensen voor wie ik dit werk doe.

Dit boek is een uitnodiging

Dit boek is geen instructieboek. Het is een uitnodiging. Een uitnodiging om te beginnen, ook al weet je niet hoe. Om imperfect te zijn, ook al voelt dat ongemakkelijk. Om jezelf serieus te nemen als maker, ook al heeft niemand je dat ooit gezegd.

En een uitnodiging om te komen, als je wilt. Naar mijn atelier in Roermond. Of online, vanuit waar je ook bent. Want wat ik doe in dit boek, doe ik ook daar: plaats maken. Voor jou. Voor jouw eigenheid. Voor jouw hartstikke imperfecte, prachtige handschrift.

Wat ik jou wens

Het lef om te beginnen

Eén streepje. Eén kleur. Vijf minuten voor jezelf. Dat is genoeg voor een begin.

De moed om te blijven

Ook als het moeilijk is. Ook als het stemmetje roept. Blijven, dat is het echte werk.

Dat ene moment

Waarop je naar je werk kijkt en denkt: dit ben ik. Dit heb ik gemaakt. En het is goed.

De onverwachte verfvlek

Die je niet had gepland, en die het mooiste deel van je schilderij wordt.

De vrijheid om imperfect te zijn

En er blij mee te zijn. Elke dag opnieuw. Zonder verontschuldiging.

Het stemmetje dat even zwijgt

Zodat jij kunt horen wat er echt in je leeft. Wat je echt wilt maken. Wie je echt bent.

Rijen wachtenden

Ik schreef het al eerder: Mijn workshops en lessen waren altijd vol, misschien een enkel plekje nog vrij. Maar er stonden nooit rijen wachtenden voor mijn atelier. Nooit geen wachtlijst. Dat heeft me jaren verbaasd. Want ik had toch de meest prachtige lessen? Deed ik iets niet goed? Was ik niet herkenbaar genoeg? Niet zichtbaar genoeg? Ik had zo ontzettend graag een rij wachtenden voor mijn atelier gehad. Nou, dat zegt waarschijnlijk wel iets over mij.

Maar terwijl ik dit boek schreef, de talloze foto's bekeek, terwijl ik al die herinneringen ophaalde, al die mensen voor me zag die bij mij op les kwamen, begon ik het anders te zien.

Wie er wél kwamen

Er kwamen geen rijen. Maar er kwamen mensen. Echte mensen, met echte verhalen. De mensen voor wie dit boek bedoeld is.

De vrouwen vanaf de strenge opleidingen

Deze vrouwen werden "gewurgd" door het goed te moeten doen. De creativiteit werd de nek omgedraaid. Zij kapten daarmee.

De man die nooit mocht spelen in zijn jeugd

Hij ontdekte het spelen. Het was toegestaan. Hij kwam en overwon, maakt prachtig werk en laat deze zien in galeries.

De vrouw die groots wilde

Ze kwam de eerste les al aan met een heel groot doek. Zij experimenteerde met hele bijzondere technieken. Schilderen was en is haar passie. Ze zal er nooit mee ophouden.

De vrouw die haar baan opzegde

Zij ontdekte dat kunst echt haar passie was. Zij zegde haar baan op en ging naar de Academie in Arnhem.

Ze kwamen niet omdat ze een schilderles zochten. Ze kwamen omdat ze iets zochten wat ze nog niet konden benoemen. Toestemming. Een plekje. Zichzelf.

De rijen die er niet stonden, leerden mij bescheidenheid. Ze leerden mij dat wat ik doe niet voor iedereen is, en dat dat geen probleem is. Dat een niche geen zwakte is maar een kracht. Dat diepte waardevoller is dan breedte.

Het leerde mij ook dit: de mensen die weten dat ze mij nodig hebben, vinden mij. Altijd. Via een folder in een laadje, via een vriendin die zegt: ga eens bij die vrouw in Roermond kijken, via dit boek.

En als ze komen, ook al zijn het geen wachtrijen, dan is de verbinding diep. Dan gaat het ergens over. Dan gebeurt er iets wat elders misschien nooit had kunnen gebeuren.

Rijen zijn indrukwekkend

Volle zalen, wachtlijsten, uitverkochte workshops. Indrukwekkend. Zeker.

Maar één mens die echt geraakt wordt, is onbetaalbaar

Eén verbinding die echt diep gaat. Eén moment waarop iemand zegt: dit veranderde iets voor mij. Dat is waar het om gaat.

Dit boek is ook voor degenen die nog niet kwamen

Als je dit leest en je herkent jezelf, in Marieke, in de dame met de dieren, in de vrouw met de folder in het laadje, in de man die alles wilde begrijpen, dan is dit boek voor jou geschreven.

Je hoeft niet naar Roermond te komen. Je hoeft niet alles te laten vallen. Je hoeft alleen maar te beginnen. Met een streep. Met een kleur. Met vijf minuten voor jezelf.

Begin met een streep

Eén lijn op papier. Dat is genoeg. Je hoeft niet te weten wat het wordt, je hoeft alleen maar te beginnen.

Begin met een kleur

Kies de kleur die je aanspreekt. Niet de kleur die hoort. De kleur die jij wilt. Dat is al een keuze, jóúw keuze.

Begin met vijf minuten

Vijf minuten voor jezelf. Niet voor je gezin, niet voor je werk. Voor jou. Vijf minuten is een begin.

Waar de Filarski Academie voor staat

Academie Filarski is geen gewone schilderacademie. Het is een plek waar jij centraal staat, niet de techniek, niet het resultaat, maar jij als maker. De academie is gebouwd op zeven pijlers die samen één filosofie vormen: jouw eigenheid is het vertrekpunt van alles.

*De bomen uit de tuin van
mijn vader*

Kleine wabi-sabi woordenlijst

Door het hele boek heen keren een aantal begrippen terug uit de Japanse filosofie van wabi-sabi. Hier zijn ze op een rij, als herinnering, als ankerpunt, als gereedschap voor onderweg.

Wabi-sabi

Schoonheid in het onvolmaakte, het onvoltooide en het vergankelijke.

Ma

De betekenisvolle leegte. De stilte tussen twee noten.

Shizen

Natuurlijkheid. Dingen die ontstaan zonder geforceerde bedoeling.

Ichi-go ichi-e

Dit moment, nooit meer zo. Elk eerste streepje is uniek.

Kintsugi

Gebroken keramiek gerepareerd met goud. De breuk wordt het mooiste deel.

Wabi & Sabi

De schoonheid van eenvoud én van het vergankelijke. De roest, de rimpel, de sporen van tijd.

Wat de cursisten zeggen

Na afloop van het 3 maanden online traject 'Word een onverschrokken schilder' schreven cursisten wat het hen had gebracht. Woorden die laten zien wat er echt gebeurt als je jezelf toestemming geeft.

“

"Jouw manier van lesgeven is zo veelzijdig, inspirerend, aanstekelijk, dat je vanzelf in een creatieve flow terechtkomt."

Dago

“

"Ik kijk nu ook anders om me heen. Waar valt het licht en hoe laat je het nog meer shinen."

Ellen

”

”

“

"Zo zie je maar dat je op je bijna 82e nog steeds niet uitgeleerd bent. Zolang ik kan ga ik door."

Annemarie

“

"Ik merk ook: ik wil mijn eigen ding doen en heb meer vertrouwen dat wat ik doe oké is."

Jackie

”

”

“

"een heel avontuur, waarin ik iedere keer uitkeek naar de volgende opdracht, werken met materiaal waar ik niet op stond te wachten, maar alles als oefening. Alle tips in de feedback besprekingen, ook over de andere werken, zijn voor mij heel leerzaam. Dank voor de inspiratie, je creativiteit en je opbouwende feedback."

Margrit

“

"Dank voor dit bijzondere traject. Inspirerende en verrassende opdrachten en feedback. Ik heb er veel aan gehad. Ik kijk weer anders naar de wereld om me heen."

Heide

”

”

“

"Dank je wel voor dit mooie avontuur. Het was een goede stap om met jouw programma mee te doen. Mooie opdrachten, je manier van feedback geven, zo opbouwend en zorgvuldig. Ik kan wel zeggen dat er weer beweging is ontstaan en ik heb veel zin om verder te gaan."

Ingrid

“

"Ik vind je aanbod fenominaal mooi. Prachtige lay-out en inhoudelijk heel rijk. Je feedback is ook heel fijn. Ik heb ook genoten van de groep."

Anneriet

”

”

Kom erbij

In het atelier in Roermond, of online vanuit waar je ook bent. Je hoeft niet goed te kunnen schilderen. Je hoeft alleen nieuwsgierig te zijn naar jezelf.

Academie Filarski

Clauslaan 8 · 6042HP Roermond /
academiefilarski.nl / +31 (0)475 20 34 79

Hartstikke imperfect, en er blij mee zijn

Dit boek is een begin. Niet een einde. Als je verder wilt, als je de stap wilt zetten van lezen naar maken, dan ben je van harte welkom.

Met warme groet,

Marian Filarski

*Kunstinspirator · Talentontwikkelaar ·
Kunstenaar*

Queen van de Wabi Sabi

Dankwoord:

Ik wil al mijn cursisten ontzettend bedanken, ik heb ze veel geleerd. Maar elke cursist was een feestje. Velen hebben zich ontwikkeld tot kunstenaar, kunstdocent of hebben een bedrijf opgericht.

Er is zo veel gelachen, ook wel gehuild en soms is iemand boos geweest. En er is hartstikke hard gewerkt. En daar heb ik dan weer enorme bewondering voor. Ik gaf ze uitdagende opdrachten. Dat deed ik omdat de regeltjes uit de hoofden moesten.

Ik had nog zoveel kunnen vertellen over mijn cursisten, verhalen met fantastische foto's van hun geweldige werken. Ach een andere keer gaat het weer over hen.

Ook mijn Kees heeft veel bijgedragen aan mijn geluk en het geluk van de cursisten. Hij gaf mij een schop onder mijn kont, toen ik niet meer naar de Docentenopleiding durfde. Ik viel in dezelfde valkuil, die ik hier in het boek besproken heb: "ach, mijn werk is toch niet goed genoeg, om daar te mogen zijn".

Zonder dat schopje was ik nooit docent en kunstinspirator geworden.

En Kees kookt voor de cursisten. Altijd teveel, hij kan niet anders.

"Een onderdeel van de beleving", zegt hij altijd.

KUNSTTRAJECT

Ontdek jouw eigen unieke weg en vind de rode draad in jouw kunst!

Voor gedreven talenten en bevrologten beginners die meer willen dan een plaatje naschilderen.

- Altijd al naar de kunstacademie gewild, maar niet de kans gekregen?
- Diep verlangen naar het kunstenaarschap?
- Last van het lege schilderij syndroom?
- Op zoek naar jouw eigen lijn en stijl?
- Bereid om de controle los te laten?

Online traject

De mooiste lijn is de lijn die je niet kon beheersen.

📄 Online cursus: Word een onverschrokken schilder — start eind september

Cursus: Hartstikke imperfect en juist daarom zo mooi, online, offline

Cursus: Abstracte Tuinen, online, offline

INTERESSE? SCHRIJF JE IN VOOR DE WACHTLIJST

contact@academiefilarski.nl

en nu ben ik echt klaar.

Ik zet er nu een PUNT achter.

© 2026 Marian Filarski. Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd worden of openbaar gemaakt zonder toestemming van de auteur.